

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 20 верасня 1985 г. № 38 (3292) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Перад канцэртam.

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці саўгаса «Тарнова» Лідскага раёна. Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

УНУМАРЫ:

Беларуская кніга
на міжнародным
кірмашы
РЭПАРТАЖ
У НУМАР

Дні літаратуры
горада-героя
Ленінграда
ў Беларусі
Пераклады вершаў
ленінградскіх паэтаў

Аляксандр СТАНЮТА
**Неабходнасць
вышыні**
Сучаснасць
і сучасная
літаратура

Новыя вершы
Станіслава ШУШКЕВІЧА
Віктара ЯРАЦА
Святланы КАРОБКІНАЙ
Івана ПРАКАРЫНЫ
Валянціна КУЛЯШОВА
З «КНІГІ ПРА
БАЦЬКУ»

ЦВЯРОЗАСЦЬ — НОРМА ЖЫЦЦЯ

Цэнтральны Камітэт КПСС разгледзеў пытанне аб ходзе выканання пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па пераадоленню п'янства і алкагалізму».

У прынятай на гэтым пытанні пастанове адзначаецца, што ўзяты партыяй курс на выкарэнне п'янства і алкагалізму атрымаў поўнае адабрэнне і падтрымку савецкіх людзей. Аб гэтым пераканаўча сведчаць сходы, прайшоўшыя ў партыйных, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацыях, працоўных калектывах, па месцы пражывання насельніцтва, сельскія сходы, а таксама шматлікія пісьмы грамадзян, што паступаюць у партыйныя і савецкія органы. У цэнтры і на месцах праводзіцца вялікая работа па ажыццяўленню шырокага кола арганізацыйных, эканамічных, адміністрацыйна-прававых і выхаваўчых мер, накіраваных на пераадоленне п'янства і алкагалізму. У іх рэалізацыі актыўны ўдзел прымаюць працоўныя калектывы, камуністы, грамадскія, жанчыны, ветэраны. Меры, накіраваныя на барацьбу з п'янствам і алкагалізмам, становяць адбываюцца на аздараўленні маральнага клімату ў грамадстве, працоўных калектывах і сем'ях, на павышэнні дысцыпліны і арганізаванасці, прадукцыйнасці працы. Усё гэта высока ацэньваецца працоўнымі.

ВЦСПС, ЦК ВЛКСМ, Міністэрства культуры СССР, Камітэт па фізічнай культуры і спорту пры Савецкім Міністраў СССР сумесна з творчымі саюзамі, добраахвотнымі таварыствамі закліканы дабівацца, каб вольны час працоўных, перш за ўсё моладзі, быў запоўнены заняткамі, якія б задавальнялі інтарэсы. Трэба перабудаваць рэжым работы клубных устаноў і спартыўных збудаванняў, маючы на ўвазе больш поўнае іх выкарыстанне ў вачэрні час, выходныя і святочныя дні. Арганізуюцца ў парках культуры і адпачынку, гарадскіх скверах і на пляцоўках, у жылых мікра-

раёнах, на базах адпачынку выступленні аркестраў, калектываў мастацкай самадзейнасці, тэатраў са спектаклямі антыалкагольнай накіраванасці, праводзіць масавыя святы і прадстаўленні, спартыўныя спаборніцтвы, ствараць клубы па інтарэсах. Мэтанакіравана і больш змястоўна вядуць культурную і спартыўна-аздараўленчую работу ў маладзёжных інтэрнатах. Прызнана неабходным распрацоўваць і ажыццяўляць у гарадах і населеных пунктах спецыяльныя планы арганізацыі адпачынку працоўных у выходныя і святочныя дні. Усямерна падтрымліваць калектывы і сямейныя формы адпачынку. Вядучую ролю ў гэтай справе павінны адыгрываць мясцовыя Саветы народных дэпутатаў.

Дзяржтэлеграфіі СССР, рэдакцыям цэнтральных газет і часопісаў рэкамендувана праводзіць усебаковае асвятленне праблем барацьбы з п'янствам і алкагалізмам, актывізаваць мясцовы друк. Удзяліць асабліва ўвагу прапагандзе лепшага вопыту работы партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамольскіх арганізацый, працоўных калектываў і грамадскіх па ўсталяванню цвярозага ўкладу жыцця. Падвяргаць бескампрамійнай крытыцы аматараў спіртнога, а таксама тых службовых асоб, хто па абавязку службы павінен узначальваць барацьбу за аздараўленне быту, але не робіць гэтага. Актыўна ўдзельнічаць у ажыццяўленні шырокага грамадскага кантролю за выкананнем антыалкагольнага заканадаўства.

Цэнтральны Камітэт КПСС адобрыў мерапрыемствы па ўдасканаленню саюзнага і рэспубліканскага заканадаўства, накіраванага на барацьбу з п'янствам і алкагалізмам, і выказаў упэўненасць, што ў гэту барацьбу яшчэ актыўней уключацца ўсе працоўныя калектывы, грамадскія арганізацыі, кожны савецкі грамадзянін.

МАЦУЮЦА РАЙНІСАЎСКІЯ ТРАДЫЦЫІ

Па ўсёй Латвіі як усенароднае свята прайшлі Дні паззіі, прысвечаныя 120-й гадавіне з дня нараджэння Яніса Райніса. Сёлета ўпершыню былі ўручаны літаратурныя прэміі імя вялікага латышкага паэта. Лаўрэатамі сталі Аляксандр Чак (пасмяротна), Монта Крома, Яўгеній Еўтушэнка. Прэміі імя Райніса будуць прысуджацца раз у пяць гадоў.

Штогод у вераснёўскія дні свае ўзнагароды прысуджае і секцыя паззіі Саюза савецкіх пісьменнікаў Латвіі. На гэты раз адзначана работа пісьменнікаў О. Гутманіса, М. Бендрупа, крытыка О. Краваліса. За ўкладанне, рэдагаванне і пераклад выбраных латышскіх вершаў на беларускую мову прэміяй ўзнагароджаны Рыгор Барадулін.

Налета спаўняецца 45 гадоў, як наведваў Латвію Янка Купала, і 60 гадоў, як Райніс гасцяваў на Беларусі. Добра было б, напрыклад, адкрыць мемарыяльныя дошкі — Янку Купалу ў Рызе або Сігулдзе, Янісу Райнісу ў Мінску або Віцебску. Асабліва прыцягальна пры такой нагодзе Віцебск, дзе пахавана маці Райніса Дарта Пліекшанэ, дзе жылі сястра Райніса Дора са сваім мужам Пётрам Стучкам і дзе ў лістападзе 1926 года на адкрыцці Другога Беларускага тэатра быў сам Райніс. С. ПАПАР.

САБРАЛІСЯ ВА УЛАДЗІВАСТОКУ

XIII Усесаюзны фестываль маладых паэтаў братніх рэспублік, прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, праходзіць ва Уладзівастоку. Беларускае пісьменніцкае арганізацыю на ім прадстаўляюць Леанід Дранько-Майсюк і Мікола Мятліцкі. Г. ЛЯПІЧ.

ТРАДЫЦЫЙНЫЯ МІЖНАРОДНЫЯ...

У горадзе Струга, які знаходзіцца ў Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспубліцы Югаславіі, прайшлі традыцыйныя міжнародныя вечары паззіі. Сёлета яны адбыліся ў дваццаць чацвёрты раз. Пісьменнікі

краін Еўропы, Азіі, Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, Злучаных Штатаў Амерыкі — усяго 150 чалавек — прынялі ўдзел ў шматлікіх сустрэчах з чытачамі, дыскусіях, прысвечаных

развіццю паззіі і пытанням перакладу.

У складзе дэлегацыі Савецкага Саюза ў Стругу выязджаў вядомы беларускі паэт Янка Сіпакоў.

П. ЗАЙЦАУ.

НАШЫ ГОСЦІ

Паміж Беларуссю і горадам-героем Ленінградом існуюць даўнія братнія культурныя і літаратурныя сувязі. Традыцыйнай формай праяўлення гэтых кантактаў сталі выпуск узаемных выданняў, абмен пісьменніцкімі дэлегацыямі, правядзенне Дзён беларускай літаратуры ў Ленінградзе і адпаведна Дзён літаратуры Ленінграда ў Беларусі.

На гэты раз для ўдзелу ў Днях літаратуры горада-героя Ленінграда, якія праходзяць 18—20 верасня, прыехала дэлегацыя ў складзе крытыка і літаратуразнаўцы, сакратара праўлення Ленінградскай пісьменніцкай арганізацыі Дзмітрыя Хранкова; паэта, сакратара праўлення пісьменніцкай арганізацыі Льва Гаўрылава; паэта, сакратара партыйнай арганізацыі Алега Цакунова; празаіка, удзельніка вызвалення Беларусі Васілія Цехановіча, паэта, лаўрэата прэміі Ленінградскай пісьменніцкай арганізацыі Віктара Максімава.

Госці былі прыняты ў ЦК КП

Па запрашэнні Саюза кінематаграфістаў БССР у Мінску пабываў вядомы савецкі кінарэжысёр, народны артыст Узбекскай ССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Эльяр Ішмухамедаў, пастаноўшчык такіх

Беларускія пісьменнікі і госці з Ленінграда ў бібліятэцы СП БССР.

Беларусі сакратаром ЦК КПБ А. Т. Кузьмінным.

У СП БССР адбылася з гэтымі гутарка, у якой удзельнічалі першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч, сакратары праўлення Б. Сачанка і Л. Гаўрылін, іншыя пісьменнікі.

Дэлегацыя братняга горада прыме ўдзел у літаратурных вечарах у Мінскай вышэйшай пар-

папулярных у нас і за мяжой фільмаў, як «Пяшчота», «Закаханая», «Такія нашы годы» і іншыя.

У Доме кіно адбылася творчая сустрэча з гасцем. Э. Ішмухамедаў расказаў аб новых

тійнай школе, у Доме літаратара, сустрэнецца з рабочымі Беларускага аўтамабільнага заводу ў Жодзіне. Яна наведвае Дом-музей і з'езда РСДРП у Мінску, Літаратурны музей Янкі Купалы і Якуба Коласа, азнаёміцца з мемарыяльным комплексам «Хатынь», выступіць на Беларускай тэлебачанні.

Л. ЧАРЭШНЯ.

работх студыі «Узбекфільм», падзяліўся творчымі планами. Присутныя пазнаёміліся з новым фільмам Э. Ішмухамедава «Бывай, зеляніна лета!».

І. КРУПЕНЯ.

Пастаянная аўтарская няўпэўненасць перад чыстым аркушам паперы: з чаго пачаць гаворку? — на гэты раз адразу знікла, ледзь трапіліся ў рукі свежыя нумары рэспубліканскіх газет. На першай паласе было змешчана чарговае паведамленне «У Бюро ЦК Кампартыі Беларусі», а ў ім радкі, якія маюць непасрэднае дачыненне і да самога Маскоўскага кніжнага кірмашу, бо па сутнасці даюць адказ — канкрэтны, дзелавы — на шмат якіх пытанняў, што закраналіся на прэс-канферэнцыях, у час дзелавых сустрач у сувязі з далейшым паліпшэннем кнігавыдавецкай справы ў краіне. У Беларусі робяцца канкрэтныя захады: «Прынята пастанова ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР аб мерах

краін. Штогод у СССР выхадзіць больш як 2 тысячы кніг і брашур замежных аўтараў агульным тыражом больш як 176 мільёнаў экзэмпляраў. Яшчэ больш унушальнымі будуць лічы, калі гаварыць аб выдавецкай справе ва ўсім свеце...

Спраўды велізарнае, неабсяжнае кніжнае мора, нават акіяна. І няхай на кірмашы, вобразна кажучы, можна было убачыць толькі невялікія рэкі, якія жывяць яго, прытокі гэтыя вялізныя. Для ММКВК-85 былі адведзены павільёны ВДНГ СССР агульнай плошчай 25 тысяч квадратных метраў. І гэта не выпадкова, бо аўтарытэт Маскоўскага кніжнага кірмашу ў свеце з кожным годам расце. Калі на першай выстаўцы, якая праходзіла ў 1977 го-

І СВЯТА, І БУДНІ...

3 МАСКОЎСКАЯ МІЖНАРОДНАЯ КНІЖНАЯ ВЫСТАЎКА-КІРМАШУ

па развіцці кнігавыдавецкай справы ў рэспубліцы і ўмацаванні яе матэрыяльнай базы. Намечана дасягнуць у 1990 годзе выпуск кніг да 71,8 млн. экзэмпляраў за кошт тэхнічнага пераўзбраення, рэканструкцыі і расшырэння дзеючых паліграфічных прадпрыемстваў. Звернута ўвага на больш поўнае задавальненне патрэбнасцей насельніцтва ў грамадска-палітычнай, мастацкай і перш за ўсё дзіцячай літаратуры. Прадугледжана скарачэнне тэрмінаў выпуску кніг, паліпшэнне якасці паліграфічнага выканання і мастацкага афармлення выданняў.

Лічба ўнушальная, але і сёння размах кнігавыдавецкай дзейнасці ў рэспубліцы немалы — штогод выпускаецца каля 3 тысяч кніг тыражом да 51 мільёна экзэмпляраў. Гэтая лічба цікавіла ўсіх, хто завітаваў да стэндаў Беларускай ССР, што значыліся на кірмашы пад нумарам 104. Ля іх заўсёды было людна. Прыемна, што сярод масквічоў і гасцей сталіцы аказалася нямала тых, хто даўно і стала чытае беларускую кнігу. І, вядома ж, усім ім было цікава даведацца пра шлях, пройдзены беларускім друкаваным словам. У гэтым сэнсе экспазіцыя давала вычарпальныя, дакладныя і лаканічныя адказы.

На першым стэндзе прыводзіліся звесткі пра гэты шлях пастаіна: «1517 год — Францыск Скарына выдаў першую кнігу на беларускай мове. 1913 год — выдадзена 232 кнігі тыражом 212 тысяч экзэмпляраў. 1921 год — створана Дзяржаўнае выдавецтва БССР — першае беларускае савецкае выдавецтва. 1940 год — выдадзена 772 кнігі і брашур тыражом 10 мільёнаў 370 тысяч экзэмпляраў. 1984 год — выдадзена 3264 кнігі і брашур тыражом 50 мільёнаў 600 тысяч экзэмпляраў». І яшчэ лічба, якая асабліва ўражае: агульны тыраж кніг, выпушчаных у рэспубліцы за гады Савецкай улады, перавысіў 1 мільярд экзэмпляраў.

Толькі ў адной саюзнай рэспубліцы! А калі ва ўсіх разам, дык малюнак атрымаецца наступны. За гады Савецкай улады ў Савецкім Саюзе выдадзена больш як 3,5 мільёна кніг і брашур агульным тыражом 61 мільярд экзэмпляраў на 165 мовах, у тым ліку на 92 мовах народаў СССР, многія з якіх да рэвалюцыі не мелі сваёй пісьменнасці. Летась 200 выдавецтваў краіны выпусцілі кнігі на 70 мовах народаў СССР і 55 мовах народаў замежных

дзе, былі прадстаўлены 1535 фірм і арганізацый з 67 краін і 3 міжнародныя арганізацыі, дык у рабоце сёлетняй прынялі ўдзел 102 краіны, 15 міжнародных і 4 нацыянальных арганізацый. Агульная ж колькасць арганізацый і фірм перавысіла лічбу 2700. Упершыню на ММКВК-85 можна было убачыць кнігі з Мальты і Непала, Камеруна і Руанды, іншых краін, свае экспазіцыі мелі Сусветная метэаралагічная арганізацыя і Міжнародная марская арганізацыя.

Адметнасць сёлетняй выстаўкі аднак не толькі ў тым, што яна стала больш прадстаўнічай. І нават не ў своеасаблівым юбілеі яе — кірмаш праходзіў пяты раз. Важна іншае: ММКВК-85 праводзілася ў год 40-годдзя Перамогі прагрэсіўных сіл планеты над фашызмам, падрыхтоўкі Савецкай краіны да XXVII з'езда КПСС. Сёлета споўнілася таксама дзесяць гадоў з дня падпісання аднаго з самых важных палітычных дакументаў сучаснасці — Заключнага акта Агульнаеўрапейскай нарады па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе, у якім, у прыватнасці, дзяржавы-ўдзельніцы абавязваліся «заахвочваць распаўсюджванне ідэй і культурных каштоўнасцей, здольных садзейнічаць стварэнню клімату міру, бяспекі і супрацоўніцтва ў Еўропе».

Усе гэтыя падзеі знайшлі адлюстраванне на выстаўцы, на якой былі прадстаўлены тысячы выданняў дакументальна-мемарыяльнай і мастацкай літаратуры, альбомаў, што выйшлі не толькі ў СССР, сацыялістычных краінах, але і ў многіх капіталістычных дзяржавах напярэдадні 40-годдзя Перамогі над фашызмам. Акрамя таго, працавала спецыяльная міжнародная экспазіцыя «Кніга і барацьба народаў супраць пагрозы ядзернай вайны». Літаратурнай набагу можна назваць кнігі, размешчаныя ў ёй. Некалькі стэндаў заняла «Бібліятэка Перамогі», выпушчаная на нацыянальных мовах у Народнай Рэспубліцы Балгарыі, Венгерскай Народнай Рэспубліцы, Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, Мангольскай Народнай Рэспубліцы, Польскай Народнай Рэспубліцы, Савецкім Саюзе і Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспубліцы. Уражвала вітрына «Сумесныя выданні», якая аб'яднала кнігі, што выйшлі ў краінах сацыялістычнай садружнасці і расказваюць аб баявым супрацоўніцтве народаў у час агульнай барацьбы з фашызмам, паказваюць сённяшнія намаганні народаў і ўрадаў у змаганні за мір, су-

праць пагрозы ядзернай вайны. Гэтае ж выданне — «Кліматычныя і экалагічныя вынікі ядзернай вайны» акадэміка Я. Веліхава — у поўным сэнсе слова пахне яшчэ друкарскай фарбай. Кніга толькі што выйшла з друку і адразу ж выклікала вялікую зацікаўленасць і ў савецкіх, і ў замежных удзельнікаў выстаўкі, бо сурова і праўдзіва расказвае аб тым, што чакае чалавецтва, калі розум не зможа перамагчы намагаючы вар'ятаў.

Традыцыя стала правядзенне на выстаўках міжнароднага конкурсу дзіцячага малюнка. На гэты раз ён быў арганізаваны Генеральнай дырэкцыяй міжнародных кніжных выставак-кірмашоў Дзяржаўнага камітэта СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю сумесна з рэдакцыяй часопіса «Советская женщина» і праходзіў пад дэвізам «Я мару сваю малую». У творчым спаборніцтве прынялі ўдзел юныя мастакі з 64 краін, прыслалішы ў спецыяльнае журы больш як 32 тысячы малюнкаў. Лепшыя з лепшых трапілі на МКВК-85. Дзесяты работ, выкананых у розных кутках свету, аб'яднаны адзіным — жаданнем кніжкі грамадзян жыць у міры і дружбе, радавацца сонцу над галавой, жыццю.

Афіцыйны дэвіз выстаўкі, як вядома, «Кніга на службе міру і прагрэсу». Але, як зазначыў на прэс-канферэнцыі, што праходзіла ў Дзень Расійскай Федэрацыі, вядомы савецкі пісьменнік Юры Бондараў, з поўным на тое правам эпіграфам да яе можна ўзяць і іншыя словы — «Кніга на службе чалавека і чалавецтва». І гэта так. Мовай друкаванага слова, мовай гуманізму вялася гаворка аб неабходнасці знаходзіць узаемаразуменне, калі справа тычыцца будучыні планеты. На прэс-канферэнцыях, у час дзелавых сустрэч, гутарак, якія ўсчыніліся ля стэндаў, падкрэслівалася, што кніга можа шмат зрабіць для згуртавання сумленных людзей планеты ў барацьбе за мір і дружбу паміж народамі, за забеспячэнне міжнароднай бяспекі. Гэтая думка дамінавала і ў час Дзень саюзных рэспублік.

12 верасня праходзілі Дні Украінскай ССР, Беларускай ССР і Малдаўскай ССР. Рэспублікі-сёстры падрыхтаваліся да іх, як да свята. Па радыё на тэрыторыі ВДНГ СССР, а таксама ўнутры павільёна, дзе размяшчалася экспазіцыя Савецкага Саюза, гучалі пазыўныя перадачы рэспубліканскіх радыё, на рускай і англійскай мовах расказвалася аб кнігавыдавецкай справе, перадаваліся народныя песні і мелодыі. Ля ўваходу ў павільён гасцей сустракалі юнакі і дзяўчаты ў нацыянальных касцюмах, запрашаючы іх да стэндаў. У час прэс-канферэнцыі журналісты маглі задаваць пытанні, на якія давалі адказы члены афіцыйных дэлегацый саюзных рэспублік, сярод якіх былі перадавікі вытворчасці, вядомыя вучоныя, пісьменнікі. У склад беларускай дэлегацыі ўваходзілі віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, старшыня Вярхоўнага Савета БССР, вядомы пісьменнік Іван Навуменка, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Чыгрынаў.

І, вядома ж, у гэты дзень як ніколі было ажыўлена ля беларускіх стэндаў. Завіталі сюды і пісьменнікі, якія даўно сябруюць з беларускімі літаратарамі, нямаючы робяць па прапагандзе нашай літаратуры ў свайго чытача. Захацелася ўзяць у іх інтэрв'ю. Гасці, яны ж удзельнікі МКВК-85, ахвотна згадзіліся.

Барыс АЛЕЙНИК, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў УССР:

— Сяброўства, дружба ўкраінскага і беларускага народаў аднаго караня і бяруць яны пачатак яшчэ ў свайго мінуўшчыне. Аднак асабліва вынікі пачалі прыносіцца ў савецкі час, калі стварыліся плённыя ўмовы для ўзаемных творчых кантактаў.

Значныя ў гэтым кірунку поспехі і ў галіне літаратурнага супрацоўніцтва. Штогод ва ўкраінскіх выдавецтвах, а таксама ў выдавецтвах Беларусі выходзіць нямаючы перакладных кніг і, бадай, найбольш перакладаў з беларускай мовы на ўкраінскую і з украінскай — на беларускую. Такая ўзаемная цікавасць тлумачыцца і тым, што многія нашы пісьменнікі сябруюць між сабой. Я, напрыклад, больш чым дваццаць гадоў ведаю Генадзя Бураўкіна, ніколі не змагу забыць сустрэч з Петрусём Усцінавічам Броўкам. На выстаўках, падобных Маскоўскай, ёсць магчымасць пазнаёміцца з усім лепшым, што выдадзена ў сяброў за апошнія два гады, а гэта шмат дае ў сэнсе духоўнага ўзаемаўзбагачэння.

Павел БОЦУ, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Малдавіі:

— Маскоўская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш — свята. Свята літаратуры, якія аднолькава, на якой бы мове яны ні гучалі, змагаюцца за мір і дружбу паміж народамі, служаць высакароднай справе згуртаванасці ў барацьбе за будучыню. Высакароднасць слоў: «Кніга на службе міру і прагрэсу» блізка і зразумелая кожнаму. Тут яшчэ з большым усведамленнем адчуваеш, як шмат значыць мастацкае слова ў наш імклівы і супярэчлівы час. Слова, якое гучыць і набатам, і заклікам, але слова, што ніколі не павінна быць аб'якавым у адносінах да чалавека, да таго, чым ён жыве.

Паэты адказныя за мір — аб гэтым ніколі не трэба забываць. На якой бы мове мы ні пісалі, мы павінны пісаць аб тым, што хвалюе чалавецтва. Гэтыя матывы аднолькава блізкія і зразумелыя і малдаўскім, і беларускім паэтам. Нашы чытачы, у прыватнасці, прызнаюць сустрэлі кнігу народнага паэта Беларусі Максіма Танка, над перакладам твораў якога даўно працаваць і мяне. Плануецца выдаць і зборнік вершаў Рыгора Барадуліна. Сёлетняя выстаўка дала магчымасць яшчэ раз далучыцца да чужойнай беларускай літаратуры, сустрэцца з маімі даўнімі сябрамі, сярод якіх Іван Чыгрынаў, пісьменнік, якога любяць малдаўскія чытачы.

Сяргей КРАСІКАУ, паэт перакладчык беларускай літаратуры:

— Здавалася б, добра ведаю беларускую літаратуру, найперш паэзію, якую перакладаю, але ў час выстаўкі адчуў нека па-асабліваму, як шмат зроблена за апошні час і беларускімі празаікамі, і беларускімі паэтам. Немагаварна і тое, што з кожным годам паляпшаецца мастацкае афармленне і паліграфічнае выкананне кніг. Беларускаю кнігу лёгка пазнаеш і не збытаеш з іншымі выданнямі. Такіх кніг нямаючы прадстаўлена і на стэндах. Проста чужою аформлены раман у верхах Ніла Гілевіча «Родныя дзеці» мастаком Уладзімірам Савічам. А возьмем пасмяротную кнігу Еўдакіі Лось «Валашка на мяжы!» Мастак Юры Зайцаў аформіў яе, калі можна сказаць, цёпла і задушэўна. Уражваюць не толькі самі малюнкi, але і макеціроўка зборніка. Почырк Арлена Кашкурэвіча пазнаеш у афармленні «Паэма» Пятра Бітэля. Хораша глядзяцца і раманы Барыса Сачанкі «Вялікі Лес» — хвалюючыя творы, якія вяртаюць да незабытых падзей вайны. Мастаку Віктару Александровічу ўдалося спасцігнуць саму сутнасць задуму пісьменніка, адчуць тое, пра што хацеў ён паведаміць чытачу.

Ля стэндаў панавала ажыўленне. Экспазіцыя дала магчымасць прасачыць асноўныя накірункі работы выдавецтваў рэспублікі. У асабнай вітрыне былі выданні, якія выпушчаны па заказе замежных фірм на розных мовах. Некаторыя пабачылі свет у «Мастацкай літаратуры», але найбольш у гэтай справе робіць «Юнацтва», якое мэта-

кіравана, з году ў год знаёміць замежных чытачоў — польскіх, чэшскіх, славацкіх, англійскіх і г. д. — з народнымі казкамі, лепшымі творамі класікаў і сучасных пісьменнікаў.

Уражвала і вітрына, на якой былі выстаўлены кнігі замежных аўтараў, што перакладзены на беларускую мову: Чарговыя выпускі зборніка «Далягляд», анталогія сучаснага нямецкага апавядання «Матчына споведзь», любоўна складзеная і перакладзеная Міколам Навіцкім. Таксама своеасаблівае анталогія сучаснай венгерскай прозы «Пасярод зямлі» — плён перакладчыцкай дзейнасці шэрагу аўтараў. Вабіла кніга Юрыя Брэзана «Чорны млын». Аўтар яе — тройчы лаўрэат Нацыянальнай прэміі ГДР, акадэмік мастацтваў ГДР, вядомы сербалушчыцкі пісьменнік

ратычнай Рэспубліцы — апавесць Івана Шамякіна «Гандляры і паэт».

Замежныя выдавецтвы, фірмы праявілі таксама цікавасць да такіх кніг, як «Алімпіада» Івана Пташнікава, «Праўдай адзінай» Васіля Быкава, «Сачыненне на вольную тэму» Анатоля Кудраўца, «Петраград — Брэст» Івана Шамякіна, «Катастрофа» Эдуарда Скобелева, да твораў Кузьмы Чорнага.

Валынцін ЛУКША, дырэктар выдавецтва «Юнацтва»:

— МКВК-85 — трэці ў біяграфіі «Юнацтва». Калі на першым падпісалі адзін кантракт, на другім — 12, то сёлетня гэтая лічба пераваліла за 30... На замежных мовах будуюць выдадзены кнігі Максіма Танка, Эдуарда Скобелева, Святалы Алексіевіч, Івана Сяркова і іншых пісьменнікаў.

Выведанніцы справы абмяркоўваюць (злева направа) прадстаўнік Гвінеі С. ТАПАГНАС, старшыня Дзяржкірмаша ВССР М. І. ДЗЯЛЕЦ і дырэктар выдавецтва «Юнацтва» В. ЛУКША. Фота М. КЕНЬКІ.

— загаварыў па-беларуску дзякуючы Алесю Траяноўскаму...

А гэта ўжо — кнігі беларускіх аўтараў, кнігі, якія, як кажуць, пайшлі ў свет і людзі. Творы Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Васіля Быкава, Віктара Казько, Івана Навуменкі, Івана Пташнікава, Барыса Сачанкі, Івана Чыгрынава, Івана Шамякіна і іншых пісьменнікаў, выдадзены на польскай, балгарскай, чэшскай, французскай і іншых мовах...

Асобна прадстаўлены выданні, якія выйшлі да 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне — манаграфічныя даследаванні, мастацкая літаратура, альбомы... Немагчыма проста назваць усе кнігі, што прапанаваліся на ўступку праў для выдання за мяжой, а таксама выданні, якія прадаюцца замежным партнёрам гатовымі тыражамі.

Для наведвальнікаў МКВК-85 — перш за ўсё свята сустрэчы з кнігай. Для выдавецкіх жа і гандлёвых работнікаў, прадстаўнікоў афіцыйных дэлегацый усе гэтыя дні былі напружанай працай: заключаліся кантракты, абмяркоўваліся планы далейшага супрацоўніцтва. Зразумела, падрабязныя вынікі гэтай работы будуць падведзены значна пазней, аднак усё ж захацелася загадка даведацца аб тым, што прынёс Маскоўскі кніжны кірмаш асобным выдавецтвам рэспублікі.

Серафім АНДРАЮК, галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура»:

— Нашы польскія сябры нязменна цікавяцца творчасцю Янкі Брыля, творы якога ў Польскай Народнай Рэспубліцы выходзілі неаднаразова. Цяпер заключаны кантракт на выданне зборніка апавяданняў. Венгерскія чытачы змогуць прачытаць на сваёй роднай мове вершы Максіма Танка. У ФРГ будзе выдадзены аднатомнік апавесцей Васіля Быкава, у Балгарыі — раман Івана Чыгрынава «Свае і чужыны», у Германскай Дэмак-

МКВК-85 давала нямаючы прыемных хвілін і ў тым сэнсе, што на стэндах многіх краін можна было ўбачыць кнігі беларускіх аўтараў. Напрыклад, у Кітайскай Народнай Рэспубліцы нядаўна выйшаў раман Івана Шамякіна «Вазьму твой боль». Прыемна, што кітайскія чытачы, якія ў свой час маглі прачытаць на роднай мове раман «Глыбокая плынь», зноў далучыліся да творчасці нашага пісьменніка. Увогуле, культурныя адносіны КНР з СССР у апошнія гады пачалі пашырацца. Аб гэтым сведчыць і такі факт. Калі на папярэднім Маскоўскім кніжным кірмашы было прадстаўлена 1500 кітайскіх кніг, дык у сёлетняй экспазіцыі было ўжо 2000 назваў. «Янка Купала, Якуб Колас. Беларускія паэты» — такой назвай французскія выдаўцы аб-

ядналі два манаграфічныя нарысы Івана Навуменкі, у якіх прасочваецца творчы шлях нашых народных песняроў, вызначаюцца іх месца не толькі ў беларускай, але і ў сусветнай літаратуры.

Змястоўнай была і экспазіцыя, арганізаваная Добраахвотным таварыствам аматараў кнігі СССР. Шматлікія экспанаты — буклеты, брашуры — расказвалі і аб рабоце Беларускага рэспубліканскага праўлення гэтай арганізацыі. У прыватнасці, спецыяльная брашура знаёміла са старшынёй калгаса імя Уладзіміра Маякоўскага Навагрудскага раёна, старшынёй мясцовай пярвочнай арганізацыі аматараў кнігі Уладзімірам Сянютам, справамі гэтай гаспадаркі.

Па лініі таварыства кнігалюбаў на прадпрыемствах Масквы, у навучальных установах сталіцы адбылося нямаючы сустрэч з удзельнікамі выстаўкі, вядомымі пісьменнікамі. Іван Чыгрынаў быў гасцем моладзі аднаго з раёнаў сталіцы.

У панядзелак апусціўся сцяг Маскоўскага кніжнага кірмашу, на якім адлюстравана так добра знаёмая аматарам кнігі ва ўсім свеце эмблема — раскритая кніга на фоне крамлёўскай вежы. Адышлі дні, святочныя і радасныя і адначасова напоўненыя працай тых, хто робіць усё дзеля службы не вялікай кнігі справе міру і дружбы, мірнага супрацоўніцтва і бяспекі паміж народамі.

Дарога ж да ведаў, пазнання свету — бясконая і на ёй штодня абазначаюцца ўсё новыя і новыя вехі. І ў гэты дзень, дарагі чытач, калі ты ўзяў у рукі чарговы нумар штотыднёвіка, з друкарскіх канвеераў у нашай краіне сышло 230 новых кніг агульным тыражом 5,7 мільёна экзэмпляраў. Сярод іх ёсць і «твае», твая адзіная, што прынясуць асабліваю радасць і задавальненне. Няхай жа будзе хутчэйшаю сустрэча з імі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ, спецыяльны карэспандэнт «ЛіМа».

Міхаіл ДУДЗІН

Свет акрыяў даўно ад страт,
І зорна зноў, і росна.
Хай будзе сейбітам салдат,
Пакуль яшчэ не позна.

Хай сонца льецца на палі
Ад краю і да краю,
Жыццё красуе на зямлі,
Пакуль Зямля жывая.

Зямля,—твой лёс на віражы,
І дзеці, і каханне,
Яе ты працай беражы
І песняй на світанні.

Хай умалотны будзе плён
І колас кожны ў полі,
Пакуль бяссмерцце новых дзён
І вера ў нашай волі.

Пераклаў С. ГРАХОЎСКІ

Юрый ВОРАНАЎ

Брацкая магіла

Над ім
Не плакалі аркестры,
Салют жалобны не грывеў.
Яму і дошак не прывезлі,
А значыць,—
Ён труны не меў.

І ён
Уласнае магільні
Не мог, як іншыя,
Займець.
У сына сілы не хопіла б:
Услед яго падсекла б
Смерць.

Ды людзі іншыя стаялі,
І сын—з лапатаў
Да іх.
Магілку
Усе яны капалі
Адно—
Для мёртвых
Семярых.

Адаўшы працы сумнай
Сілы,
Яны дадому ледзь ідуць,
І ведаюць,
Чаму ў Расіі
Магілы
Брацкімі
Завуць.

Пераклаў Г. ПАШКОЎ.

Дні літаратуры горада-героя Ленінграда ў Беларусі

Даўнія творчыя сувязі аднаюць пісьменнікаў Беларусі і Ленінграда. Па-чаўшыся на зары стагоддзя (варта нагадаць пецярбургскі перыяд у жыцці Янкі Купалы), яны плённа працягваюцца і сёння. Прыгадаем асноўныя ве-хі сяброўства і супрацоўніцтва. У Ленінградзе выйшлі: «Анталогія беларускай паэзіі» (1948 г., пры ўдзеле А. Праноф'ева), «Беларусь мая» (1983 г., складальнікі Б. Кежун і Я. Міклашэўскі), у нашай рэспубліцы: пераклад-ныя зборнікі «Паэты Ленінграда» і «Прызнанне», вершы А. Праноф'ева, М. Браўна, М. Ціханова і іншыя.

У складзе дэлегацыі, што прыехала на Дні літаратуры горада-героя Ле-нінграда ў Беларусі, вядомыя пісьменнікі.
Да гэтай падзеі мы змяшчаем вершы ленинградскіх паэтаў у перакладах на беларускую мову.

Анатолій ЧАПУРОЎ

Пра чалавека трэба памятаць:
Ці дакараць,
Ці голасна ўхваляць,
Ды не маўчаць.
Калі ён дом будзе,
Складае вершы,
Сталь ідзе варыць...
Пра чалавека трэба гаварыць,
Пакуль ён чужы.

Пераклала Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ.

Вадзім ШЭФНЕР

Страла

Хачеў я смерці не арлу,
А ў ранняй маладосці
Я ў друга выпусціў стралу
Несправядлівай злосці.

І прамахнуўся. Нам двам
Усё ж пашанцавала,
Але страла са злом меім
Над полем прасвістала:

Ляціць праз лес, звініць, як сталь,
І працінае сцены,
Зрывае з акіянскіх хваль
Тугія пасмы пены,

Свідруе лівень і пургу,
Палацы і саборы,
І, не збаўляючы вагу,
Наскрозь праходзіць горы.

Страла з майёй старой віны
У маю ляціць даліну,
Каб, абгануўшы шар зямны,
Упіцца мне у спіну.

Пераклаў С. ГРАХОЎСКІ.

Глеб ГАРБОЎСКІ

Я позна мову
зразумеў добра,
хоць не была
яна замежнай...
хоць не ў плячоры
жыў драпежна,
а ў горадзе
ля меднага Пятра.
І толькі васьць цяпер,
калі душа баліць,
хаваючы атрутныя асідкі,
сваю змог мзту я і ролю палюбіць,
сваю таполю ў росным садзе.
Глядку на свет,
як быццам бы з акна,
і ніва дум
калышацца і спее.
І веру я, што час—
не састарэе,
што для кагосьці свет мой
навіна.

Пераклаў А. ПІСЬМЯНКОЎ.

Браніслаў КЕЖУН

Мікалаю Букіну

Калі на карце бачыў я
Крутыя мурманскія горы,
Мне уяўляліся здаля
Гадоў ваенных ваенкоры.

Закон вайны, ён быў такі—
Ані хвілінкі для натхнення.
Ды вашы пісьмы і радкі
Ішлі ў газету без спазнення.

Дакладнасць кожнага радка
Была, што куля—не іначай.
І ты быў нампалітрука
Там, на паўостраве Рыбачым.

Пасведчыць неба акурат:
Тут на Парнас вялі атакі
Сяржант Ігумнаў Аляксандр
І радавы Іван Шамякін.

Хто з Прыпяці, а хто з Нявы,
А хто аж з забайкальскай далі,
Свае радкі пісалі вы,
І ўсё-такі не вы пісалі.

Іх у баях я пазнаю,
І будзе помніцца вякамі,
Каб выказаць душу сваю,
Народ загаварыў радкамі.

Пераклаў Ю. СВІРКА

Віктар МАКСІМАЎ

Антысвет

Ні на якім цуда-апараче
да яго не мчаць увышыні.
Антысвет—

ён не на зорнай карце,
у прабітай касцы ён, зірні.

У магіле брацкай, у акопе,
ў потнай немаце, у жаху сна.
Побач ён—у дотыку да кнопкі.
Карацей, яго завуць—

Вайна.

Пераклала Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ.

Алег ЦАКУНОЎ

Жыццё

Вечнае і дзіўнае,
Часам выпадковае—
І ў расе і ў інеі,
Клопатамі скоўвае.

То дзелавое вельмі,
То не ўсё святальнае,
Косакарусельнае,
Прамамагістральнае.

Лысае пад мітраю,
Нават грэшнакудрае,
Хітрае—няхітрае,
Ды заўжды прамудрае!

Ці ў грамах ваеннае,
Ці у ружах колкае,
І ў гадах—імгненнае,
І ў мінутах—доўгае.

Жорсткае—пуховае,
Сытае—галоднае,
Доўгае—нядоўгае—
Ды заўжды кароткае!

Той свіціцца радасцю,
Бо, нарэшце, жэніцца.
Нехта усміхаецца,
Прыхінае першыцца.

Той хварэе, охае:
«Ах ты, акаяннае!»
Лёгкае—нялёгкае,
Да заўжды жаданае!

Пераклаў Ю. СВІРКА

У ГОСЦІ
ДА ПЕСНЯРА

ДА 40-ГОДДЗЯ ЛІТАРАТУРНАГА МУЗЕЯ
ЯНКІ КУПАЛЫ

Мінск, вуліца Кастрычніцкая, 40. Па гэтым адрасе, на вуліцы, якая носіць зараз імя вялікага песняра, Янка Купала жыў каля 15 гадоў. Таварышы па пяру, творчыя моладзь былі жаданымі гасцямі ў яго драўляным дамку пад таполяй. У Літаратурным музеі Янкі Купалы, што пабудаваны на месцы былога пазтавага дома, таксама

людна. Сюды прыязджаюць госці з усяго свету.

«Я адплаціў народу, чым моц мая магла...» — пісаў Янка Купала ў адказ на прысваенне яму звання народнага паэта. Ранавата было падводзіць рысу. Паэт яшчэ шмат паспее напісаць, шмат зрабіць для нацыянальнай культуры, перш чым у адной з паездкаў даго-

ніць яго чорная вестка пра вайну. Не суджана было дажыць да перамогі. Але жыло паэтычнае слова — шчырае, адухоўленае, поўнае веры ў шчаслівую будучыню свайго народа. Жыло імя паэта — на вечна ўрастала, як тая таполя, у глебу народнай памяці.

25 мая 1944 года, адразу пасля вызвалення Беларусі, ўрад прымае пастанову аб стварэнні музея Янкі Купалы. Час быў не з лёгкіх. Знявечаны фашыстамі горад дзівоснай птушкай Фенікс паўставаў з руін і папалішчаў. Паколькі дом пад таполяй не абыйшла ваенная віхура, музей вырашана было адкрыць у Доме прафсаюзаў, што знаходзіўся на плошчы Свабоды. 40 год назад, 17 верасня, удава паэта Уладзіслава Францаўна разам з Валянцінам Таўлаем, супрацоўнікам музея, адкрывалі першую экспазіцыю. З таго часу музей некалькі разоў мяняў сваё месцазнаходжанне, каб у 1960 годзе пераехаць нарэшце ў прыгожы і прасторны дамок у адным з маляўнічых куткоў сталіцы.

Да 40-годдзя з дня заснавання экспазіцыя папоўнілася новымі экспанатамі. Сярод іх — графічныя работы Г. Паплавскага да Купалавага перакладу

Старшыня навуковага супрацоўніцтва музея Н. ВІТУШКА і Л. ДАВІДОЎСКАЯ з навуковымі супрацоўнікамі Л. ЛАМАКА і С. МАЙХРОВІЧ рыхтуюць новую экспазіцыю.

«Слова аб палку Ігаравым», клавір аперэты «Паўлінка» Ю. Семіянікі, падораны аўтарам, юбілейны значок з сілуэтай Купалы і Коласа, прывезены з ЗША Р. Барадуліным, Загадчыца навукова-метадычнага сектара Н. Цвірка прывезла цікавыя матэрыялы з Грузіі. Яна сустрэлася там з былой доктаркай санаторыя ў Цхалтуба, дзе некалькі разоў бываў на лячэнні Купала. Эліко Метэхелі перадала музею арыгінал верша «Генацвале», здымак з аўтографам, дзе Іван Дамінікавіч зняты з Новікавым-Прыбоем, і іншыя матэрыялы.

У гонар юбілею рыхтуюцца выстаўка лепшых выданняў Купалавых кніг. Сярод іх ёсць узоры беларускай паліграфіі, удастоеныя дыпломаў і ўзнагарод на міжнародных і ўсесаюзных выстаўках мастацтва кнігі.

Калектыў музея праводзіць вялікую работу па прапагандзе творчасці нашага славутага зем-

ляка, па выхаванні моладзі, аказвае дапамогу школьным музеям рэспублікі. Пры яго ўдзеле, напрыклад, ствараецца музей «Літаратурная Лагойшчына» пры СШ № 1 у Лагойску. Адна з цікавых форм работы — правядзенне злётаў піянераў і студэнтаў-філолагаў у філіяле музея ў Вязынцы.

Праца над экспазіцыяй працягваецца. З 12 залаў у бліжэйшыя гады 2 будуць удастаналены. Плануецца стварыць мемарыяльныя раздзелы «Уладзіслава Францаўна Луцэвіч», «Драматургія Купалы» і іншыя. Іх паглядзяць тысячы і тысячы наведвальнікаў. (Для даведкі: за паўгоддзе музей і філіялы наведалі 90 тысяч чалавек). У кнізе водгукаў зноў з'явіцца, магчыма, васьць такіх запісы: «Впершыню ўслышаны стыхі на беларускай мове. Мы як бы бобылі в том доме, где жил великий поэт, перед нами прошла вся его жизнь...»

Г. ЗЯНЬКЕВІЧ.

Фота Ул. КРУКА.

Кандрат КРАШВА адкрывае Літаратурны музей Янкі Купалы, 1960 г.

НА ЯКОЎ частцы гэтага паняцця — «сучасная літаратура» — робім мы звыклы сэнсавы наіск? Вядома, на першай — «сучасная». І далей нярэдка зноў пачынаем тлумачыць, даводзіць адзін аднаму, пералічваем тое, што, на думку некаторых, і складае самую сутнасць названага паняцця. Міграцыя — урбанізацыя — акселерацыя! Экалогія! Інфармацыйны, канечне ж, выбух!

І як пераканаўча мы раім тады помніць пра ўсё гэта, як настойліва выстаўляем апавяшчальныя знакі пералічаных і сапраўды вострых, трывожных праблем. А калі паглядзець на крытыку не толькі нашу, рэспубліканскую, але і на саюзную, — як даўно ўжо шчыруюць яе прадстаўнікі-«энтэраўцы» ў спрэчках вакол гэтых пытанняў, як спрытна кідаюцца напярэймы тым, хто, не зважаючы на выстаўленыя знакі, цалем адбіцца некуды ўбок, у пракаветную, маўляў, патрыярхальшчыну...

А нашы парады літаратуры наконт дакументальнасці і публіцыстычнасці? Янка Брыль у гутарцы за «круглым сталом» на тэму «Сучасная літаратура аб вайне» («Літаратурное обозрение», 1985, № 5) заўважыў: «Здаецца, яшчэ зусім нядаўна крытыкі прадракалі — і даволі настойліва — галоўную ролю ў «ваеннай» літаратуры прозе дакументальнай. Цяпер прыкладна тое ж гаворыцца пра «палітычны раман»...

Карацей кажучы, як бы нам у спрэчках і дыскусіях аб праблемах, тэмах і жанрах сучаснай літаратуры не забыцца на самую літаратуру. На літаратуру як мастацтва. І, зразумела, не «чыстае мастацтва», а неабходнейшую для чалавека галіну духоўнай дзейнасці, якую не могуць замяніць ні дакумент, ні факт сам па сабе, і толькі разам з якой, у складзе якой яны і могуць зрабіць найбольш таго карыснага, што ім пад сілу.

І калі мы з усёй сур'ёзнасцю і адказнасцю будзем ставіцца не толькі да надзеянасці, актуальнасці сучаснай літаратуры, але і да яе мастацкасці, дык гэта актуальнасці не тое што не пашкодзіць, а наадварот. Скажучы, праўда, што ў такіх разважаннях ёсць нешта ад доказаў аксіёмы, ад спробы ўламацца ў даўно расчыненыя дзверы. Але ж не болей сэнсу і ў тым, каб праходзіць міма гэтых расчыненых дзвярэй з выглядам, быццам ужо каму-каму, а нам туды — болей не трэба...

Найўна было б думаць, што лаканічна-пэўнае вызначэнне мастацкасці можна з лёгкасцю даць кожны раз, калі б гэта ні спатрэбілася. Аднак усё мы, хоць у чымсьці і па-рознаму, але ведаем, пра што ідзе размова, калі чуюм аб мастацкасці. Пытанне гэтае, як бы яно ні фармулявалася, пастаянна прысутнічае (няхай нават і не названым) у нашых меркаваннях і думках аб літаратуры і часе. І калі ўсе мы сёння згодны, што наша сучаснасць — гэта час празмерна напружанай і вострай барацьбы ідэй у свеце, то мы павінны пагадзіцца і з тым, што ў сучаснай літаратуры надзвычай узрастае і роля мастацкасці — якасці не толькі эстэтычнай, але і маральнай, а значыць, — ідэйнай. Бо ідэя, праведзеная ў мастацкай літаратуры на недастаткова высокім мастацкім узроўні, спрошчана, збідняецца, а то і аказваецца пад пагрозай дыскрэдытацыі. А яна павінна паўнакроўна жыць у вобразах жывых людзей, дыхаць паветрам роднай ім зям-

лі. І экалагічная праблема сёння — гэта пытанні аховы не толькі прыроды, так званай першай рэальнасці, але і рэальнасці духоўнай, у тым ліку і неабходных нам у жыцці і ў літаратуры ідэй гуманнасці, чалавечасці і адказнасці за маральны стан грамадскасці. Аб жыцці гэтых ідэй у праўдзівых карцінах і вобразах літаратуры і мастацтва трэба клапаціцца гэтак жа сур'ёзна, як аб урадлівасці глебы і чысціні паветра. Таму што нашы думкі і мары, ідэалы і надзеі — усё тое, што існуе ўнутры нас, у нашай свядомасці, — такое ж жывое, такая ж «арганіка», як і тое, што існуе вакол нас у прыродзе.

зыцы, дзе мелодыя ўжо літаральна шаткуецца рытмам. Альбо ў жывапісе, у тых палотнах, з якіх паветранае асяроддзе быццам адпамавана і дзе замест прыроды пакінуты толькі нейкія геаметрычныя абзначэнні яе...

Трэбаваць тым, што завецца «святаспіс жыцця», канструюванне яго паводле разлічанага наперад аўтарскага плана-дыктату, — адкуль гэтая безаглядная і, па сутнасці, бяздумная самаўпэўненасць? Адкуль гэты захватасць і азарт? Ад жадання любой цаной застацца ў мастацтве калі не па-

Сучаснасць і сучасная літаратура

рэзанаіс. Тут, несумненна, нейкі дэфект мастацкага слыху, але вы ніколі і ніякім спосабам не пераканаеце іх у гэтым — за ўсімі вашымі тлумачэннямі яны зноў-такі чуюць і ўспрымаюць толькі нешта сваё: абурэнне, крыўду, пратэст і г. д.

Такі пісьменнік піша пра жыццё, якое ён сапраўды назіраў, якое ў пэўнай ступені разумее. Ён настойлівы, ён стараецца што ёсць сілы і ён валодае матэрыялам, — але, як правіла, не настолькі, каб ужо і сам матэрыял валодаў ім, аўтарам. А калі гэтага няма, пісьменнік гаворыць аб знае-

Але як бы, здаецца, дакладна ні ўяўляў сабе тое, што павінна ўвайсці ў твор, — твор гэты ўсё ж ніяк не пачынаецца. Не хапае таго, што цяжка растлумачыць, нейкага гуку ці тону, нейкай інтанацыі...

Уладзімір Караткевіч гаворыць аб тым, што добра знае, ма кожнаму мастаку. Гэта — чуйнае і напружанае, радасна-ўсхваляванае і пакутлівае чаканне «адказу» ад таго свету, які пачынае стварацца ва ўяўленні на падставе жыццёвых фактаў. Гэта — настройка на тую хвалю, якая павінна прынесці сігнал адтуль, сігнал

Шэаьходнасць вьтшытш

Аляксандр Станюта

Нельга ламаць зялёнае дрэва, атручваю рачную ваду, знішчаць птушак? Дык нельга ж душыць схемай і чалавечы характар у аповесці, у рамане. Нельга пачуць таго ці іншага персанажа падманяць нейкім умоўным абзначэннем яго, а выпяванне думкі героя паскараць аўтарскімі дэкларацыямі.

Нельга выдаваць за жыццё яго штучныя заменнікі. Асабліва сёння, калі яму і без таго шмат што пагражае.

ЛІТАРАТУРА, мастацтва — сапраўды дараваная чалавеку цудоўная магчымасць судакранання з вечнасцю — і дараваная без усялякіх мэфістофельскіх умоў наконт яго душы. І чым глыбейшая кніга, тым праўдзівей, тым паўней, вальней могуць жыць у яе свеце самыя розныя людзі, чытачы: навуковы дзеяч — жыццём селяніна, дарослы чалавек — жыццём дзіцяці, жанчына — жыццём мужчыны і г. д. Але каб гэта адбывалася, патрэбны сапраўдны літаратура і мастацтва, бо толькі яны здольныя ўвасобіць жывога чалавека, яго душу і розум, яго сумненні і трывогі, веру і пакуты, яго надзею і любоў, — толькі яны могуць стварыць чалавека другі раз пасля самога жыцця. Менавіта літаратура і мастацтва, а не тая навука, якая высільваецца здабыць чалавечую істоту ў хімічнай колбе (быццам звычайны спосаб ужо «маральна» састарэў), не задумваючыся, відаць, аб тым, што чалавек зроблены, мякка кажучы, — яшчэ не чалавек разумны...

Зробленае замест створанага — у тым ці іншым выглядзе такая падмена можа перашкаджаць жывому жыццю ў самых розных праявах. Гэта нярэдка бачна і ў завучаных, механічных паводзінах людзей, і ў імітацыі пачуццяў, і ў «рацыяналізацыі» асабістых адносін. Не менш прыкметным гэта бывае і ў мастацтве. Напрыклад, у так званай «лёгкай» му-

сапраўднаму, поўным імем, назваўсёды, дык хоць на кароткі тэрмін, хоць чымсьці зробленым «у свой час»? А можа, ад думкі, што ў эпоху НТР, калі, маўляў, няма нічога немагчымага, усё можна «зрабіць» не толькі ў галіне матэрыяльнай, але і ў галіне чалавечага духу? Але тут — памылка, памылка з самага пачатку: «зрабіць» — зусім не тое, што «стварыць». Робіць навука: яна адкрывае тое, што ў тым ці іншым выглядзе ўжо ёсць у прыродзе, хоць да пары і застаецца невядомым. Робіць тэхніка: яна збірае і будзе штосьці новае, але з гатовых ужо элементаў. А стварае — мастацтва, стварае — літаратура: яны нараджаюць і выпускаюць у свет тое, чаго ў ім яшчэ не было і што дадаецца да ўсяго існуючага ў ім, — новы вобраз жывога чалавека, яго пачуццё, думку, твар, учынак, жэст і г. д. І калі гэты вобраз сапраўды мастацкі, ён для нас становіцца рэальнасцю, жыве ў нашым усведамленні.

Стварэнне — прывілея жывога жыцця, прыроды. І — сапраўднага мастацтва. (А «зрабіць», асабліва ў наш век, можна, вядома, шмат чаго... Нават тое, што гатова знішчыць само жыццё. Але тое, што захоўвае яго і развівае, — тое іменна ствараецца).

Зробленасць — самая адметная рыса літаратуры, якая грыміруецца пад мастацкую, якая быццам бы і «прыпадае да зямлі», але сілы, каб узляцець, не набіраецца і застаецца на ўзроўні бяскрылага пацігвізму.

Такую літаратуру, хай і з самымі добрымі намерамі, пішуць (у сэнсе «робяць») аўтары, занятыя толькі сваімі ўяўленнямі і меркаваннямі аб тым, што існуе вакол іх. Інакш кажучы, яны з адначасовага гучання жыцця і яго рэзанансу ў сабе чуюць толькі «апошніяе, сам

мым яму жыцці, людзях так, быццам ён адзін ведае пра іх літаральна ўсё. А што маглі б сказаць тыя людзі аб ім самім? І няўжо яму і на самой справе пашчасціла зразумець усё да канца ў жыцці іншых людзей, і нічога не засталася там нявысветленага, а можа, нават і загадкавага, таямнічага? Няўжо ніякага знаку не падало яму тое жыццё, і не было там ні намёку, ні перасцярогі, ні прадчування, няўжо яно нічога не запятала пра яго самога? А калі б запятала, то ці на ўсё пытанні ён змог бы адказаць? Дык чаму ж ён, гаворачы пра іншых людзей, такі ўжо разуменны, што, пачаўшы, загады ведае, чым скончыць? Чаму ён робіць з чужым жыццём што захоча, а яго нічога не робіць з ім? Таму што ён не жыў ім. Таму што не стварыў, а сабраў яго, змакетаваў са сваіх уяўленняў аб ім. А за сценамі такога збудавання засталася жывая аб'ектыўная рэальнасць, жыццё як нешта цэлае і бясконцае, дзе кожны адзінкавы факт нашага існавання прымаецца, відаць, настолькі, наколькі мы здольны прыняць гэтае цэлае і бясконцае ў сябе. Ва ўсякім разе, тут павінна быць узаемаўспрымання і ўзаемаўздзеянне. Дыялог, а не адно глушчовае такванне нашага «я».

Пісьменнікі, якія не разумеюць альбо свядома закрываюць вочы на ўсё гэта, звужаюць свае задачы. Яны не ўмеюць працаваць з матэрыялам так, каб ён быў актыўны. Каб ён у сваю чаргу таксама веў іх за сабою, як вядзе чалавека жыццё, нягледзячы на тое, што ён асэнсоўвае і нават пераўтварае яго. А сапраўдны мастацкі свет, створаны на старонках кнігі, — гэта таксама жыццё. Тое жывое, самастойнае, што надзелена энергія самаразвіцця.

ПРЫГАДВАЮ адно з даўніх інтэрв'ю Уладзіміра Караткевіча. Разважаючы аб тым цяжкім перыядзе пісьменніцкай работы, калі першая старонка яшчэ пуста, ён гаворыць: «Ну, збіраеш матэрыял, потым сядзіш над планам...»

аб тым, што той уяўны свет ужо пачынае жыць, робіцца духоўнай рэальнасцю для аўтара, а, значыць, ёсць надзея, што стане ёю і для чытача.

Калі ж, не дакаўшыся таго адказу, саманадзеяна ці, што яшчэ горш, з кан'юктурным разлікам кінуцца выконваць свой план на паперы, свет жывых вобразаў будзе загублены. Чалавечы характар, твары, галасы, той час і месца, дзе яны маглі б існаваць, тое веснавое ранішняе святло ці зімовыя прыцемкі, у якіх нехта пакутаваў альбо хахаў, — нішто не ажыве, не пранікне ў наша жыццё, не дадасца да яго, і мы нідзе так і не пражывём ніводнай лішняй гадзіны, у якой бы прыгожай вокладцы, з якімі б выразнымі малюнкамі ні выйшла кніга з выдавецтва. Бо гэта была б «глухая» кніга, якая не чуе нікога і нічога, апроч сябе.

Чаму ў нашай прозе такое здараецца яшчэ куды часцей, чым хацелася б?

Цяжка пазбавіцца ўражання, што многія аўтары вельмі добра — і нават занадта добра — ведаюць, пра што трэба пісаць сёння, і само гэтае веданне міжволі, а іншы раз і свядома прымаюць за ўнутраную гатоўнасць да новай работы. Яны забываюцца або, зноў-такі, закрываюць вочы на тое, што справа датычыць работы іменна ў мастацтве, дзе і талент сам па сабе яшчэ не заўсёды і не ўсё вырашае. А без таленту...

Але вернемся да таго, аб чым гаварыў Уладзімір Караткевіч у сваім інтэрв'ю. Гэта звязана не толькі з псіхалогіяй, але і з мараллю творчасці. Бо тут, як і ў прыродзе, як і ў жыцці наогул, нельга кіравацца валонтарысцкімі прынцыпамі. Нельга без рызык праваду пісаць тое, што яшчэ невыспела ў душы, не адгукнулася табе даверлівым голасам свабоды сутнасці.

(Заканчэнне на стар. 6—7).

А Д ТАГО, над чым смеяцца або смуткуе дзіця, каго яно шкадуе, каго любіць, у многім залежыць, якім чалавекам яно вырасце. Таму вельмі важна ўжо з маленства пасеяць у дзіцячай свядомасці насенне чалавечнасці, якое ў будучым павінна ўзрасці пачуццямі грамадзянскага абавязку, сапраўднага савецкага патрыятызму і інтэрнацыяналізму. Менавіта чалавечнасць, патрыятызм і інтэрнацыяналізм вызначаюць змест новага паэтычнага зборніка для дзяцей Ніла Гілевіча.

Кампазіцыйна зборнік падзелены на сем раздзелаў. У першы з іх («На гэтай казаннай зямлі») побач з ужо вядомымі вершамі паэта ўключаны і новыя яго творы. Паэтычна-фэліцытасны лапас гэтага раздзела скіраваны на тое, каб абудзіць у сэрцах малодшых школьнікаў (менавіта ім адрасаваны зборнік) пачуццё нацыянальнай свядомасці, любові да роднай зямлі, паказаць яе характэрна.

Я — беларус, я нарадзіўся
На гэтай казаннай зямлі,
Дзе мік лясоў і пшчыў дзініх
Адвеку прашчыры жыллі.
Я — беларус, я ганаруся,
Што мяю гэтае ім'я!
Аб добрай славе Беларусі
У свеце знаюць нездарма!
(«Я — беларус!»).

Вершы Н. Гілевіча для дзяцей традыцыйныя ў лепшым сэнсе гэтага слова. Проста, але

Н. Гілевіч. Калі рана ўстанеш.
Мінск, «Юнацтва», 1984.

з высокім мастацкім густам паэт раскрывае складаны для дзяцей навакольны свет, дапамагае ў звыклым і будзённым убачыць прыгожае і незвычайнае. Пры гэтым праяўляецца якасць вельмі важная для паэта, які

ня паводле балгарскіх аўтараў (раздзелы «Пабудзі, матулька», «Ад зімы і да зімы», «Нашы добрыя сябры», «Выхваліўся Анцік», «Бег у школу зайка»). Але назваць Н. Гілевіча паэтам-перакладчыкам у

Можа, таму значная частка вершаў, створаная паводле іх балгарскіх аўтараў (Н. Вылчавы, К. Вялічкава, Э. Баграны, В. Стаянава, Л. Мілевай, В. Паспалеевай і інш.), надзвычай светлая, сонечная, напоўненая своеасаблівымі інтанацыямі прыязні і любові да ўсяго таго, на чым спыняецца вока аўтара.

Адметнай рысай вершаў, змешчаных у зборніку, з'яўляецца іх устойлівая арыентацыя на фальклор, прычым у большасці выпадкаў амаль немагчыма ўстанавіць нейкія спецыфічныя адрозненні паміж балгарскай фальклорнай традыцыяй і беларускай. Гэта характэрна для народаў, якія маюць агульныя карані, блізкія лёсы. Пры гэтым спакваля, неўзаметку аўтар абуджае ў сваіх маленькіх чытачоў інтэрнацыянальныя пачуцці. Дзеці знаёмяцца з прыродай, бытам Балгарскай Народнай Рэспублікі, са справамі сваіх ровеснікаў. Яны адчуваюць роднасць, агульнасць інтарэсаў, захапленняў, мар. Маленькі балгарыч, так, як і беларус, хоча міру, сонца, хоча, каб з ім заўсёды была матчына калыханка, заўсёды квітнела родная зямля. Сярод такіх твораў — вершы «Добрай ночы» (з К. Вялічкава), «Сыпшэся, кроплі» (з Т. Сімеонава). Першы з іх сваім рытмічным ладам, вобразнасцю нагадвае нам беларускую народную калыханку, другі — замову:
Засцілайце неба,
Хмарні кучавы,

Напаіце глебу,
Кроплі дажджывыя!
А ў вершы «Пабудзі, матулька» (паводле Ц. Царкоўскага) выкарыстаны ўласцівы фальклору прыніп ландшафтовага чаплення. Хлопчык просіць матульку пабудзіць яго ўранку:
Я хачу пабачыць
Сонца ўсход ружовы,
Я хачу паслухаць
Бомы жаўруковы.
Ад усмешкі сонца
Сам я засмяюся,
Ад вясёлых бомаў
Сам развеселяюся...

Вершы Н. Гілевіча для дзяцей, як арыгінальныя, так і створаныя паводле таго ці іншага аўтара, вызначаюцца тонкім адчуваннем слова, што асабліва важна для маленькага чытача з яго «смакаваннем» гукаў, гульні ў словы, чытаннем услых. У зборніку мы не знойдзем прыблізна зарыфмаваных радкоў, грувасткасіі сінтаксісу, цяжкіх для прамаўлення гукавых спалучэнняў. Праўда, як мне здаецца, паэт, тонка адчуваючы асаблівасці народнага маўлення, дзе-нідзе і злоўжывае памяншальна-ласкальнымі формамі слова.

Зборнік «Калі рана ўстанеш», па сутнасці, стаў выбраным для дзяцей. Побач з новымі вершамі, лепшымі творами з папярэдніх кніжак, а таксама перакладамі сюды ўвайшлі загадкі, якія склалі апошні раздзел «Што за дзіва, што за рэч». Адметная рыса гэтых паэтычных твораў — выразная арыентацыя на народную традыцыю, якая праяўляецца не толькі ў

«ЗАПАЛІЦЬ АГЕНЬЧЫК...»

піша для дзяцей. А. Барто ў кніжцы «Записки детского поэта» назвала яе «детскостью». Вершы Н. Гілевіча прасякнуты дзіцячым свегаадчуваннем, спалучанасцю змястоўнасці з займальнасцю, прастаты формы з мастацкай выразнасцю. Так, у вершы «Наш горад», які мае простую сюжэтную лінію (дзяўчынка расказвае аб прагульцы з татам па родным горадзе), паказваючы дзіцячае ўспрымання тых змен, што адбыліся навокал, паэт паступова засяроджвае ўвагу чытача на складаных пытаннях працоўнага гераізму, павягі да чалавека працы.

Асноўную частку новай паэтычнай кніжкі Н. Гілевіча складаюць вершы, перакладзеныя з балгарскай мовы, або створа-

даныя да ўсіх тых вершаў, якія змешчаны ў названых раздзелах, было б не зусім правільна. Справа ў тым, што абсалютная большасць вершаў сваім рытмічным малюнкам, вобразным ладам настолькі з'яднаны з беларускай моўнай стыхіяй, што нічым не выдае іх іншамоўнага паходжання — усё злілося ў адзін суладны акорд («Найлепшае слова», «Родная мова», «Добрай ночы» і інш.). Такое ўражанне, што балгарская дзіцячая паэзія ў многіх выпадках была для Н. Гілевіча толькі імпульсам, штуршком, што паслужыў для напісання таго ці іншага верша. Тут праявілася шчыра цікавасць паэта да свету дзіцячых пачуццяў і ўяўленняў, яго клопат аб будучым маленькага грамадзяніна.

НЕАБХОДНАСЦЬ ВЫШЫНІ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

У мастацкай літаратуры правільна знойдзеныя тон і гук сігналазуюць аўтару, што той свет, той «космас», які ён намагаецца стварыць, усё ж пачаў дыхаць, жыць і гатовы рухацца яму насустрэч, што зваротная сувязь устаючы. Вось менавіта гэты тон і гук і ўводзяць чытача ў твор, у яго атмасферу, менавіта яны адчуваюцца ім як непаўторная аўтарская інтанацыя (пытанню гэтаму аддае шмат увагі ў сваіх працах Аляксей Яскевіч). Адметнасць жа інтанацыі, своеасаблівы лад унутранага гучання аповесці, апавядання або рамана цесна звязаны з ідэйна-мастацкай скіраванасцю твора, з эстэтычнай пазіцыяй пісьменніка. Па гэтай інтанацыі і ладу можна меркаваць аб ішчырасці аўтара, маральнай абумоўленасці яго выхаду да пэўнай тэмы, аб меры перажытасці яе, аб тым, без чаго проста немагчыма дасягнуць сапраўднага ўзроўню мастацкай праўды.

Усё гэта надзвычай выразна прысутнічае ў творчай практыцы такіх нашых майстроў мастацкай прозы, як Васіль Быкаў, Янка Брыль, Вячаслаў Адамчык, Міхась Стральцоў. «Сотнікаў» ці «Знак бяды», «Ніжнія Байдуны» ці «Золак, убачаны здалёк», «Караль Нябожа» ці «Чужая бацькаўшчына», «Адзін лапач, адзін чунь» ці «Смаленне вепрука» — тут ідэйна-тэматычны змест, пры ўсёй выразнасці сваіх грамадзянскіх і сацыяльна-філасофскіх акцэнтаў, становіцца куды больш шматзначным, чым лагічна «дазваляе» яго фактаграфічная аснова. Бо змест гэты жыве ў мастацкім арганізме, народжаным шчырымі маральна-эстэтычнымі намаганнямі таленту, — у свеце цэласным і поўным унутранага руху, у свеце завершаным і самадostatковым, які існуе на сваіх уласных законах і не аглядаецца ў няўпэўненасці на чыта-

ча, не пераказвае яму сябе «папулярна», пераходзячы на мову спрошчаных уяўленняў. Тое ж самае можна адчуць і ў лепшых творах Віктара Казько, Івана Чыгрынава, Алены Васілевіч, Івана Навуменкі, Анатоля Кудраўца, Віктара Карамазова, Івана Шамякіна, Івана Пташнікава, Алясея Жука і іншых нашых празаікаў.

У любога пісьменніка могуць здарацца памылкі. Не для ўсіх чытачоў яны прыкметныя ў аднолькавай меры. Але ўсе адчуваюць тую пралік, якія аўтар дапускае ў адносінах да так званых «простых» або «вядомых» ісцін мастацтва. Адна з іх, напрыклад, гаворыць, што сапраўдны мастак ніколі не будзе спецыяльна шукаць у жыццёвым матэрыяле штосьці толькі выключнае ці абавязкова велічнае, што ён бярэ жыццё такое, якое яно ёсць, людзей самых звычайных, і якраз тут і знаходзіць значнае і цікавае для ўсіх.

Але бяда ў тым, што гэтая «простая» ісціна часта занадта проста разумеецца. Мы не заўсёды помнім аб розніцы паміж тым, што напісана, і тым, што выяўлена. А розніца тут існуе. І калі, скажам, напісана, як чалавек жыве ў сваёй вёсцы альбо на ўскраіне пасёлка, як ён працуе там калгасным брыгадзірам ці ўрачом на саніпідэмстанцыі, у якіх ён адносінах з іншымі людзьмі, са сваімі амаль ужо дарослымі дзецьмі і што ён думае пра сваё жыццё ў рэдкія вольныя гадзіны днём або зімовай ноччу без сну, — то гэта яшчэ не заўсёды азначае, што тым самым ужо і выяўлена тое істотнае, дзякуючы чаму таго чалавека не проста пазнаюць, а і памяняць незнаёмыя яму людзі — чытачы, і памяняць так, быццам і на самой справе сустракаліся з ім у жыцці.

Возьмем яшчэ адну з так званых «вядомых» ісцін. Яна датычыць галоўнай задачы пісьменніка. Так, задача гэтая, як мы памятаем, ва ўсе часы застаецца нязменнай, яна — у тым, каб пісаць праўду. Аднак кожны раз высвятляецца, што для стварэння высокай праўды ў літаратуры мастацкай часам недастаткова нават найпраўдзвейшай «праўды жыцця». І каб так рашуча абвясціць аб «глыбокім» натхненым пераўтварэнні жыццёвых рэалій у рэаліі мастацкія, як гэта робіць у дачыненні да «Алімпіяды» Івана Пташнікава Аляксей Кучар («ЛіМ», 25.V.1984), трэба мець падстава несумненныя, без тых ужо надакучлівых «хібаў добрага пісьменніка», якія, маўляў, — «спрацяг станоўчага». Іншая справа — ці дае ў поўнай меры такія падставы сам новы твор празаіка. Бо тут, разам з уласцівым пісьменніку надзвычай выразным, амаль фізічным адчуваннем суровай сілы і пагражальнай стоенасці прыроды, напалу жыцця з усім напружаным у ім, навярджаным, або раз'юшаным, — тут бачыш і празмерную засяроджанасць аўтара на самім працэсе падачы такога матэрыялу, на колькасным нагнятанні яго ў тэкст, дзе гэты цяжкі «грунт» як бы і асядае, злежваецца без выйсця да асвятляючай духоўнай вышыні.

ДАЛЕІ. Літаратура, на жаль, не можа зрабіць так, каб у свеце наогул перастала існаваць зло. Затое, як гаварыў Васіль Быкаў у тэлефільме «Формула гуманізму», яна можа — і павінна, абавязана — свядома і мэтанакіравана чагосьці «не рабіць» — а імяна: не дабаўляць ні міліграма ў чашу зла на тых шалях, што так пагражальна вагаюцца зараз. І, думаючы пра гэта, натуральна і лагічна прыходзіш да вываду, што кожнае паніжэнне, спрашчэнне чалавечалюбовай ідэі ў выніку слаблага, немастацкага адлюстравання яе ў літаратуры быццам бы робіць лягчэйшай чашу добра на тых жа шалях. А каб яна не пусцела, не траціла сваёй вагі — гэта ўжо думка Валянціна Распуціна ў тым жа фільме, — нам застаецца толькі адно: насуперак усяму, кожны дзень, без лішніх, празмерна высокіх слоў і не чакаючы ніякай узнагароды, заставацца ў любым сваім учынку чалавекам сумлення. І гэта не які-

небудзь адчайны стаіцызм, а самая што ні ёсць рэальная і канкрэтная актыўнасць таго лепшага, што закладзена прыродай у чалавека для таго, каб ён жыў. Актыўнасць, якая вядзе не толькі да захавання «масы» гэтага лепшага, але і да павелічэння, назапашвання яе.

Мы некалі чулі ўжо: «Добро должно быть с кулаками». (Паэт, які абвясціў такое, пался паспрабаваў, апраўдваючы, узяць свае словы назад у новым вершы. Прайшло шмат часу, але калі мы аднойчы апынуліся за адным сталом, усё роўна чамусьці цягнула глядзець на яго рукі. Дзіўна: рукі былі як рукі.) Гэткае кучлачае дабро — яно сапраўды з'яўляецца выхадам ці так толькі хочацца крыкнуць у момант адчаю? Тут — розніца. І не перашкодзіла б яшчэ падумаць.

Іншая справа, што калі не выбіць хоць бы «дзірку з кулак» у коле зла, як зрабіў стары Дзямідчык у «Паляванні на апошняга жураўля» Алясея Жука, дык кола тое пакоціцца далей. Так, у гэтых выпадках б'юць з абодвух ствалоў. Але для таго, каб пацэліць, трэба спачатку сагрэць, як Дзямідчык, рукі пад пахамі — сагрэць іх цяплом свайго цела, цяплом сваёй праваты і спакойнай перакананасці, што робіш тое, чаго не рабіць проста не маеш сілы.

Вось так, відаць, трэба змагацца са злом і ў літаратуры — не аслабленнем у адказ, а цвёрдымі, але сагрэтымі дабрам і надзеяй перакананнямі. Як сказана ў адным вершы Міхася Стральцова:
Над словам і над гукамі,
Даўмеўшыся пары,
Спяраша на рукі хукай,
Пасля ўжо твары.

Аб гэтым хочацца сказаць зараз і таму яшчэ, што ў нашай літаратуры з цягам часу, мне здаецца, будзе ўскладняцца праблема традыцыі і наватарства. Тыя будучыя маладыя пісьменнікі, якія зараз сядзяць у студэнцкіх аўдыторыях, служыць у арміі, або яшчэ ходзяць у школу, магчыма, будуць паянацьку дзёрзка спрачацца з традыцыйнымі, устойлівымі на сённяшні дзень прынцыпамі ў нашай прозе.

Пры рэалізацыі сваіх тэм яны, напэўна, будуць больш выкарыстоўваць розных сродкаў мастацкай умоўнасці, часцей звяртацца да парадаксальнасці, гратэску, іроніі, да элементаў фантастыкі і г. д. Але пытанне не ў тым, ці будуць яны больш умець. Пытанне ў тым, ці будуць яны больш думаць. А гэта залежыць ад таго, наколькі глыбока і востра будуць яны адчуваць.

Будучыя маладыя не менш, чым гэта робіцца ў нашы дні, будуць карыстацца гістарычнымі дакументамі і аўтабіяграфічным матэрыялам. Але чацэлася б, каб гэта, па-першае, цясней і без прыкметных швоў злучалася паміж сабой. А па-другое, стала больш падуладным менавіта асацыятыўна-вобразнаму бачанню.

Малодасць заўсёды захапляецца навізнаю формы. І няхай яна натуральна перахварэе на гэта ў сваім «блакітна-джынсавым» перыядзе, каб пасля запозненае жаданне ўзбрыкнуць па-маладому не адцягвала ад заняткаў, больш адпаведных — не, не пашпартнаму ўзросту, — а ўзросту душы.

Проза будучых маладых пісьменнікаў будзе, бадай, больш «інтэлектуальнай». Але зноў пытанне: ці павялічыцца ад гэтага этычная ёмістасць іх твораў?

У адным можна быць перакананым: і ў іх час, як і заўсёды, галоўны эстэтычны прыніп пісьменніка будзе так ці інакш залежаць ад яго маральнай пазіцыі, калі літаратура для яго — сапраўды жыццё і лёс. І найбольшы поспехі прыйдуць да тых, у каго інтэлектуальныя здабыткі будуць жыццёва маральнымі запасамі, памяццю народа, сокамі роднай зямлі і мовы. З сённяшніх жа маладых дзякуючы гэтаму пачынаюць дабывацца ўжо пэўных вынікаў Уладзіслаў Рубанаў, Уладзімір Ягоўдзік, Хрысціна Лялько, Уладзімір Арлоў.

Адносіны да традыцыі ў маладых пісьменнікаў могуць ускладняцца і з прычыны таго, што яны, як маладыя людзі наогул, вельмі чуйна рэагуюць на кожны выпадак нават міжвольнай яе дыскрэдытацыі ў слабых паводле мастацкага ўзроўня кнігах аўтараў старэйшага і сярэдняга пакалення. Трэба не забываць, што ўспрымання

запачычанасці некаторых фальклорных вобразаў, захаванні рытмічнага малюнка, рыфмы, але і ў спасціжэнні прычынаў народнага мыслення.

Хоць бяскрылы, а лятае,
Безгалосы — свішча,
Хоць бязрукі, а бывае,
Грушы ў садзе абівае,
Нават часам вырывае
Дрэва з каранішчам.
А як зморыцца — упадзе,
І няма яго нідзе.

Тут некалькі самастойных матываў народнага загадка аб ветры аб'яднаны ў адзін яркі, запамінальны твор, пабудаваны на гульні супярэчнасцей, на алагізме. Паэт добра адчувае мяжу дзіцячага ўспрымання свету, яго вопыту. Гэта і дапамагае яму ствараць даволі складаныя, але зразумелыя дзеям вобразы. Вось хача б як у гэтай загадцы пра месяц: «На цёмным лузе без травы пасецца ўночы конь сівы». Загадка Н. Гілевіча вучыць дзіця аналітычна мысліць, пранікаць у самую сутнасць рэчаў, развіваць паэтычны погляд на многія будзённыя рэаліі жыцця. У загадках паэта адлюстраваны жывы, вясёлы пораў народа, які ў цяжкія часы знаходзіў у сабе сілы ўспрымаць жыццё радасна, аптымістычна.

Своеасабліва гульня ў метафарычныя вобразы «чакае» малодшых школьнікаў пры адгадванні загадак, створаных паводле балгарскіх аўтараў (А. Расцветнікова, І. Васільева, Э. Пондзімітрава і інш.). Метафара — душа загадкі. Калі дзіця зразу-

мее метафару, то значыць, яно зразумее саму загадку. Таму вельмі важна, каб метафара, ужытая паэтам для дзіцяці, заключала ў сабе змястоўную сувязі з рэальнасцю, а не была «чыстай» рэфлексіяй аўтара.

Хтось агеньчыні запаліў
На лясной паліне:
Лівень ліў і не заліў —
Шчэ ярчэй палае.
(Паводле І. Васільева).

Проста і разам з тым як паэтычна! Спраўднай высокай мастацкасцю, якая ў значнай меры дасягнута метафарычнасцю, вызначаюцца і такія загадкі, як «Што за коні» (паводле Н. Сакалова), «Дзесяць хлопцаў» (паводле Э. Пондзімітрава). Несумненна, працэс адгадвання такіх загадак прыносіць дзецям нямаля эстэтычнай асалоды, развівае ў маленькага чалавека паэтычны погляд на наваколны свет. Застаецца толькі шкадаваць, што нашы паэты не часта радуецца юных чытачоў новымі паэтычнымі зборнікамі загадак, а кожная сустрэча з цікавай загадкай — заўсёды радасць, заўсёды святая для дзіцяці. Менавіта такой радасцю для маленькіх чытачоў стаў, мне думаецца, зборнік вершаў і загадак Н. Гілевіча.

Гэта кніга, гаворачы радком вершам, дапамагае ў душы дзіцяці «запаліць агеньчыні» дабрыні, дапытлівасці, любові да роднай зямлі, жадання прысвяціць сябе добрым чалавечым справам.

Л. ХРЫШЧАНОВІЧ.

такіх, напрыклад, паняццяў як «вартанне да вытокаў», «памяць вайны», «родная прырода» надзвычай абвострана ў беларускім народзе яго трагічнай гісторыі, яго ахвярамі і подзвігамі. Гэтымі паняццямі і звязанымі з імі тэмамі ў літаратуры і мастацтве нам трэба даражыць як святымі. І ў іх нельга дапускаць ніякага браканьерства.

Што ж да пытання аб трагічным у паказе мінулай вайны, дык мае рацыю Іван Чыгрынаў, які ў сувязі са сваім раманам «Апраўданне крыві» заўважае: «Герайнага без трагічнага на вайне проста не бывае. Такая прырода герайнага» («Літаратурная газета», 10.IV.1985). Апроч усяго, недастатковая ўвага да трагічнага ў сучаснай літаратуры скажала б уяўленні аб вайне тых, хто яе не бачыў, зніжала б цану перамогі. Бо перамога — гэта ўзнагарода, што прыходзіць пасля цяжкасцей, выпрабаванняў, гора (сучасны рускі празаік Уладзімір Крупін нават акцэнтуюе: «Победа. По-беда... после беды»). І вось чаму мастацкі фільм Аляксандра Адамовіча і Элема Клімава «Ідзі і глядзі» паводле «Хатынскай апавесці» робіць такое моцнае ўражанне на глядачоў розных пакаленняў: там паказана народная трагедыя, як значыць у часе абмеркавання гэтай стужкі Васіль Вітка, тая трагедыя, якую ўжо не забыць, і пераадолеўшы якую, беларускі народ стаў народам-героем.

АДКАЗНАСЦІ, майстэрства, таленту патрабуе, вядома ж, любая тэма. І тыя жыццёвыя сферы, якія лічацца пакуль што абмінутымі нашай сучаснай паэзіяй, прозаю, драматургіяй, — гэта перш за ўсё тыя, што ўжо закрануты, але так і не распрацаваны з належнай мастацкай глыбінёй. Яны нагадваюць месцы пачатых і спыненых меліярацыйных работ. Сумняю для вачэй карціна: тое, што было, ужо зруйнавана; тое, што павінна быць, так і не пачалося. Кінулі-рынулі і пайшлі. Куды? На новыя пляцоўкі (тэмы). А

просталінейныя аўтарскія рашэнні, схематызм сёння адразу ж кідаюцца ў вочы чытачам ужо таму, што яны, людзі канца XX стагоддзя, жывуць вельмі складаным, інтэнсіўным і напружаным жыццём, у атмасферы ўзрастаючай трывогі за ўсё жывое на зямлі. І якой бы шырокай пlynню ні ішоў на літаратурных старонках бяскрылы пазітывізм, яму не пад сілу сказаць што-небудзь істотнае пра чалавека.

Таму што чалавечы жыццё, створанае ў мастацтве, як і ў рэчаіснасці, існуе не толькі на ўзроўні канкрэтна-фактаграфічнага, відавочнага. Гэта яшчэ і нашы няпэўныя прадчуванні, трызнненне і настальгія, часам незразумелы непакой і невыразная любоў. Гэта бясконцае быццё ў імгненні альбо ў здзіўленым позірку дзіцячых вачэй. І гэта нейкая ледзь не сусветнасць глухага завулка з чымсьці адзіночым ценем пад хісткім ліхтаром — блуканні, уцёкі, а мо пошукі надзеі?.. Нарэшце, гэта сама надзея, толькі неабавязкова прыкметная здалёк, быццам маяк. Часта яна, як агеньчык свечкі ў пустым цёмным пакоі з расчыненым акном, — і вось трэба так асяражна адчыніць дзверы і наблізіцца да трапяткага агеньчыка, каб ён не пагас, а, узяўшы свечку ў рукі, яшчэ і засланіць яе далонню...

З той жа цяжкасцю, без самаўпэўненасці трэба, відаць, і пісьменніку да ісціны, імкнуцца пачуць яе ў галасах створанага жывога жыцця, а не ў паспешліва збудаваных «мадэлях». Але і павага да жыцця не павінна пераходзіць у тую крайнасць, калі аўтар разам са сваімі героямі пачынае тануць у эмпірыю, ледзь не з галавою зарываючыся ў снег або траву, і губляць неабходную вышыню погляду і думкі...

Усё гэта, вядома, лягчэй сказаць, чым выканаць. Але выконваць прыйдзець — сучаснасць прымусіць.

У СЕРЫІ «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народнага мастацтва» мінскае выдавецтва «Юнацтва» выпусціла анталогію літоўскай дзіцячай паэзіі і прозы «Бурштынавыя пацеркі». Уклалі яе Енас Лінкявічус і Павел Марціновіч. Анталогія пачынаецца змястоўным уступным словам Е. Авіжуса. Выданне ажыўляе каларовыя ўклейкі з ілюстрацыямі літоўскіх мастакоў да дзіцячых кніг.

Анталогія прапануе маладому беларускаму чытачу ўзоры творчасці 77 аўтараў — ад К. Данелайціса да Юозаса Мар-

рускіх дзіцяці. Зразумела, прычыны анталогіі прымушаюць шмат ад чаго адмовіцца, але тым стражэйшы і вельмі прадуманы мусіць быць адбор твораў.

Над анталогіяй працавалі 49 перакладчыкаў. Па некалькі аўтараў пераклалі А. Разанаў, Р. Барадулін і П. Марціновіч. Іншыя перакладалі творы аднаго-двух пісьменнікаў. Практикі і тэарэтыкі перакладу ўсё больш сыходзяцца ў адзіным меркаванні, што ідэальны выпадак — калі аднаго аўтара перакладае адзін, пакарываемы старым словам, тлумач. У

ляючы ўласціваю дзіцячай паэзіі С. Нерыс прастату вобразаў і сітуацыі, жывасць і пераканаўчасць слова.

Розныя недакладнасці яшчэ раз сведчаць, як істотна, каб пераклад рабіўся з арыгінала, без прамежкавага, літаральнага тлумачэння. Тым больш — пераклады паэзіі С. Нерыс, паколькі паэтычны пласт літоўскай мовы ў яе лірыцы хіба найвідавочны. Пра архаічнасць, глыбіню літоўскай мовы, пра даслоўна неперакладальныя паэтычныя сугучы С. Нерыс гаварыў і А. Разанаў, які добра валодае літоўскай мовай і таленавіта перакладае літоўскую паэзію і прозу. У гэтай анталогіі надрукаваны гожа перакладзены ім дзіцячыя празаічныя творы П. Машотаса, Вайжгантаса, Шатрыёса Рагана, К. Боруца, В. Мілюнаса, К. Марукаса, Р. Ланкаўскаса.

Вартасць анталогіі падвышаюць пераклады вершаў дзесяці літоўскіх паэтаў, зробленыя Р. Барадулін, Р. Барадулін, мастак цікавага і складанага паэтычнага мыслення, цікавіцца літоўскай літаратурай, нямаля піша на літоўскай тэматыку. Ён выдатна адчувае спецыфіку літоўскай мовы, імкнецца асэнсаваць светаадчуванне перакладаемага аўтара, яго творчы пошук, структурную вольнасць паэтычнага твора. Прыгожа гучыць па-беларуску перакладзены ім урывак «Анікшчэйскага бору» А. Баранаўскаса. Перакладчык даволі дакладна перадаў сілабічны трынаццаціскладовік са сталымі націскамі на шостым і дванаццатым складзе, захававу стылявое адзінства твора, яго паэтычнасць.

Уважліва, з адчуваннем спецыфікі дзіцячай паэзіі, Р. Барадулін пераклаў радкі К. Кубілінскаса. Хіба толькі «Найпрыгажэйшая краіна» гучыць трохі цяжэй — перакладчык не змясціўся ў межы рытмікі арыгінала, падоўжыў радок, пашырыў колькі вобразаў. А перакладам карагод-гульні «Працаўнікі», «Каші загадак», «Лічылак» уласціва дакладнасць не толькі вобразаў і стылю, але і слова; па-беларуску яны гучаць гэтаксама лёгка і гарэзліва, як і па-літоўску.

Узораў адэкватнага перакладу ў анталогіі нямаля. Э. Агняцет прыгожа ператлумачыла «Мяшчэцкі» В. Пальчынскайтэ, Ю. Свірка — «Ха-ха-ха» М. Вайнілайціса, К. Камейша — «Вось то так, вась то гэтак» К. Якубенаса, А. Вольскі — «Вулку ў старым горадзе» Ю. Вайчунайтэ. Гэты спіс можна было б ладна працягнуць, хоць пасля ўважлівага аналізу выявілася б ці мала і слабой перакладзены твораў. Аднак агульны ўзровень перакладаў нельга назваць нізкім, і анталогія зрабіла б зусім добрае ўражанне, калі б не выдавецкая няўважлівасць. Па-першае, незразумела, чаму ўрываць з «Чатырох пораў года» К. Данелайціса, ўзяты з выдання 1961 г., а не з грунтоўна ўдасканаленага перакладу 1983 г. Вокра рэжучы памылкова напісаных прозвішчы літоўскіх пісьменнікаў (К. Барута, Рамантас Будрас — Трэба: Боруца, Рамантас Будрыс), скажоны ці заменены імёны герояў (Кастуціс замест Касціціс, Негеліс замест Нагліс, Рэманталіс замест Рыманцеліс, Пеца замест Матас). Прыкра, што непрыемныя дробязі зніжаюць вартасць прыгожа выданага, спраўдана добрага кнігі.

Альма ЛАПІНСКЕНЕ.

«БУРШТЫНАВЫЯ ПАЦЕРКІ» ПА-БЕЛАРУСКУ

цінкявічуса. Хто ведае, ці не мэтазгодней было б абмежавацца меншай колькасцю аўтараў і змясціць яе мага больш твораў прызнаных аўтарытэтаў дзіцячай літаратуры. Укладальнікі, відавочна, імкнуліся даць найбольш усебаковы агляд літоўскай дзіцячай літаратуры, нават паказаць яе развіццё. Іхняя права — вызначыць спосаб адбору. Іншая рэч, ці найлепшым чынам гэты спосаб ужыты.

Добра, што літоўскую дзіцячую прозу ў анталогіі рэпрэзентуюць «Міке-манюка» М. Валанчуса, «Як Еняліс літары ўведаў» Жамайтэ, «Казка Віленскага замка» Вайжгантаса, «Бабуліныя клопаты» В. Крэве, «Тайна» П. Цвіркі. З творчасці Е. Білюнаса ўзяты два творы сацыяльнай тэматыкі — «Першая забастоўка» і «Светач шчасця», але ж сёння не менш надзённы маральны апавяданні Е. Білюнаса «Пацэллі» ці «Канец Брысосу», якія, кажучы словамі В. Аўрылы, «вучаць апекавацца прыродаю, выхоўваюць высакароднасць сэрца, прымушаюць задумвацца над сваімі ўчынкамі». Надрукаваны ў анталогіі творы А. Поцюса, Р. Будрыса, П. Пяткявічуса, Г. Ісокаса, К. Саі, Р. Ланкаўскаса, В. Жылінскайтэ сведчаць пра ўсё большую актуальнасць прыродаахоўнай тэмы. Гэтую тэму важна дапоўніла б «Драўляная качка» В. Жылінскайтэ — асабліва ўражальны, артыстычны твор, які вучыць дзіця з любоўю і ўвагаю глядзець на свет прыроды.

Выклікае сумненні і адбор паэзіі. Замала пададзена вершаў найвыдатнейшага стваральніка літоўскай дзіцячай паэзіі К. Кубілінскаса. Вельмі ўпадабалі дзеці ягоныя вершы «Я не засмучу татусю», «Як я віншаваў матулю», «Мае лічбы», «Гурток акцябратаў», але ў анталогію яны не трапілі. Толькі чатырма вершамі прадстаўлена творчасць для дзіцяці Юсіцінаса Марцінкявічуса, а яна напэўна вартая большай увагі. Дасціпная, поўная гумарыстычных сітуацый паэмка «Хуткая дапамога», у нас выдана ўжо колькі разоў, бо дзеці бясконца чытаюць-перачытваюць яе, вершы «Мае кніжкі», «Што я зраблю ўзімку» — гэтыя творы б напэўна парадавалі бела-

«Бурштынавыя пацеркі» амаць скрозь вытрыманы гэты прычып.

С. Нерыс прадстаўлена вершамі «Бабуліна казка», «Вечер і дзеці» ды скарачанай паэмай «Мама! Дзе ты?», «Бабуліну казку» пераклаў беларускі паэт празаік і перакладчык старэйшага пакалення У. Шахавец. Агульнае ўражанне ад перакладу неапагое. Захавана рытміка арыгінала, досыць дакладна ўзроўнена паслядоўнасць вобразаў, апавядальная інтанацыя. Адышоў ад мастацкасці і семантыкі арыгінала пераклад першых двух радкоў і чацвёртага слупка «Бабулінай казкі».

У арыгінале (у літаральным перакладзе):

Зайнелы нашыя зімы, —
Бела, бела — куды ні зірні...

Радкі, ад якіх павявае прыгоствам, спакоем і казачнай таямніцаю, у перакладзе спрошчаны, быццам зніжаны да побытавага ўзроўню:

Снегу ў нас зімой хапае,
Бела сирозь — аж слепіць зрок...

Недакладна ў гэтым выпадку шэрэнг замаячыць снегам, бо снег куды меншае зімавае дзіва, чым шэрэнг. І яшчэ — белата ў С. Нерыс спакойная, на яе прыемна глядзець, яна дыхае задуменнасцю, а спячучая белата перакладу не адпавядае настрою верша. У чацвёртым слупку памылкова перададзены матыў з «Эгле — каралевы вужоў»:

Беларускі варыянт верша «Вечер і дзеці» (пераклаў С. Грахоўскі) не перадае мастацкасці і пераканаўчасці арыгінала. Стылявая вольнасць твора засталася неспасцігнутаю, таму верш з дынамічным дыялогам ператварыўся ў верш апісальны. Параўнайма арыгінал і пераклад другога слупка. У арыгінале (літаральны пераклад):

Рагоча вечер — ведае ён,
Што чорныя дрэвы будуць
Залёнымі, —
Праз вокны ўрываецца, праз
дзверы:
— Вясна ўжо недалёка!

У перакладзе:
Рагоча вечер, волкі і густы,
Гайдае вецце, разганяе цені
І ведае, што клякія лісты
Вясна на дрэва кожнае надзене.

Перакладчык павялічвае колькасць складоў у радку, надыжае фразы, разгортвае ідэі і вобразныя малюнкі, губ-

РАСЦЕ КОЛЬКАСЦЬ СЯБРОУ

З кожным годам павялічваецца колькасць юных сяброў у вядомага дзіцячага пісьменніка, лаўрэата Міжнароднага ганаровага дыплама Імя Г.-Х. Андэрсена Васіля Віткі. Вясёлыя вершы, казкі, пацешкі, творы іншых жанраў, напісаныя дзедам Васілём, з задавальненнем чытаюць не толькі беларускія дзеці. лепшыя з гэтых твораў перакладзены на рускую, украінскую, узбекскую, літоўскую.

латвійскую, эстонскую, англійскую, французскую, нямецкую, польскую, чэшскую і іншыя мовы народаў свету.

Нядаўна выйшлі з друку яшчэ дзве кніжкі Васіля Віткі. Адна з іх, у якую ўвайшлі казкі «Вавёрчына гора», «Казка пра цара Зубра», «Бусліна летэ», «Генерал Верабей», іншыя творы, перакладзеныя Г. Віеру, пачыла свет на малдаўскай мо-

ве. Другая — адрасуецца кіргізім дзецям. У зборніку «Цяжкіе сяброўства» ў перакладзе Р. Менава і Ж. Жайчыбенава друкуецца апавяданні «Трыгоў у Ельнічак», «Чыяліны мёд», «Абнова», «Зайчык-вадалаз» і іншыя.

На сённяшні дзень тыраж кнігі Васіля Віткі ў перакладах склаў больш як тры мільёны экзэмпляраў.

З. СОМАУ.

Іван ПРАКАРЫНА

Іван Пракарына нарадзіўся ў 1946 годзе ў вёсцы Аношкі Нясвіжскага раёна. Скончыў Казлоўскую СШ, служыў у радах Савецкай Арміі. Тады ж у газеце «Во славу Родины» надрукаваў першыя вершы. Працаваў карэспандэнтам-радыёарганізатарам у родным раёне, быў актыўным членам літаб'яднання пры райгазеце «Чырвоны сцяг». Скончыў ВПШ, працуе намеснікам рэдактара капіўльскай раённай газеты «Слава працы». Друкаваўся ў часопісе «Работніца і сялянкі», у рэспубліканскіх і абласных газетах.

Шчасце

Шчасце... Дзе яно, дзе?
У вёсцы жыве ці ў горадзе?
У першай вясновай песні?
У сонечным паднябессі?
Ці ў той адзінай на свеце,
Што ў памяці на прыкмеце?
А можа, прыходзіць употай
Восеньскай пазалотай?
Каб думцы сваёй не здрадзіць,
Скажу я аб спелым садзе:
Яблыкам долу ўпасці,
У гэтым — зямное шчасце.

Неспакой сэрца

Не гавары — губляюцца гады,
Паразважай лепш, як яны
праходзяць,
Якія пакідаюцца сляды
І што за ўраджаі на іх родзяць.
Ці кожны крок — адступка ад
бяды,
Ці кожны ўзмах — рывок
да шчасця ў просінь...
Гады мае, прыспешнікі-гады,
Вы на спатканне не прыводзіце
восень.
Бо пастаяць так хочацца з вясной,
Бо шмат знаходак абяцае лета...
Хай поўніць сэрца вечны
неспакой,
Якім уся паззія сагрэта.

Паклон музе

Яна — святло, якое вабіць нас.
Яна — крыло. Мы цень яго,
не болей.
Свой самы ранні, самы позні час
Ей аддаю, каб вырвацца з няволі.
З палону апантанасці яе
Выводзіць верш на зорную
дарогу.

Дзе ціха цёплы ранак выспяе,
Расой гаючай абмывае ногі.
І сілы памнажаюцца мае,
Калі іду, вяртаюся дахаты,
Дзе слова маці сонцам устае,
А мараў расцаітае так багата.

Слава

Слава авансам не выдаецца,
Слава на будучае застаецца.
Слава — не ветразь казачных
сноў,
Слава — сумленне сталых гадоў.
Дзе яе крона? Дзе карані?
Крона — у працы, каранне —
у зямлі.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Асвенцім

Поўнымі гора, пакуты вачыма
клікаў цябе між драгоў Асвенціма.
Пятрусь БРОўКА.

Лагер. Дождж халодны. Слота.
Дым плыве з пякельнай печы.
Рад слупоў з калючым дротам
Гнуць наўкол панура плечы.

Краявід уславы дымам,
Целы тысяч тут спалалі.
Хіба ж выказаць магчыма,
Як людзей тут катавалі.

О пазт, ты клікаў маці!
Попел вывезлі на нівы.
Голас жаваранак страціў,
Змоўк над полем нешчаслівы.

Ластаўка прабіла хмары,
З крыўдай пырхнула да сонца.
На знямелыя абшары
Слёзы падалі бясконца.

З кожнай кропелькі-дажджынкі
Рос бяссмертнік пры дарозе.
Нема вецер пеў памінкі,
Захліпаўся у знямозе.

Буслы на іржышчы

Буслы на іржышчы блукаюць чародкай,
Маўклівыя поступ у іх і паходка,
Бо час да адлёту застаўся кароткі...
Ды хіба ж адлёт іх бывае салодкі?

Спаткаюць дажджы, навальніцы над
морам.
Журботна ў палёце адклікнуцца хорам —
Пакінуць радзіму — вялікае гора,
Бо вернуцца зноў на Палессе не скоры.

Разбураць іх гнёзды вятры і завеі,
А птакі не згубяць любаві і надзеі
Да светлых нізін, паплавоў і пагоркаў.
Не будзе ў буслянцы ні сумна, ні горка.

Схавалася туга ў жыцце

Цвілі званочкі на лугах
І васількі у жыцце,
І расціралася смуга
Пад сонца у зеніце.

Усё жывое на зямлі
Даўно дажджу чакала,
На кветках сонныя чмялі
Гулі ледзь чутна, вяла.

Адзіны дуб паміж ялін
Прасцёр свабодна плечы.
Сарокі шумна між галін
Спрачаліся аб нечым.

І адступаў паволі лес,
І слаліся выгары,
На ўзвышша чорны пень узлез,
Нібы уцёк ад кары.

Трымцелі лісцікі асін,
Пляскалі ў далоні.
Ад іх пустых лядачых кпін
Прыкрыў ляшчыннік скроні.

А я угледзеў жоўты мох
І пэўна мне здалося,
Што чую тупат ціхіх ног,
Што крочыць полем восень.

Глядзелі кветкі на лугах
На сонца у зеніце.
Неўтаймаваная туга
Схавалася у жыцце.

Ах, нашто я наракаў...

Я стаю і наракаў,
Што няма тут броду блізка,
Што шырокая рака,
А над ёю хмары нізка.

Не баяўся навальніц,
Не баяўся хмары чорнай,
Я не падаў долу ніц,
Я ж нягодам непакорны.

Веру, ветразь прынясе
Лодку з воддалі шырокай,
Крочу лугам па расе,
Да затокі недалёкай.

СТАРОННІ УСПАМІНАЎ

Зайшоўшы ў векавыя нетры,
Стаю, зачараваны ім,
На паўмільярдным кіламетры
Паміж наступным і былым.

Пакліч — былое адгукнецца
Жалейкаю за хваіной;
Скраніся — і важкой хадой
Наступнае ў паход кранецца.

Пяройдзе шлях у новы шлях,
Расстанне — ў новае спатканне,

І, нарэшце, падыходзіла да канца яго
знаходжанне ў Нясвіжы, з якім бацька
звязаў самую змрочную прадчуванні, і
ён зноў будзе дома, у коле сям'і, з якой
раздзеліць радасць.

Ці не такі стан называюць эйфарыяй,
і ці не ён спадарожнічаў бацьку ў хвілі-
ны творчасці?

На маім небасхіле ёсць некалькі чала-
век, якія размаўлялі з ім 3 лютага.

А «Капусіцін» пісаў у сваіх успамінах,
што ў гэты дзень бачыў Аркадзя Аляк-

Пра яго апошнія хвіліны існуюць роз-
ныя версіі, але ўсе сыходзяцца ў адным.
Калі, пачуўшы страшэнную вестку, я
знайшла яго ўжо ў моргу мінскай бал-
ніцы, мне кінуліся на вочы дзве вузень-
кія чырвоныя палоскі на твары. Я папра-
сіла ў дзяжурнай сястры ваты, каб сцер-
ці кроў (так мне падалося), але сястра
збянтэжана растлумачыла:

— Гэта не кроў, гэта след ад удару...

Гаварыць з ёй у мяне не было сілы,
але цяпер я ведаю, што з палаты, у якой

Валянціна КУЛЯШОВА

ПАМІЖ НАСТУПНЫМ
І БЫЛЫМ

З «Кнігі
пра бацьку»

Напеў жалейкі — ў труб гучанне,
Выток жыцця — ў жыцця працяг.

І чаму так часам здараецца: тое, што
ўсё жыццё табе не давалася, пачынае
раптам збывацца, быццам па загаду ча-
роўнай палачкі? Быццам з таго рога, у
якім усяго многа, пачынае звальвацца
на тваю бедную галаву адно за адным.
К чаму б гэта?

Такім шчаслівым днём у жыцці майго
бацькі аказалася пятніца, 3 лютага.

У гэты дзень ён ужо ведаў, што яго
«гаротніца»-дачка, лёс якой турбаваў
яго столькі гадоў, будзе нарэшце такі
ўладкавана ягонымі бацькоўскімі ста-
раннямі, хоць бы ў такім немалаважным
жыццёвым пытанні, як жыллёвае.

З неафіцыйных крыніц у гэты дзень
яму стала таксама вядома, што 6 люта-
га, у дзень ягонага нараджэння, будзе
аб'яўлена ў прэсе аб прысваенні бацьку
звання Героя Сацыялістычнай Працы.

(Забягаючы наперад, скажу, што 7
лютага 1978 года, стоячы ля бацькавай
труны, П. М. Машэраў сказаў, маючы
на ўвазе тую акалічнасць, што званне
Героя Сацыялістычнай Працы пасмярот-
на не прысвойваецца:

— Зноў мы спазніліся!

сандравіча ў час абеда. Звычайна бацька
абедаў хутка і спяшаўся пайсці з шум-
най сталовай, а ў гэты дзень заседзеўся
чамусьці за сталом, яўна не спяшаўся
выходзіць, нават уключыўся ў гаворку.
Гаварылі пра нашу моладзь. Хтосьці па-
чаў скардзіцца на кепскае выхаванне
дзяцей, на іх няўдзячнасць і г. д. Бацька
сядзеў збоку, пакручваў у руках апель-
сін і быццам не слухаў таго, хто гаварыў.
Ды знячэўку ён ускінуў на яго вочы і
сказаў, прыкладна, наступнае:

— Вы не маеце рацыі, моладзь у нас
цудоўная! Разумная, адукаваная, тале-
навітая! А калі дзесьці штосьці і куль-
гае, дык у гэтым найперш вінаватая мы,
выхавацелі...

Маці кінаактрысы Ірыны Бразгоўкі
бачыла майго бацьку вечарам, пасля
прагляду нейкага (здаецца, індыйскага)
фільма. Яна здзівілася, што бацька ап-
рануты зусім не па-зімоваму ў марозны
лютаўскі вечар. Яна паўшчувала яго за
легкадумнасць, а ён у адказ засмяяўся і
махнуў рукой. Ён падаўся ёй надта ўжо
бесклапотным у той вечар.

Мы, блізкія, таксама ведалі яго такім.
У ноч на 4 лютага таты не стала...

бацька жыў у Нясвіжы, вялі ўніз пры-
ступкі з жалезнымі акоўкамі і такімі ж
жалезнымі парэнчамі...

Кажуць, што калі бацьку зрабілася
блага, а дазваніцца да дзяжурнай ся-
стры не змог, ён апрашуўся і пайшоў ту-
ды сам, ды не дайшоў...

Яго знайшлі ў двары. Калі яго ўнеслі
ў пакой, ён яшчэ змог сказаць:

«На гэты раз вам мяне не ўрата-
ваць...»

Пашанцавала тройчы мне,
Я тройчы, выпрастаўшы рукі,
Ляжаў не ў ложку, а ў труне.
Я знаю, што такое мукі.

Ён стаіўся паміраць!

Сярод бацькавых рэчаў, прывезеных з
Нясвіжа, аказаўся блакнот, які з таго
часу захоўваецца ў мяне. Блакнот новы.
Спісана ў ім ўсяго некалькі старонак.
Спісаны яны бацькавай рукой. Гэта
невядомыя радкі. Вось яны:

Парамонаў (гледзячы ў акно)
Калісьці абыходзіла барэкі
Норд Эльза — ваш канцлагерны
наглядчык.

Бацькі

Сядзяць на лаўцы пад ігрушынай,
што адціла пад свіст шпакоў,
бацькі ад пенсіі заслужанай
з нялёгкай ношкаю гадоў.

Іх частавала непагодаю,
нішчымнай поліўкай, агнём
жыццё з вялікімі нягодамі
і небагатым працаднём.

У вечнай працы пастарэлі—
як клён

з маршчыністай карой,
што нашы лёгкія арэлі
у неба ўзносіў над зямлёй.

Глядзяць на рукі, як на долю,
маўчаць, чакаючы дзяцей,
што на асфальце, а не ў полі
вітаюць раніцу і дзень.

І пра жыццё снуюцца словы,

і пра жыццё маўчанне іх—
бацькоў, як гэты свет, сівых,
што ўсе трылогі сэрцам ловяць.

Дрэвы паміраюць без вады,
без цяпла, што абуджае кроны.
Паплыве над светам цвет зялёны,
золкі, клейкі—то пяюць сады.

Людзі паміраюць без людзей,
адзінотай змучаныя болей,
чым малым альбо вялікім болям,
што сціскае сэрца ўноч і ўдзень.

Свет звязаў нас павяззю адной,
людзі й травы, воблакі й крыніцы.
Чую вечароваю зарой
перапёлку ў недаспелым жыце.

Зліты подых ягадных палян
і машын задыханых дыханне.
Ручаём, што й імені не мае,
наталіе смагу акіяна.

Пазнаю людзей, як свет адкрыты.
Давяраю дрэву й мурашу.
Адчужэння горкую мяжу
пакідаю вечнаму нябыту.

Красавік

Пра вясну раптоўныя грывоты
урачыста песню завялі.
Хлеббароба кірзавыя боты
месяць першабытны дух зямлі.

Праляціць над полем рэактыўны
і на міг аглушыць жаўрукоў.
Рэкі, як бунтоўныя жанчыны,
прызнаваць не хочуць берагоў.

І шпакоўні, быццам мікрафоны,

зноў сады настройваць пачалі
на вясёлы лад,
на лад зялёны
на апетай ліўнямі зямлі.

Сягоння зацвіла чаромха,
як і ў мінулыя гады,
і халадок таемна-крохкі
ідзе ад вербаў ля вады.
І промні светлыя ў бярозах,
і промні цёплыя ў барознах...
А я вясновай зыбкай лодкаю
плыву сусветнаю паводкаю.

Калі б лячылі нашы словы—
даўно б на свеце не было
сляпых, нямых, нямоглых, кволых.
Пашчаслівеў бы белы свет.

О, каб лячылі словы нашы!..

Ручай Радзімы

Дзе кожны год, як стог завершаны,
напоўнен летніх траў цяплом—
суцешу сэрца пад аleshынай
над абмялелым ручаём.

Малы ручай малой радзімы
натоліць смагу халадком,
напомніць сцежкі, дзе хадзілі
і боль і радасць даўнім днём.

То засмяецца бесклапотна,
каменьчык вымыўшы, як шкло,
то спахмурнее ўміг журботна
вады крынічнае чало.

І наплыве дзіцячых раніц
туман на вочы, як сляза.
А клейкі ліст—нібы на раны
вадой асвечаны бальзам.

Вось і човен ля ракіт,
Ветразь, лодка — не патрэбны.
Вёслы ўзяў у дзве рукі
І паплыў па хвалях срэбных.

Ну, на што ж мне наракаць?
На кавалкі рэжу хвалі.
Вось і дом стары відаць,
Дзе з сябрамі мы бывалі.

Сам сабе кажу: — Гані!
Спешна рвецца вузкі човен.
Мне здалася, што радні
Дом стары дагэтуль повен.

Вось і бераг. Дом пусты.
Пацямнелі шыбы, рамы.
Скрозь пасохшыя кусты
Ля пахіленае брамы.

Ах, нашто я наракаў,
Што не бачыў блізка броду?..
Стала вузкаю рака,
І старых сяброў мне шкода.

**Прывітальны палаў
касцёр**

З пльагонамі на пльах,
Мне здалася, імчуся, як птах.
Не адзін яшчэ пройдзе дзень,
Буду пльыць па шырокай вадзе.

На жалезным насціле касцёр,
Пальцы зябкія я распасцёр.
Грэю рукі. Здалося, як птах,
На шырокіх імчуся пльах.

Аж да мора ляжаў мой шлях,
Па шырокай рацэ, на даўжэзных пльах.
На ўзбярэжжы ля скал, каля гор,
Прывітальны палаў касцёр.

А сёння Каця пугаю Крамёнай
Стучыцца ў вайны, будзьячы салдат.
Красільнікава... Хто яна такая?
Хутчэй за ўсё, няшчасная дзяўчына,
Загнаная вайною ў кут глухі,
Яна ўжо, абышоўшы батальён,
Вяртаецца дадому... Трэба з ёю
Пагаварыць.

(Расчыняе акно).
Дзень добры!
Каця (праходзячы)

Дзень добры!
Уваходзіць Каця Красільнікава, вешае
раменную пугу на цвік каля дзвярэй.
Парамонаў

Ты, бачу, службу любіш.

Каця

Не пытайце.
Прасілася ў медсёстры, ды маёр,
Пан Цукерман, забараніў, сказаў,
Што іншую мне службу падбярэ...
І падабраў.

Парамонаў

Выходзіць, ён пакрыўдзіў

Цябе?

Каця

Нічога. Прыжылася тут
На пастуховай службе непрыкметнай.
Бізун пры мне, я з ім, парой паўночнай,
Як Эльза Норд, праходжу па бараках:
Спяць мае хлопцы, спяць... А раніцою
У вокны грузну, праціраюць вочы
Пяцьсот салдат, пяцьсот салдацкіх сноў.
Няхітры пост, някрыўдная работа
Будзіць салдат.

Парамонаў

На гэта ёсць трубач.

Каця

Я нагляд

Праводжу санітарны.

Парамонаў

Так... А пуга

Дзеля чаго?

Каця

Таксама для парадку.

Як напамін, — так растлумачыў мне

Пан Цукерман, — аб днях былой няволі,
Прафілактычны сродак ад хвароб.

Парамонаў

Знаёмы лексікон.

Каця

Я ўсё павінна

І ведаць, і дакладваць аб настроі

Салдат і афіцэраў.

Парамонаў

Аб маім

Таксама?

Каця

Па магчымасці.

Парамонаў

Скажы

Мне, Каця, калі гэта не службовы
Сакрэт, не тайна, што паведамляеш ты
пра мяне?

Каця

Што вы не Парамонаў,
А Сыч, чырвоны камандзір, якога

У сорак першым вынес з поля бою
Мікола Канцавы, ваш ардынерац.

Парамонаў

Адкуль такія звесткі?

Каця

Ад салдат.

Яны вас хваляць. Нават ганарацца,
Што вы былі ў канцлагеры салдатам

Звычайным, радавым, сваё імя

Хавалі ад начальства, і бізун

Прафілактычны біў вас да паўсмерці.

Аднойчы вы ўцякалі. Пяцярых

Забіла варта. Не пашанцавала

Вам з ардынерацам Канцавым тады.

Парамонаў

Было такое... Раненых, за дрот

Нас варта кінула...

Каця

І ўцекачоў

Смяротнае чакала пакаранне.

Парамонаў

Яго прыняў бы я, ды толькі тут

Лёс ад мяне другі раз адвярнуўся.

Вярбоўшчык, аглядаючы палонных,

Прызнаў, зірнуўшы на мяне, што я

Не нейкі самазваны Парамонаў,

А камандзір палка... Ты гэта ўсё

Свайму начальству можаш расказаць

Таксама. Дазваляю. Цукерман

Нядрэнна знае нашу картатэку.

Каця

Я расказаць магу. Ды толькі ён

Мычыць, маўчыць.

Парамонаў

Вось, вось. Надзею маю,

Што разбярэшся ў службе далікатнай.

Ён, мусіць, спадзеецца, што такая,

Як ты, дзяўчына зможаш адшукаць

Сама дарожку ў ложка камандзіра.

Каця

Жартуеце.

Парамонаў

Меў вопыт. Недарэмна

Ён пасяліў нас пад адной страхой.

Каця

Ён іншы клопат меў.

Парамонаў

Які?

Каця

Каб я,—

Так ён сказаў,— за вамі даглядала,

Як гаспадыня. Нават даў дазвол

Мне... у сялян... для вас купляць авечкі.
І мы іх, самі знаеце, не раз
Куплялі ўжо.

Парамонаў

Сваіх трымайся, Каця,
Салдат асцерагайся пугай біць
І словамі не зневажай. Яны
Якраз за гэта Эльзу пакаралі
Тады, калі палоннымі былі.
Гавораць, задушылі і патайна

Спалілі ў топцы. Ты служы... Пасля
Я, можа быць, Красільнікаву Кацю
Пераваду ў шпіталь. Цяпер — ідзі.
Што ж ты стаіш?

Каця

Прабачце, пан палкоўнік,

Авечку нам прывезлі.

Парамонаў

То купі.

Каця

Купіла ўжо. А толькі чалавек,

Які прывёз яе, хацеў бы з вамі

Пабачыцца... Пагаварыць...

Парамонаў

Прасі.

Каця выйшла. Праз хвіліну ўвайшоў

чалавек, апрануты ў сялянскую вопратку,
зарослы барадою.

Парамонаў (здзіўлена)

Макар Рамонак!.. Ты?.. Жывы?..

Рамонак (абдымаючыся)

Пазнаў!

Парамонаў

Як можна не пазнаць таго, з кім мы

З канцлагера ўцякалі...

Парамонаў дастае з буфета каньяк.

Налівае чаркі.

Рамонак

Не турбуйся,

Я на хвіліну.

Парамонаў

Нас тады было

Сямёра.

Рамонак

Ну. Дзе ж іншыя? Маўчыш?

Што ж, вечная ім памяць.

(Выпіваюць).

Парамонаў

Аднаму

Табе ўдалося рэчку пераплысці.

А я, прызнацца, думаў, што цябе

Ніколі не сустрэну. Раскажы,
Дзе ты цяпер? Як ты мяне знайшоў?

Рамонак

Дачуўся, што купляе Парамонаў

Авечкі. Рызыкнуў. Хацеў пабачыць.

Той ці не той... Гляджу: здаецца мне,

Той самы ты... Магу дапамагчы,
Калі жадаеш, рэчку пераплысці.

Парамонаў

Я не адзін. Тры тысячы пяцьсот

Пры мне салдат... Дзе ты жывеш?

Рамонак

Пры лесе

Жыву, прыстаў у прымы да ўдавы...
Я мог бы папрасіць яе, яна
Тутэйшых хлопцаў ведае, якія
Перададуць у лес, што Парамонаў
Жадае пльыць да берагу свайго.
То як?

(Парамонаў маўчыць).

Не верыш мне?

Парамонаў

Даруй, Рамонак,

Я думаю аб тым, ці змог бы я,
З палону ўцёкшы, жыць у прымаках

Спакойна? Не! Я ваяваў бы. Ты ж
Гаворыш мне, нібы жывеш пры лесе...
Я думаю, а што калі прывёз
Таварыш таварыш не збавенне
І не надзею нават, а пятлю?

Рамонак

Разумна разважаеш. Рызыкні.

Я ж большым рызыкую.

Парамонаў

Намякаеш

На мой мундзір палкоўніцкі? Яго

Абставіны надзелі.

Рамонак

А якія

Абставіны?

Парамонаў

Цяжкія, перадай,

Што я пачаць хацеў бы перамавы
З камандаваннем лясным. Не я адзін,
Мы ўсе да берагу свайго гатовы
Адпльыць па тайнаму загаду змовы.

Рамонак

Я зразумеў.

Парамонаў

Бывай.

На выхадзе з хаты Макар Рамонак

сустрэўся з Мікалаем Канцавым. Зірнуў
лі адзін на аднаго. Размінуліся.

Канцавы

Зноў селянін

Прывёз авечкі?

Парамонаў

Адгадаў. З дубровы!

Ты не пазнаў яго?

Канцавы

Знаёмы твар.

Чакай...

(Глядзіць у акно).

Парамонаў

Што вочы трэш, нібы спрасонак?

Канцлагер прыгадай...

Канцавы

Далібог, Макар

Рамонак! Далібог, Макар Рамонак!..

Парамонаў

Мікола Канцавы, здаецца, ён

Прывёз нам не авечку, а здзяйсненне

Намераў дзёрзкіх, аб якіх з табой

Мы думалі тады, як апраналі

Мундзіры і ўзначальвалі брыгаду.

Не можа быць, каб лёс суровы

Крошын...
Гэтая назва яшчэ з дзяцінства хвалюе нашы сэрцы. Гэта таксама, як Кушляны, Вязынка, Мікалаеўшчына, Ракуцёўшчына. Названая вёска і мясціны не проста час ад часу збіраюць аматараў літаратуры на паэтычныя святы, яны найперш праз характар і сілу роднага слова яднаюць нас, прымушаюць яшчэ раз задумацца над мінуўшчынай Бацькаўшчыны, з упэўненасцю глядзець у яе будучыню.

Згадаўшы мястэчка Крошын, мы адразу ўспамінаем Паўлюка Багрыма — аўтара адзінага

харчук, а таксама пачынаючыя паэты і празаікі з Баранавіч і раёна. Разам з літаратарамі на радзіму Паўлюка Багрыма, які, як вядома, быў выдатным майстрам-кавалём, завіталі мастакі Аляксей Марачкін, Віктар Маркавец, Яўген Кулік, Мікола Купава, Святлана Гарбунова, Аляксандр Шатэрнік, Аляксей Цыркуноў, мастацтвазнавец Яўген Сахута.

Пасля ўскладання кветак да помнікаў Уладзіміру Ільічу Леніну, воінам, якія загінулі ў Вялікай Айчыннай вайне, на магілу Паўлюка Багрыма адбылася шчырая зацікаўленая

Паэтычны вечар у Крошынскім Доме культуры вядзе У. КАЛЕСНІК.

На сцэне — артысты фальклорнага калектыву вёскі Перхавічы Баранавіцкага раёна.

ЖАЎРУКІ БАГРЫМА

дайшоўшага да нас верша «Заграй, заграй, хлопца малы». Усяго адзін верш, але ён сведчыць пра вялікі паэтычны талент. Імя Паўлюка Багрыма — срод зорак першай велічыні на небасхіле беларускай паэзіі. І таму так святочна і шматлюдна было чатырнаццаціга верасня ў Крошыне, дзе адбылося абласное свята паэзіі.

Ініцыятарамі яго правядзення і арганізатарамі былі Брэсцкае аддзяленне СП БССР, Баранавіцкі райком КПБ, праўленне мясцовага калгаса «Перамога», Бюро прапаганды літаратуры пры СП БССР.

гутарка ў будынку праўлення калгаса. Сакратар Баранавіцкага райкома партыі Вольга Іванаўна Жугін і старшыня калгаса Георгій Уладзіміравіч Казляк пазнаёмілі прысутных з выдатнымі хлебаробскімі дасягненнямі крошынцаў, адказалі на пытанні пісьменнікаў і мастакоў.

— Калгас «Перамога» — сучасная высокакарэнтабельная гаспадарка з мільённымі прыбыткамі. І ўсё ж галоўнае наша багацце — гэта людзі, якія працуюць на палетках і фермах, — з гонарам падкрэсліў Г. Казляк. — За вялікія поспехі ў вытворчасці калгас узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, тут выхаваны тры Героі Сацыялістычнай Працы. Наш клопат найперш скіраваны менавіта на людзей — каб ім жылося яшчэ шчаслівей і радасней.

Трэба адразу сказаць: свята атрымалася. Яно вылілася ў сардэчную і запамінальную сустрэчу прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі рэспублікі з крошынцамі. Да хлебаробаў і вучняў мясцовай школы прыехалі Васіль Вітка, Уладзімір Калеснік, Данута Бічэль-Загнетава, Ніна Мацяш, маладая паэтка з Украіны Алена Крыштальская, Ніна Загорская, Зінаіда Дудзюк, Васіль Жуковіч, Мікола Пракаповіч, Аляксей Каско, Леанід Галубовіч, Васіль Са-

супраўды, гэты дзейсны, добры клопат адчуваецца паўсюдна на радзіме выдатнага паэта, і тое, аб чым ён пісаў у сваім вершы, сёння здаецца жудасным успамінам. І справа тут не толькі ў заасфальтаваных вуліцах, новым дзіцячым садзі-

ку, прыгожых заможных сядзібах вяскоўцаў; асабліва радуе тое, што на гэтай зямлі вы не сустранецце такіх званых і неперспектыўных вёсак. Летась мне давялося аб'ехаць усе вёскі населеных пунктаў калгаса, і ледзь не ў кожным з іх я бачыў новыя вуліцы.

Здавалася б, побач Баранавічы, яны павінны былі б звальваць людзей, а на рабочым стане старшыні праўлення — пісьмы ледзь не з усіх куткоў краіны з адной просьбаю: прыняць у калгас на працу. Пра тое, як сёння жывуць землякі Паўлюка Багрыма, асабліва сведчаць іх культурныя запатрабаванні. У мясцовым Доме культуры частыя госці прафесійныя выканаўцы і калектывы са сталіцы рэспублікі, працуюць музычная школа, у старым парку будзе танцавальная зала, створаны цікавы калгасны музей... І, нарэшце, абласное свята паэзіі. Гэта — першая дастаўка, і можна з упэўненасцю сказаць — не апошняя, бо тут па-сапраўднаму ганарыцца сваім знакамітым земляком. І падрыхтавалі крошынцы аматарам літаратуры і народнага мастацтва ўсёй рэспублікі.

музейную экспазіцыю. У ёй рэчы не спаборнічаюць, а надзіва гарманічна дапаўняюць адна адну, завораваюць, выклікаюць на шчырую душэўную гутарку наведвальніка.

Данута Бічэль-Загнетава: «З усіх школьных музеяў, якія мне давялося бачыць, — гэты, несумненна, зрабіў найбольшае ўражанне. Здаецца, экспазіцыя не вельмі багатая, а як усё хоруша з густам пададзена, аж святлее на душы».

Аляксей Марачкін: «Тое, што ў ўбачыў у музеі імя Паўлюка Багрыма, застаецца на ўсё жыццё. Музей прынясе вялікую карысць у выхаванні ў школьнікаў такіх важных рысаў характару, як любоў да Радзімы, патрыятызм, павага да працы чалавечых, сапраўды чарадзейных рук».

Першую экскурсію па новым музеі правёў яго стваральнік С. Свістуновіч.

А затым у Доме культуры гучалі натхнёныя паэтычныя радкі, а ў выкананні фальклорнага калектыву вёскі Перхавічы Баранавіцкага раёна шчыра брала за сэрца родная песня. І не было канца шчодрым, удзячным воплескам.

На дзівоснай каванай лостры, створанай рукамі паэта, дкая і цяпер зберагаецца ў калгасным музеі працоўнай славы, вы ўбачыце маленькіх жаўрукоў. Жаўрукі, як вядома, пасланцы і вестунны вясны. Наш народ, нягледзячы на ўсе ліхія нягоды, дачакаўся яе. І цяпер ужо заўсёды звінеш жаўрукам Паўлюка Багрыма ў нашым беларускім небе!

Уладзімір ЯГОЎДЗІК,
спец. кар. «ЛіМа».
Фота Ул. КРУКА.

Слова на адкрыцці музея народнага мастацтва і рамёстваў імя Паўлюка Багрыма гаворыць Васіль ВІТКА.

У гэты сонечны вераснёвы дзень у мясцовай школе быў адкрыты музей народнага мастацтва і рамёстваў імя Паўлюка Багрыма. Тое, што стварыў вядомы мастак-габеленшык Сымон Свістуновіч, глыбока кранула і ўсхвалявала ўсіх прысутных. Дазволі сабе прывесці некалькі прызнанняў, якія давялося пачуць пры адкрыцці музея.

Уладзімір Калеснік: «Сымон Свістуновіч зрабіў выдатную

МАЯКОЎСКІ ГУЧЫЦЬ ПА-БЕЛАРУСКУ

«П'есы» — так сціпла называецца невялікая кніжка Уладзіміра Маякоўскага, якая на беларускай мове пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Два найбольш вядомыя творы пралетарскага паэта «Клоп» і «Лазня» пераклаў Кастусь Кірзенка.

Па-беларуску У. Маякоўскі гучыць не ўпершыню. Яго кнігі неаднаразова выходзілі ў рэспубліканскіх выдавецтвах. У прыватнасці, яшчэ ў 1940 годзе пад рэдакцыяй Арыадэа Куляшова ўбачыў свет томік выбранага. Падоўна кніжка была выпушчана і ў 1952 годзе, на гэты раз пад рэдакцыяй Петруся Броўкі. Цікавым атрымаўся і зборнік «Паслухайце!», што ў 1983 годзе папоўніў бібліятэчку «Паэзія народаў СССР».

В. СОЛАУ.

Ёсць чаму павучыцца

Крупіцкі сельскі Дом культуры — адзін з лепшых у рэспубліцы. За апошнія тры гады тром калектывам мастацкай самадзейнасці гэтай культасветустановы прывоены званні народных — ансамбля танца, ансамблю цымбалістак і фальклорнаму ансамблю «Крупіцкія музыкі». З поспехам выступілі сельскія артысты ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, на ВДНГ у Маскве. Ансамбль «Крупіцкія музыкі» з'яўляецца лаўрэатам рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Дарэчы, гэты калектыў удастоены спецыяльнага дыплама Міжнароднага фестывалю, які праходзіў у Югаславіі.

Усяго ў Крупіцкім Доме культуры працуе 15 гурткоў мастацкай самадзейнасці, у якіх займаецца больш як 200 чалавек. Калгасныя артысты даюць у год па 50 і больш канцэртаў. Пахвальна, што на рэпетыцыі многія прыходзяць сем'ямі.

— Зробім усё, каб вопыт гэтай культасветустановы па эстэтычным выхаванні хлебаробаў стаў здабыткам усіх клубнаў раёна, — зазначае загадчык адрэзала культуры райвыканкома Р. Рэут.

Л. ВАЛУК.

Знаёмства з экслібрисам

Заўсёды шмат жадаючых удзельнічаць у рабоце клуба інтэліюбаў «Суб'ядзіна», які працуе ў Салігорску. На яго паезджэнні запрашаюцца пісьменнікі. Тут можна пазнаёміцца з творамі пачынаючых аўтараў. Нядаўна ж экспанавалася выстаўна экслібрисаў, на якой былі прадстаўлены кніжныя знакі інтэліюбаў Горнаўскай вобласці і горада Салігорска.

З цікавасцю аматары літаратуры разглядалі работы Віктара Асокі, Сяргея Шабанава, Юрыя Манарэніна і іншых. З іх мініяцюрымі работамі знаёмы не толькі бібліяфілы нашай краіны, але і Польшчы, Балгарыі, ГДР.

Сёлета інтэліюбаў горада шахцэбраў сустрэнуцца з вядомым графікам з Іркуцка Алегам Бяседазіным, творчасць якога на X Условапольскай выстаўцы адначасна дыпламаў лаўрэата і медалём. Рыхтуюцца таксама выстаўкі на тэмы: «Сучасны беларускі кніжны знак», «Ленініяна ў экслібрисе», «А. М. Горкі ў экслібрисе» і іншыя.

М. УЛАСУК.

ПАМІЖ НАСТУПНЫМ І БЫЛЫМ

(Заканчэнне. Пачатак на стар 8—9).

У асабістай храбрасці Парамонава і ў шчырасці яго жадання вярнуцца да сваіх сумнявацца не даводзіцца — мы ведаем, што ён ужо двойчы спрабаваў — на жаль, няўдала — вырвацца з фашысцкага палону.

Ёсць у гэтым фрагменце і нешта, што насцярожвае, у чым, напэўна, і заключаена зерне будучай драмы. Гэта кампраміснасць героя, які апраўду варожы мундзір па волі цяжкага лёсу, цяжкіх абставін.

У сувязі з гэтым мне прыгадваецца

наша мімалётная гаворка з бацькам, калі ён толькі што прачытаў «Сотнікава» і хадзіў пад уражаннем новай аповесці Васіля Быкава. Творчасць Быкава была блізкай бацьку па духу. Па светаўспрыманням яны абодва — салдаты. І я не здзівілася б, калі, б раптам даведлася, што па задуме аўтара Рыбак Быкава — далейшая распрацоўка вобраза Мікіты Ворчыка з паэмы «Сцяг брыгады».

Але я адхінулася. А гаворка была такая.

— Усе здзіўляюцца, — сказаў мне бацька, — як Быкаў мог зрабіць здрадніка

героём аповесці? — Пры гэтым мне падалося, што ён глядзіць на мяне хітравата.

— Які ж гэта герой? — адказала я. — Гэты персанаж — антыгерой. А што сапраўды здзіўна, дык гэта тое, што гэта гаворыш ты. Ты ж успомні, абыяцель гаварыў такое ж глупства ў 1943-ім пратвайго Ворчыка.

Тое, што незадоўга да ад'езду ў Нясвіж бацька насіўся з новай задумай, — я ведала. Але пра што ён хацеў бы пісаць, — не здагадалася.

Існуе версія, што ў Парамонава быў прататып. Гэта ўласавец Гіль-Радзінаў. Гэты трагічны тыпаж ужо вядомы і нашай, савецкай гісторыі (урангелёўскі генерал Слашчаў), і нашай літаратуры (Рыбак Быкава). Логіка іх лёсу нам таксама вядома — ганебны канец.

І калі бацька ўзяўся за такую складаную тэму, асабліва пасля паэмы пра нацыянальнага героя Беларусі Кастуся Каліноўскага («Хамуціў»), дык яго, хутчэй за ўсё, зацікавіў анатамічны зрэз гэтага вобраза, паталогія асобы здрадніка, а

таксама яго карэнні, тым больш, што з такой асобай, Вітаўтам Параф'яновічам, што выдаў Каліноўскага, ён ужо сутыкнуўся, калі пісаў пра апошняга, і гэта не магло не турбаваць бацьку, ён павінен быў лічыць сваім абавязкам сродкамі мастацтва паказаць людзям, адкуль варта чакаць небяспекі.

Задума гэтай паэмы і ўзяла бацьку ў Нясвіжы ў сіло паэзіі, чым і тлумачацца ягоны «стан палёту» і ягоная «пагібельная радасць» у апошнія дні жыцця.

Мінецца ўсё: пустая слава, мода, і застаецца толькі сэнс адзін Тых слоў, каторым саладзей ад мёду Банкетнага быў палывы палын. На брустверы акупа, на зямлянцы Ён рос, і там —дзе праца рве карчы.

І толькі ён не рос на той дзялянцы, Дзе не работу дзеляць, а харчы...

На подзвіг, а не таннаы заробкі Ішоў зямляк наш, кнігі кладучы На шалі часу, нібы самародкі, З пластоў глыбокіх вымытыя працай...

Вядома, што любога здаровага чалавека можна навучыць выконваць танцавальныя па. Няма сёння балерын — адукаваных, прыгожых, тэхнічных, ды, на жаль, «бязмоўных». Зразумела, гэта плён штодзённай працы. А глядач чакае не толь-

працуе над драматычнай трактоўкай сваіх вобразаў. А інакш ці была б яе Ева такая шчыра непасрэдная, а потым такая дзівосна моцная сваім каханнем? Хіба змаглі б мы паверыць у страшную трагедыю яе наіўнай, даверлівай Жызэлі?

даведалася, што яна мае свае ўласныя правілы і прыёмы працы. І яе Каханая — прыклад удумлівай, доўгай працы. «Спачатку ўсё было нейкім дзіўна і незразумела, — гаварыла артыстка. — Елізабет ставіў спектакль «каваліямі», не па парадку. Але паступова рабілася ўсё цікавей. Работа пачала захапляць».

Натэла ДАДЗІШКІЛЯНІ ў партыі Жызэлі.

Фота В. ДРАЧОВА.

УСХВАЛЯВАЦЬ ТАНЦАМ

кі гэтага. Напэўна, кожны ідзе ў тэатр для таго, каб яшчэ нешта зразумець, нешта адчуць.

Вядома, мова танца ўскладняецца. І валодаць ёй артыстам балета — значыць хваляваць, выклікаць пачуццё ў адказ — дадзена не многім. А якое гэта захапленне: глядзець на сцэну, бачыць быццам бы тыя ж «знаёмыя» скачкі, тыя ж «вядомыя» рухі, адчуваючы, што нежывое выкананне саступіла месца натхнёнаму апавяданню!

Сярод балерын, якія маюць гэты дар, можна назваць маладую салістку Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Натэлу Дадзішкіляні. Яе мастацтва выклікае цікавасць аматараў і крытыкаў балета.

У яе рэпертуары пераважаюць рамантычныя вобразы. А, мабыць, гэта яе асаблівасць — «накідаць» на сваіх гераінях тонкі рамантычны вобраз?.. Надаючы вялікую ўвагу тэхнічнаму боку ролі, яна ўдумліва

За пяць гадоў работы ў тэатры Н. Дадзішкіляні выканала нямаля сольных і вядучых партый. Магіюлія ў «Чыпаліна», Нэле ў «Цілі Уленшпігелі», Адэта-Адэлія ў «Лебядзіным возеры», Фрыгія ў «Спартак»... І гэта далёка няпоўны пералік.

Яе гераіні розныя: казачныя і «незямныя», крохкія, безабаронныя, хітраватыя, мудрыя. І ўсе яны звязаны паміж сабой адухоўленасцю танцоўшчыцы, уласцівай ёй жаночасцю.

Адна з апошніх работ — і работа ўдалая — Каханая ў спектаклі «Карміна Бурана». У гэтай ролі, на маю думку, найбольш поўна раскрываюцца лірычныя інтанацыі яе таленту. Жаданне ка мага цікавей і выразней паказаць сваю гераіню прымушае Н. Дадзішкіляні пастаянна шукаць новыя штрыхі вобраза. Ад рэпетыцы да рэпетыцы, ад спектакля да спектакля вылеплівае Н. Дадзішкіляні вобраз Каханай.

Пагутарышы з Натэлай, я

І вось перад намі яна, закаханая — і каханая. Радуецца вясне, свайму Паэту, свайму каханню. Поўная пяшчоты да Паэта, яна паўстае перад намі шчасліва і спакойна. Адажыю Паэта і Каханай — як бы саборніцтва ў пяшчоты і ўважлівасці адно да аднаго. У дуэце Н. Дадзішкіляні пластычная, чуйная да партнёра. У гэтым адажыю яна танцуе першае шчырае адкрыццё каханья. Рукі яе, ці то гарэзлівыя, ці то далікатныя, ці то ўзрушліва-трапятлівыя, надаюць танцу асаблівую выразнасць.

Манах і Абат рыхтуюць спакусы Паэту. Той, захоплены вабнай Спакусніцай, здраджвае сваёй Каханай. Па словах Н. Дадзішкіляні, сцэна, калі яе гераіня даведваецца пра здраду Паэта, — для яе самая цяжкая ў эмацыянальных адносінах, кульмінацыйны пункт у драматычнай лініі вобраза. Спачатку, не маючы сіл, а потым — і жадання ў гэты вершы, яна з'яўляецца перад намі ўсё той жа крохкай і пяшчотнай, як раней, ды цяпер яна ўжо глыбока нешчасліва. Але здрада Паэта не толькі не зламала яе — яна зрабілася яшчэ больш узвышанай, яшчэ больш вабнай. У гэтым урыўку лірыку яе танца можна назваць інтымнай. Як бы выклікаючы ў памяці ўсё характэрнае сваё сустрэч з Паэтам, яна нібыта ціха плача, танцуючы. Твар яе журботны,

рухі поўныя роспачы, але не цяжкай і безвыходнай, а нейкай нервовай, дрыготкай, трапятлівай. Глыбокі пластычны маналог артысткі.

Аднак, падаецца, не заўсёды лінія сцэнічных паводзін кантралюецца балерынай. Прынамсі, Н. Дадзішкіляні часам неадкладна выкарыстоўвае прыём «нон фініта» (наўмыснай незакончанасці), і часам яе поза ці рух, якія паводзіць сцэнічнай логіцы павінны зрабіцца закончанымі, штурна падаюцца актрысай. Гэта крыху парушае сансавы парадак руху або позы.

Нездарма на мае пытанне, чаго памадала б яна сабе на будучае, Натэла, не задумваючыся, адказала: «Тэхнікі! Тан, толькі авалодаўшы ёю дасканала, можна і далей канцэнтравать сваю ўвагу на вобразе». ...А яе Каханая, цяпер самотная, прадаўжае сваю споведзь. І ўсё ж у яе ўзнятых да неба руках, у яе светлым шчы-

рым танцы адчуваеш надзею. Мабыць, яна і чакае, і адчувае, што Паэт вернецца?

Сапраўды, ён хутка раскайваецца ў сваёй здрадзе. Ён вяртаецца да Каханай, спадзеючыся на яе дараванне. І яна, хоць не адразу, даруе Паэту. Каб глядач зразумеў, паверыў у гэта, балерына скарыстоўвае шырокую палітру мімікі і жэстаў.

Прайшоў спектакль. Іх будзе яшчэ багата. І гераіні Н. Дадзішкіляні з'явіцца перад глядачом штурна новымі, іншымі. Новыя пачуцці, новыя работы, набліжэнне творчай сталасці, адчуванне арганічнага існавання ў вобразе і стаўленне сапраўднай актрысы — усё гэта ў яе наперадзе.

Н. ГОСЦЕВА.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

«Селяшчук — гэта гармонія ў дысгармоніі», — лаканічна вызначыў творчы партрэт мастака адзін з яго гледачоў. З усіх заўваг-экспромтаў гэта, бадай, самая ёмістая, хоць і заключчае ў сабе пэўны парадокс.

Творы Мікалая Селешчука ўспрымаюцца складана. Аднаго беглага позірку на яго па-

галавы! Гэтае пытанне ўзнікла не выпадкова: яго задаў мой чатырохгадовы сын, калі разам са мной быў на адной з апошніх выставак.

Непрыняцце выклікае змест гэтага палатна і ў мяне, — шчыра адказаў мастак. — Справа ў тым, што сцэна, якая на ім паказана, — амаль фатаграфічная копія таго, чаму я сам быў сведкам у адной з замежных паездкаў. Катафалк з без-

жыццё — «недзяга двойчы ўвайсці ў адну і тую ж раку». Жыццё задае нам шалёны тэмп. Як утрымаць хуткасць на віражах?..

— Карціна «Аварыя», напэўна, пра тых, хто гэтай хуткасці ўтрымаць не змог? — Вадаў, так. Хоць і некалькі прасталінейна... Мне не хацелася б, каб гэтую работу разумелі як штосьці халодна-натуралістычнае. Як б ні быў жудасны сюжэт — але гэта толькі момант, канцэнтрацыя псіхалагічнага стану...

— Вам не здаецца, што своеасаблівае «рэпартаваанне» такіх момантаў і станаў і стварае той фон адчужанасці, пра які так часта гавораць гледачы ў сувязі з вашымі работамі? — Мне пра гэта цяжка меркаваць...

— Адзін з журналістаў неяк зазначыў, што вы — чалавек, якога «наогул мала хвалюе, што пра яго пішуць і што гавораць».

— Гэта няпраўда. Я заўсёды адчуваю самую жывую запікаўленасць да меркаванняў тых, хто глядзіць мае работы. І ніколі не паверу, што можа быць інакш. Кожны мастак перажывае за свае палотны гэтак жа, як і за сваіх дзяцей. І я тут не выключэнне.

— На выстаўцы, прысвечанай XII Сусветнаму фестывалю моладзі і студэнтаў, што нядаўна праходзіла ў Мінску, вы паказалі сябе і майстрам эсклібрыса, і жывапісцам, і графікам. Чаму аддаеце перавагу? — Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут я заканаваў як графік. З графікі, можна сказаць, і пачалося мае жыццё ў мастацтве — ужо і таму я стаўлюся да яе з павагай, не гаворачы пра тое, што гэты від творчасці сам па сабе дае вялікія магчымасці... А жывапісныя палотны пачаў пісаць пазней, калі адчуў: ёсць што сказаць і мовай фарбаў... Графікай, у тым ліку і кніжнай, на сённяшні дзень займаюся даволі многа. Не важна, якую тэхніку ў рэшце рэшт выбірае мастак. Галоўнае, каб пры дапамозе гэтай тэхнікі ён мог уласна бачыць на палатне тое, што задумаў. І найбольш поўна гэта атрымаваецца тады, калі аднолькава добра валодаеш самымі рознымі тэхнічнымі прыёмамі.

— Неаднойчы мне даводзілася быць сведкай таго, як мастакі пачынаюць работу над палатном: адкрываюць папкі з накідамі, эскізамі... Чула, што і ў гэтым вы нетрадыцыйны...

— Вадаў, гэта так, бо ніякіх накідаў і эскізаў я не раблю. Вяру палатно — і проста пачынаю як бы імправізаваць...

— Вашы работы вылучаюцца на выстаўках. А ці лічыце вы, што ўжо знайшлі свой почырк, свой творчы метады?

— Мне здаецца, як толькі мастак пачынае лічыць, што ён знайшоў сабе, надыходзіць яго творчая смерць. Не можа быць раз і назаўсёды знойдзенага індывідуальнага творчага метаду — на маю думку. Сёння мае карціны такія, заўтра яны могуць быць іншымі... Ды і як я магу гаварыць сёння пра тое, што будзе заўтра?..

— «Мару ажыццявіць хоць бы частку задуманых мной тэм у графіцы і ў жывапісе». Памятаеце? Гэта вы гаварылі дзесяць гадоў назад.

Мастак смеяцца: — Мясне — і маёй жа зброяй...

— І ўсё ж: вы ажыццявілі задуманае?

— Гэта, бадай, самае складанае для мяне пытанне... Калі вучыўся ў інстытуце, здавалася: усё наперадзе. Разумеў: нічога яшчэ не зроблена. І палотнаў не трэба было лічыць — не было нічога, адным словам. Цяпер іншая справа: можна пералічыць палотны, але ўсё роўна — пачуццё такое, што нібыта нічога не зроблена. Вось у чым парадокс...

— Мікалай, многія вашы сябры-мастакі спрабавалі пісаць ваш партрэт. Як вы ставіцеся да гэтага?

— Ну, па-першае, мне, вядома, прыемна, што май персана выклікае такую ўвагу... А калі сур'ёзна, дык партрэт, на мой погляд, лепш атрымаўся ў Кірзева. Там я — амаль што я...

Аднойчы, зейшоўшы ў майстэрню Мікалая Кірзева, спынілася ля дзвярэй уражаная. Мастак нервова хадзіў па пекі, час ад часу ўглядаючыся ў яшчэ непасохлае палатно на мальберце. Заўважыўшы мяне, спытаў:

— Як ты думаеш, гэта Селешчук?

Я паглядзела на снежнае поле, на чорную, сухую і нейкую злавесную рагачыну сасны, нарэшце, на чалавека, што стаяў побач, — дыпагліва-насяражанага, простага і ў той жа час значнага — і няўпэўнена сказала:

— Я не надта яго ведаю...

Наталля ГРОМОВА.

ПЕРАД ПАЧАТКАМ СЕАНСА

У кінастудыі «Электрон» горада-героя Мінска нядаўна дэманстравалася дакументальная стужка «Вяртанне ў першы снег», створаная на кінастудыі «Беларусьфільм» сцэнарыстам В. Тарасам і рэжысёрам В. Сукманавым. Перад адным з сеансаў гледачы мелі магчымасць сустрэцца з В. Сукманавым і героем фільма лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Р. Барадуліным, якія адказалі на пытанні прысутных, падзяліліся творчымі планами.

Б. РОГАУ.

ПРАЦУЮЦЬ ПЕРАСОЎКІ

Работнікі бібліятэкі Пухавіцкага раёна пастаянна шукаюць новыя формы і метады работы з кнігай. Добра зарэкамендавалі сябе спецыялізаваныя перасоўкі, якія садзейнічаюць росту прафесійнага майстэрства працаўнікоў сельскагаспадарчай тэхнікі, паліпшаюць якасць абслугоўвання чытачоў.

У Голацкай сельскай бібліятэцы, напрыклад, з шасці пунктаў выдачы — чатыры з'яўляюцца спецыялізаванымі перасоўкамі. Яны знаходзяцца на жывёлагадоўчых фермах і ў цэлу механізацыі. У кожнай такой перасоўцы — 50—70 кніг сельскагаспадарчай тэхнікі.

Што могуць узяць у сваёй спецыялізаванай перасоўцы механізатары? Літаратуру па рамонце і эксплуатацыі сельскагаспадарчай тэхнікі, даведнікі, дапаможнікі для намбайнераў, трактарыстаў, вадзіцеляў. Вялікі выбар кніг і для жывёлаводаў.

Стварэнне спецыялізаваных перасоўкаў дазволіла дзясці сельскагаспадарчым кнігам амаля да кожнага хлебаборца калгаса імя ЦК КПБ.

— Арганізацыя галіновых перасоўкаў на вытворчых участках — справа патрэбная і перспектыўная. Яны набліжаюць кнігу да чытача, дапамагаюць працаўнікам вёскі павышаць свой прафесійны ўзровень, пашыраць круггляд, багацце духоўна, — гаворыць загадчык аддзела культуры райвыканкома Я. Сушко.

Вольныя работы пухавіцкіх бібліятэкараў арганізаваны спецыялізаваных перасоўкаў для абслугоўвання хлебаборцаў асяцляецца на ВДНГ СССР.

Л. ВАСЮК.

СВЕТ, А Ў ІМ— ЧАЛАВЕК...

лотны недастаткова для таго, каб хоць неяк растлумачыць самому сабе, што ў іх так прываблівае, здзіўляе.

«Уразіў Селяшчук! Віртуозна, але бяссэнсавая работа. Цікава прасачыць: да чаго ён дакоціцца?» — «пацікавіўся» на старонках выставачнай кнігі водгукі адзін з наведвальнікаў. А яшчэ хтосьці (падпіс нерэзборлівы) пайшоў далей: «Не падабаецца вы мне, ох, не падабаецца, лепш бы не бачыць вашых пустых намаганняў. Прадайце вашы фарбы!»

Аднак гэтыя «кампліменты» не бянтэжылі шчырых прыхільнікаў мастака, якія пісалі следам у той жа кнізе: «Сапраўднае адкрыццё — Селяшчукі», «Да глыбіні душы ўзрушаны работамі Мікалая Селешчука!».

Дык дзе ж залата сярэдзіна? А, можа, і не варта яе шукаць? — падумалася, калі пачынаўся ў майстэрні мастака, дзе паспрабавала паглядзець на яго палотны вачамі не толькі гледача, а і самога іх аўтара. І вось якая размова ў нас з ім адбылася.

— На адным з першых вашых палотнаў — работа называецца «Пачуццё самотнасці» — фігура гіпсавага чалавека, які ляжыць на сталы. Чаму ён без

галавой статуі выставіў пасярэдзіне вуліцы Лісабона нейкі мастак-мадэрніст, дэманструючы такім чынам, відаць, сваё творчае крэда... Пагадзіцеся, відовішча агіднае. Што ж датычыць маёй пазіцыі — то яна ў верхняй частцы палатна...

Прасачыўшы за позіркам мастака, я ўбачыла: само жыццё ўрываецца ў замкнёнасць чужаземнай вуліцы — мора, неба ў сакавітых, насычаных фарбах!

— Многія лічаць, што зразумець вашы карціны немагчыма...

— А хто можа ўзяць на сябе смеласць сцвярджаць, што можа да канца зразумець жыццё? Яно і прапанава мне сюжэты. І слова «зразумецца» у гэтым выпадку, мне здаецца, мае больш шырокі сэнс. Зразумець карціну — гэта і ўбачыць сюжэт. І адчуць настрой, адчуць фон і прааналізаваць, як яна «складася» чыста тэхнічна... Вядома, да такога разумення трэба расці. І гэта датычыць гледачоў не толькі маіх работ. Я думаю ўсё ж, што карціна — толькі імпульс да роздуму. Палатно павінна нараджаць асацыяцыі...

— Спраба сфармуляваць асноўную тэму вашай творчасці каго хочаш завядзе ў тупік...

— А між тым — усё вельмі проста: я хачу расказаць пра чалавека і свет, у якім ён жыве. Пры гэтым спрабую паказаць не стан спакою і соннага прымірэння, а вастрыню імгненнасці. Не выпадкова ж ка-

«3 АХВАРЭУ» ён тэатрам з дзяцінства. Падлеткам сустрэў перамогу. Пераросткам пачынаў вучобу. Не хапала шпыткаў, кніг, вопраткі, але была неадольная прага ведаў, якая засланяла ўсё...

Ён з захапленнем гаворыць пра першыя пасляваенныя гады, вечары ў калгасным клубе, на якія збіралася ўся вёска. У другім класе яму даручылі ролю містэра Кука ў п'есе

сваю душу, увесь запал сваёй няўрымслівай, гарачай натуры. На маіх вачах упершыню ствараўся сапраўдны спектакль, у якім і ад мяне залежала многае. Ствараўся з вялікімі цяжкасцямі пошукаў і радасцямі адкрыццяў. Гэта было «Раскіданае гняздо» Янікі Купалы.

Нялёгка было маладому рэжысёру пачынаць з класічнай купалаўскай спадчыны. Шмат сілы трэба было прыкладзі, каб пераканаць людзей працаваць без аглядак на суфлёра, выкрас-

прылады працы, гутарылі з землякамі, пабывалі ў Тураве, у суседзяў-тонежцаў, якія славіліся песнямі на ўсю Беларусь, і як бы душой паздаравалі — адкуль тая сіла ўзялася. Еднасць з роднымі каранямі надала рэжысёру і мастаку ўпэўненасць, веру ў поспех. І поспех прыйшоў. «Раскіданае гняздо» стала лаўрэатам рэспубліканскага, а затым і ўсесаюзнага фестывалю самадзейнага тэатральнага мастацтва ў Маскве.

Усё да драбніц, нават тое, як вырашаюцца самыя будзённыя пытанні народнага тэатра: «А як у вас справы з асвятленнем, з кашчомамі? Хто майструе дэкарацыі?» Аднадушна кампетэнтным журы быў прыняты дыпломны спектакль М. Коласа. Сваёй рукой выпісаў яму рэктар дыплом рэжысёра драмы і сказаў: «Няхай будзе для Беларусі гэты самародак з дыпламам рэжысёра-прафесіянала».

За час навучання М. Коласа ў Шчукінскім вучылішчы рэпертуар Мазырскага народнага тэатра значна ўзбагаціўся за кошт лепшых твораў беларускай драматургіі. Аднавілі і перапрацавалі «Канчане — суседзі мае» І. Козела, адбыліся прэм'еры «Партызан» К. Крапівы, шэрагу казак для дзяцей, «Людзей на балоне» па рамане І. Мележа.

Колас з самага пачатку імкнуўся спалучаць місію рэжысёра з актёрскай дзейнасцю. Бо не мог не іграць. Яго Сымон у «Раскіданым гнязды» вельмі імпаўне характару самога выканаўцы — адкрытаму, рашучаму, няспынныму ў дасягненні пастаўленай мэты. «Мой жа ты, братачка родны! Горды, непакорны чалавек з цябе выйшаў. Птушка-арлом лятаць бы табе ў паднябесі, шчога толькі — крылаў не дадзена табе, сокал ты мой яснавокі», — гаворыць пра яго Зоська.

Даніла Дрыль у «Партызан» К. Крапівы — як бы своеасаблівы драгя ліній характару Сымона. Бунтарскі дух Сымонавай натуры нібыта знаходзіць выйсце ў абдуманай, этанакіраванай барацьбе камандзіра партызанскага атрада, які кожны свой ваенны манеўр выварае з дзейнасцю Чырвонай Арміі.

У спектаклі «Людзі на балоне» ён сыграў ролю Васіля. Сыграў бліскуча. За знешняй, такой натуральнай, амаль дзіцячай непасрэднасцю яго героя — цэлая бора чалавечых пачуццяў, адчаю, няздзейсненых мар, няспраўджаных надзей. Упартасць, з якой змагаецца Васіль за лепшы кавалак зямлі, — упартасць чалавека, які не ўяўляе сябе без зямлі і які цвёрда перакананы, што потым сваім, гаротнай сіроцкай доляй сваёй ён заслужыў гэты кавалак.

Беражліва, з пачуццём глыбокага разумення сялянскай душы нясе Колас-актёр на суд гледача душэўную драму Васіля, уласніцкаю сутнасцю якога пераборае ўсё тое юнацае, чыстае, узніслае, што запаліла ў ім каханне да Ганны, і нараджае неадольную прагу выбіцца з «галоты дзіравай» у замойнага гаспадара.

Прыязджаў у Мазыр на прэм'еру Іван Паўлавіч Мележ. Быў прыемна ўзрушаны, усхваляваны. «Мне здалось, што я сустрэўся сягоння не з самадзейнымі артыстамі, а з сапраўднымі куранёўцамі — сваімі землякамі, сярод якіх правёў

сваё дзяцінства», — сказаў тады пісьменнік.

Тэатр упэўнена ішоў па шляху, пракладзеным «Раскіданым гнязды». Ён створана своеасаблівае сізнічная эпопея жыцця беларускага народа. Ажыццявілася пастаноўка «Трыбунала» А. Макаёнка, «Брамы неўміручасці» К. Крапівы, «Адкуль грэх» А. Петрашкевіча, «Люцікаў-жвечак» Г. Марчука і іншых драматычных твораў. Мазыране не абмяжоўваюць сябе толькі беларускім рэпертуарам. Аб шырыні, разнастайнасці іх творчага дыяпазону сведчаць такія пастаноўкі, як «Конармія» Бабеля, «Краіна Айгуль» Карыма, «Праўда — добра, а шчасце — лепш» Астроўскага, шматлікія спектаклі для дзяцей і падлеткаў. І ў кожным з іх — вольная душа рэжысёра, яго творчай індывідуальнасці, грамадзянскай пазіцыі, яго мастацкага густу і тэмпераменту.

Мала любіць сваю справу і добрасумленна выконваць яе. Важна ўсвядоміць яе значнасць. Менавіта гэтае ўсвядомленне і дапамагае Коласу як рэжысёру не збіцца на шэрасць, пазбавіцца ад дробных, склееных паспешна спектакляў. Іменна гэтае пачуццё кіравала ім, калі ў час работы над «Раскіданым гнязды» ён едзе ў Віцебск, каб параіцца з коласцаўцамі на конт музычнага афармлення, клалоціцца аб стварэнні аркестра народных інструментаў, які б суправаджаў спектакль; калі ў час пастаноўкі «Паўлінкі» і «Людзей на балоне» ўключае ў масавыя сцэны лепшыя фальклорна-этанграфічныя ансамблі горада, звяртаецца да вопытных харэографіў, знаўцаў народнага танца; калі ў перыяд работы над «Краінай Айгуль» едзе ў далёкую Уфу, каб сустрэцца з народным паэтам Мустаем Карымам — аўтарам п'есы, каб бліжэй адчуць, зразумець характар, культуру, звычкі башкірскага народа.

Амаль палову свайго жыцця М. Колас кіруе Мазырскім народным тэатрам. З яго прыходам дзейнасць тэатра набыла акрэсленасць і этанакіраванасць. Радзіма высока ацаніла яго творчую працу. Міхаілу Яўхімавічу прысвоена званне заслужанага работніка культуры БССР, Мазырскі народны тэатр — пераможца шматлікіх конкурсаў і тэатральных фестываляў — шырока вядомы ў рэспубліцы і за яе межамі.

— Увага! Пачынаецца спектакль!

Калі я чую ўсхваляваны голас рэжысёра, бачу яго ўзбуджаны твар, міжволі адчуваю, як яго ўсхваляванасць перадаецца мне, і, я ўпэўнена, — не толькі мне. Мы ўсе становімся творцамі адной вялікай, важнай справы, імя якой — народны тэатр.

Галіна ДАШКЕВІЧ,
актрыса Мазырскага
народнага тэатра.

У ЛЮБЁНЫ У ПРЫГОЖАЕ

С. Міхалкова «У іх ёсць радзіма». Тады і пачуў першую пахвалу: «Сапраўдны артмет!» Народ вясковы — шчодры на жарт. Да гэтага часу застаўся містэрам Кукам. «Спяваў у хоры, як усе, танцаваў «Крыжачок» і «Лявоніху», але п'есы ставіў сам, змалку «выбіраўся ў рэжысуру», — смяецца Міхаіл Яўхімавіч.

Выбраў прафесію медыка, а са сцэнай не развітваўся — увесь вольны час аддаваў ёй. Паступова тэатр выцяскае ўсё астатняе з яго душы. Дваццацішасцігадовы фельчар спрабуе паступіць у тэатральны інстытут. Спроба не удалася. Даведаўся, што Віцебскі тэатр набірае студыю маладога актёра. Паехаў. Прынялі. Днём працаваў на санэпідэманстанцыі, а вечарам імчаў у тэатр. Урокі Сяргейчыка, Шмакава, Ільінскага засталіся ў памяці на ўсё жыццё. Тая сур'езнасць адносіў да сцэнічнага мастацтва, якую яны імкнуліся перадаць сваім выхаванцам, не прапала бяследна.

Заканчваў студыю, калі заняла душа, пацягнула на Палессе, бліжэй да бацькоў, да родных лельчыцкіх мясцін. Неўзабаве Міхаіл Яўхімавіч Колас становіцца рэжысёрам Мазырскага народнага тэатра.

Ён і цяпер не разумее, адкуль у яго, сялянскага сына, браліся энергія, жаданне мяняць прафесію, ехаць у неведомы горад, шукаць сувязі з тэатрам праз студыю. Яго мара аб сцэне павінна была здзейсніцца. І яна здзейснілася. Тэатр стаў яго прызначэннем, яго болем і радасцю, яго жыццём.

Мне пашчасціла быць сведкай яго першай самастойнай работы, у якую ён уклаў усю

ліць начыста дапатопныя, застарэлыя прыёмы, каб давесці выканаўцам, што маналогі купалаўскіх герояў, глыбока эмацыянальныя, па-народнаму філасафічныя, патрабуюць сур'езнай, заглабленай працы актёра, вывучэння народных традыцый, народнага характару на ўсіх яго шматгранных адценнях. А з якой апантанасцю ваяваў ён за чысціню мовы, беражліва вывараючы кожны інтанацыйны рух!.. Не ўсе разумелі яго. Часам былі спрэчкі, былі і хвіліны адчаю. Ён змагаўся з расхлябанасцю, няўважлівасцю, недысцыплінаванасцю. Прывучаў усіх да разумення, што рэпетыцыя — складаны, напружаны працэс творчага пошуку, у якім творцамі павінны быць усе: хто працуе на сцэне, хто чакае свайго выхаду за кулісамі ці проста сядзіць у зале ў якасці гледача.

Усе героі «Раскіданага гнязда» — глыбока драматычныя, яны ўвасабляюць лёс усяго беларускага народа, і ў той жа час кожны з іх — непаўторны свет чалавечага духоўнага характара. Узнісла, паэтычная Зоська, не па-дзіцячы ўдумлівы, засяроджаны Данілка, рэзкі, напорысты Сымон, Лявон і Марыля, іх бацькі, расчараваныя, стомленыя ад змагання за хлеб надзённы. Рэжысёру трэба бачыць усё. І ён імкнуўся бачыць да кожнай драбніцы. Стварылі кампазіцыю з народных песень і вершаў Купалы, ездзілі ў купалаўскі музей, пабывалі на спектаклях купалаўцаў. Гадзінамі раіліся з мастаком Пятром Сяргеевічам Захаравым аб афармленні спектакля. Разам рэжысёр і мастак ездзілі па вёсках, набылі хатнія рэчы, сялянскую вопратку,

Мы, нашчадкі дрыгавічоў, унуці дзеда Талаша, п'явучай купалаўскай мовай аваядалі са сцэны Крамлёўскага тэатра пра гаротны лёс свайго народа. І нас усё зразумелі. Пасля спектакля падхапіла, ускрыліла, аб'яднала ўсіх пачуццё роднасці, чалавечасці: нас акружылі гледачы, ціснулі рукі, абдымалі, запрашалі ў госці, давалі свае адрасы. Памятаю мноства кветак, золата медалёў на нашых грудзях, майскую сонечную раніцу, калі мы ўсім тэатрам ускладалі кветкі да Маўзалея Леніна, на магілу Невядомага салдата. Там стаялі ўсе разам у глыбокім маўчанні і там па-сапраўднаму адчулі вытокі той роднасці, якая ўчора аб'яднала нас з усімі незнаёмымі людзьмі.

А рэжысёр думаў пра будучыню. Сваю і тэатра. Пospех акрыліў, але і ўзвысіў пачуццё адказнасці перад сабой і калектывам. Неабходнасць вучыцца прывяла яго ў Маскву. Міхаіл Яўхімавіч стаў студэнтам-завочнікам вышэйшага Маскоўскага тэатральнага вучылішча імя Шчукіна пры тэатры Вахтангава. Чатыры гады вучобы ўзбагацілі і ўзмацнілі цікавасць да сваёй справы. Народны артыст СССР, прафесар Б. Захава — рэктар вучылішча, вучань і паслядоўнік Вахтангава, вёў курс рэжысуры, уважліва сачыў за творчым ростам сваіх выхаванцаў, не прапусціў ніводнай іх пастаноўкі. Звярнуў ён увагу і на маладога рэжысёра з Беларусі, вельмі яму спадабаліся ўрыўкі з яго дыпломнай работы «Людзі на балоне», а таксама выкананне ім ролі Прысыпкіна ў спектаклі «Клоп» па п'есе У. Маякоўскага. Барыса Яўгеневіча цікавіла

РАЗВІТАЛЬНАЕ СЛОВА

Ёсць людзі, з якімі цяжка ды і нельга расставіцца. Чалавек няма, але светлы вобраз яго, яго словы і справы застаюцца ў сэрцы назаўсёды. Хмурым вераснёўскім днём пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр вялікі сябра і прыхільнік беларускай літаратуры, вядомы ўкраінскі паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, заслужаны дзеяч культуры БССР Мікола Львовіч Негнібеда.

Гэта вялікая страта не толькі для ўкраінскай паэзіі, гэта страта болей у сэрцы адгукнулася і ў беларускіх сяброў М. Негнібеды, ва ўсіх, хто ведаў і захапляўся яго светлай крынічнай паэзіяй, чыстай, як сама Украіна, звонкай, нібы Дняпро-Славучці. Яго паэтычнае слова ішло з глыбіні душы, сарээтае чутым патрыятычным сэрцам, роздумам аб жыцці і справах людскіх.

Жыццё так спланавана, што пры сустрэчы з жаданым чалавекам нават у думку не можа прыйсці, што з ім калі-

небудзь прыйдзеца развітацца назаўсёды.

Мікола Львовіч увайшоў у сям'ю беларускіх пісьменнікаў ціха, непрыкметна, але трывала і назаўсёды. І тэма беларуская, тэма гераізму нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне стала для яго роднай, блізкай сэрцу. Былы марак Чарнаморскага флоту, слаўны воін, удзельнік вайны з фашызмам, ён добра ведаў і разумее, што такое мужнасць, што такое гераізм.

Некалькі год назад пасля чарговага з'езда пісьменнікаў Беларусі Мікола Львовіч і Герой Савецкага Саюза Юрый Збанацкі выказалі сваё запаветнае пажаданне:

— Мы хацелі б пабываць у Хатыні і на Кургане Славы.

Была халепа, ішоў мокры красавіцкі снег, дзьмуў сіверны вецер, але дзе там адмовіш у просьбе сяброў! І мы паехалі. Некалькі гадзін, наставіўшы каўняры,

хадзілі ад коміна да коміна згарэўшых хат, услухоўваліся ў трывожны перагук званоў, учыталіся ў надпісы і спыніліся каля трох бязроак ля вечнага агню. Мікола Львовіч нарэшце сказаў:

— Тое, што ты расказаваеш, можа і забыцца. Я хацеў бы павесці з сабой у Кіеў нешта надрукаванае пра Хатынь.

На жаль, кіёск быў зачынены, і мы дамовіліся, што па першым жа прыездзе ў Кіеў я яму ўсё, што яго цікавіць, прывезу. Было бачна, як узрушыла яго трагедыя беларускай вёскі, запала ў сэрца.

Прыкладна праз месяц я прыляцеў у Кіеў і прывёз усё патрэбнае Міколу Львовічу. Пасля звання праз некалькі хвілін ён ужо быў у гасцінцы. Відаць, тэма Хатыні яго глыбока ўсхвалявала і ён пачаў пісаць сваю вядомую цяпер пэзую-баладу, перакладзеную на беларускую мову Анатолем Вялюгіным і выпушчаную на рускай, украінскай і беларускай мовах выдавецтвам «Мастацкая літаратура». Напісаў ён і пра загінуўшую ў вайну маці народнага паэта Беларусі Пётруся Броўкі.

Мікола Львовіч часта бываў у Мінску,

ездзіў па Беларусі і палюбіў яе людзей, краявіды, пушчы, палі і сенажаці, як сваю родную Украіну.

Адночы на радзіме вялікага Тараса праводзілася паэтычнае свята «Чаркаская восень». Негнібеда павінен быў узначаліць кіеўскую дэлегацыю. У Чаркасах ён прыехаў, але трапіў адрозу на бальнічны ложка.

Усё ж у Кіеў мы вярталіся разам, аднак Мікола ўвесь час трымаўся за сэрца, сядзеў зажураны і маўчаў. Пры развітанні, як бы просячы прабацення, ціха сказаў: «Не крыўдай, што я не магу цябе запрасіць дадому і правесці на самалёт. Адрозу кладуся ў бальніцу...»

Смерць падкрадалася да яго сэрца павольна, але упарта.

І воля падкралася.

Нехта сказаў, што жыццё фрэнтавікоў недаўгавечнае. Магчыма, яно і так. Бывай, дарэгі Мікола, наш верны і незабыўны друг!

Мы аддаём табе сваю любоў і пашану назаўсёды, да рэшты!..

Рыгор НЯХАЙ.

Святлана КАРОБКІНА

Чорныя, белыя птушкі ляталі,
Лісцем барыяным дубок
зіхацеў,
Побач з бярозкай танюткай
ляжалі
Тры партызаны, чацвёрты
хацеў
Ворага падсцерагчы
і адпомсціць,
Толькі рукі ні ўзняць,
ні ўстаць...
Помніць бярозка ўсё гэта,
помніць,
Мусіць бяроства самоту
трываць...

Замёўшы белы свет,
Снягоў сувоі звіўшы,
Зіма вясну заве
У пракаветнай цішы.
І чую я адна
Сняжынак перазвоны,
Аднёшы ад акна
У кут усе вазоны.
Сачу вачыма я
Як белы свет знікае
І будзіцца зямля
Дзівосна маладая...

Пасля сустрэчы гэтак
не спіцца,
Ноч не бярэ мяне у свой
палон...
Мой журавель, ці ж я твая
сініца?
Сустрэчы, міг, як фантастычны
сон.

Нікуды не ішла ўжо, здаецца,
Адулі раптам ногі стому
дня,
Знянацку ты вачмі прыпаў
да сэрца,
Да зор мяне, да сонейка
ўзняў...

Ізноў агнямі засвяціўся
вечар,
Запела песню дзіўную зямля...
Лёс, я табе ўдзячна
за сустрэчу,
Табе, мой лістапад,
за жураўля!

Юначыя гады,
Спазнаць бы вас яшчэ!
Пасля даўгой хадзі
Душу агонь плячэ,
І зноў яна—мая,
Гатовая ў палёт...
Знявечана гайня —

Я рассякаю лёд,
Я разбіваю шкло,
Што лёд заштукаваў,
Узношу зноў крыло
Да сонейка і траў!

Садыцца сонца за будынак
шэры,
Спяшаецца дадому гаспадар,
Ён вечару адкрые хутка
дзверы,—
Спачыць ад працы, звесці
поўдня жар...

Над дахам у гняздзе
прыціхнуць птушкі,
Прыкрыюць вочы кветкі
пад акном,
Арэлі ціха-ціха будзе
гушкаць
Малы, у капелюху чырвоным,
гном...

І прыйдзе казка, светлая,
як знічка,
Дзесяць за ракою песню
завядзе
Жанчына адзінокая
па звычцы,—
А мне дзе сэрца гэтым часам
дзець?

Зіма пакрые белым футрам
Усе лясы, усе палі,
Лёд заіскрыцца перламутрам,
Далёка стане да раллі...
Да тых лісткаў,
што прыхаваны,
Да клубяноў, да каранькоў,
І да стручкоў, што абабраны
І кінуты нядбайна зноў...

Да пацерак, што не знайшліся,
Да цішыні, што спавіла
Маё крыло ва ўсім абрысе
Вечназлёнага крыла...

Мову зімы разумець гэтак
проста,
Мову сняжынак і мову завеяй,
Нібы лябёдка, срабрыцца
бярозка,
Што на бяросце яе—
зразумець...

Сяброўкі.

Фотаэцюд Ул. КРУКА

Сёлета рашэннем ЮНЕСКО адзначаецца 800-гадовы юбілей вялікага помніка старажытнай культуры «Слова пра паход Ігаравы». (Вучоныя і літаратары прынялі прапанову акадэміка Д. Ліхачова аб тым, што гэта назва больш дакладная, чым «Слова аб палку Ігаравым»). З часу яго адкрыцця і да нашых дзён «Слова...» прыцягвае да сябе ўвагу вучоных і літаратараў, аматараў пазіі ў нашай краіне і за мяжой. Хутка ўжо два стагоддзі, як «Слова...» вядома чытачу, але і дагэтуль высветлены далёка не ўсе пытанні, няма адзінага погляду на яго аўтара,

і, відаць, была вядома і прыцягвала ўвагу ўсяго насельніцтва Кіеўскай Русі. Гэта — адна з самых жорсткіх і працяглых у гісторыі міжусобіц, калі брат ішоў на брата. Не дзіва, што гэтыя сумныя падзеі і знайшлі свой адбітак у «Слове...». А паколькі летапісанне ў цэлым, як і літаратурная канва твора, адлюстроўвалі гістарычныя падзеі праз дзейны асобных людзей, у прыватнасці, князёў, то зразумела, што і некаторыя падзеі гісторыі Беларусі падаюцца аўтарам праз вобраз полацкага князя Усяслава Брачыслававіча. (Урыўкі цытуюцца з Купалавага перакладу).

распадаецца на два этапы. Першы, калі ваенная фартуна спрыяла полацкім дружыннікам (паход на Пскоў, Ноўгарад, Смаленск), і другі, калі яны цяперлі адно паражэнне за другім — на Нямізе, на Гзене, у Галацічаску. Кульмінацыяй гэтых гадоў для Полацкай зямлі, безумоўна, з'явіліся дзве падзеі: бітва пры Нямізе і выпадковае княжанне Усяслава Брачыслававіча ў Кіеве. Гэтыя факты і знайшлі найбольш поўнае адлюстраванне ў «Слове...» На Нямізе снапы спелюць Галавамі, А малоцыць жа стальнымі Іх цапамі. На таку жыццё кладзецца

«У КІЕВЕ ...У ЗВОН ЧУЕ ТОЙ»

Старажытная
беларуская зямля
ў мастацкіх
вобразах
«Слова пра паход
Ігаравы»

на паходжанне Баяна. Аўтарам «Слова...» лічылі і самога ноўгарад-северскага князя Ігара, і кіеўскага баярына Пятра Барыслававіча. Адам Міцкевіч дапускаў, што аўтар «Слова...» быў сведкам або ўдзельнікам паходу, а Уладзіслаў Сыракомля і Адам Кіркор лічылі, што вешчы Баян паходзіў з Менска.

Усе даследчыкі, аднак, выключачы хіба толькі тых, што лічылі «Слова...» падрабэж пад старажытнасць, адзначаюць надзвычай глыбокія гістарычныя веды аўтара, яго шырынню поглядаў і эрудыцыю. Шматпланавы і ўсебаковы асяяленне гісторыі Русі праз літаратурныя вобразы пацвярджаецца летапіснымі крыніцамі. У той жа час «Слова...» і само ёсць гістарычная крыніца.

Нягледзячы на невялікі аб'ём твора, значнае месца ў ім адведзена старажытнай гісторыі Беларусі. Гэта ў першую чаргу паказ родавай варожасці полацкіх і кіеўскіх князёў, — Усяслава Брачыслававіча Полацкага, Ізяслава Васількавіча, што «пазваніў мячамі сваімі аб шлемы літоўскіх стальных аковы», двух яго братаў — Брачыслава і Усевалада, пра бітву на Нямізе ў 1067 годзе.

Найбольш цікавыя мясціны «Слова...» прысвечаны адносінам паміж полацкімі і кіеўскімі князямі. Так склалася, што гэтыя два княжацкія роды мелі аднаго прашчур — Уладзіміра І Чырвоная Сонейка. Менавіта ён прыняў хрысціянства як афіцыйную рэлігію ў 988—989 гг. Полацкія князі паходзілі ад першай жонкі Уладзіміра полацкага князёўны Рагнеды, узятай да шлюбу сілаю. І калі праз некалькі год Рагнеда паспрабавала адпомсціць Уладзіміру, разам з маленькім сынам была выслана ў колішнюю вочыну свайго бацькі — Полацкую зямлю.

Такім чынам, полацкая галіна генеалагічнага дрэва кіеўскіх князёў адпала. Сын і ўнукі Рагнеды сталі называцца Рагвалодавічамі — у памяць аб князю Рагвалодзе, якога забіў Уладзімір. Рагвалодавічы апынуліся ў баку ад дзяржаўных спраў Кіеўскай Русі. Пачынаецца родавая варожасць, «адтуль меч уздымаюць Рагвалоджы ўнукі супраць Яраслаўліх унукаў».

Найбольшага напалу варожасць дасягнула ў сярэдзіне і ў другой палове XI стагоддзя

Усяслаў-князь людзям суд судзіў,
Гарадамі князёў надзяляў,
А сам панаць, свету на здаў.
Воўкам шлях борзда перабягаў...

Усяслаў Брачыславіч Полацкі — праўнук Рагнеды і Уладзіміра Святога — быў, відаць, названы ў гонар рана памёршага роднага бацькавага брата — Усяслава Ізяславіча. Дакладнай даты нараджэння Усяслава няма, але можна лічыць, што нарадзіўся ён недзе ў першай чвэрці XI стагоддзя. Існавала паданне, што нарадзіўся ён у выніку чарадзейства і сам быў чарадзей. Летапісы паведамляюць, што ў час родаў «бысць язвена на главе яго». Вешчунны загадалі маці Усяслава завязваць язву і насціць гэтак да «жывата свайго» — да смерці. Што гэта была за язва, невядома. Магчыма, каўтун, як лічыў М. Каяловіч, а магчыма, і рэшткі дзіцячай «сарочкі» — пасля родавага пухіра, як пісаў І. Сразнеўскі. Летапісы паведамляюць, што Усяслаў усё жыццё прахадзіў з павязкаю на галаве.

Заняўшы полацкі стол пасля смерці свайго бацькі ў 1044 годзе, Усяслаў не адразу пачаў актыўную палітычную дзейнасць. Да 1065 года ніякіх звестак пра яго ў летапісах няма. З ускосных сведчанняў можна лічыць, што ў гэце дваццацігоддзе ўся энергія і ўвага князя былі скіраваны на ўмацаванне ўлады і Полацкай зямлі.

Так, сучасныя археолагі лічаць, што збудаванне трэцяга на Русі Сафійскага сабора ў Полацку прыпадае на сярэдзіну XI стагоддзя. Магчыма, якраз у гэты час разам з пабудовай сабора цэнтр Полацка пераносіцца з гарадзішча ў лукавіне р. Палаты (каля цяперашняга Чырвонага моста) на ўзвышаны бераг Заходняй Дзвіны, бліжэй да аднаго з вядомых шляхоў «з варагаў у грэкі». Толькі ўпэўніўшыся ў сваёй сіле, палачане маглі перанесці горад на такое прыкметнае месца. Неабходнасць тапаграфічнага пашырэння Полацка выклікала і бурным эканамічным развіццём горада.

Уладкаваўшы вочыну і адчуўшы сілу, Усяслаў трымаецца палітыкі бацькі — палітыкі супрацьпастаўлення Полацка Кіеву. Насычаны падзеямі перыяд з 1065 па 1071 год як бы

Неспадзеўна,
І душу ад цела веюць
Безнадзейна.
Берагі ў крыві Нямігі
Па калені;
Не добро на іх пасяў
Сейбіт жменяй.
А былі яны гусценька
У пропыхах вузкіх
Там засены касцамі
Сыноў рускіх.

Няміга... Каму з мінчан не вядома назва адной з самых старажытных вуліц роднага горада! Але не ўсе цяпер ведаюць, што пад сучаснай вуліцай схавана ў падземнай трубе аднайменная рака. Разам з бітвай на Нямізе ў 1067 годзе ўпершыню ўпамінаецца ў летапісах і Менск.

Тут, на Нямізе, і сустрэліся два вялікія войскі: аб'яднанае Яраславічаў на чале з Ізяславам Кіеўскім і войска Усяслава Полацкага. Вынік гэтай бітвы, як мяркуюць некаторыя даследчыкі, нельга разглядаць аднабакова — як поўнае паражэнне полацкіх дружын і перамогу кіеўскіх. Абодва бакі былі, відаць, настолькі знясілены, што Яраславічы не маглі адагнаць далёка Усяслава, а Усяслаў не настолькі быў разбіты, каб адразу скласці зброю. У той жа год, літаральна праз некалькі месяцаў, ён збірае новае войска і ідзе да Оршы (Ршы), каб, напэўна, узяць Смаленск.

Яраславічы, якія, паводле В. Тацішчава, у гэты час спускалі Полацкую зямлю, таксама выправілі сваіх вояў да Оршы. Ці сустрэліся абодва войскі — невядома. Хутчэй за ўсё — не, бо стаялі па розныя бакі Дняпра. Так ці інакш, але 10 чэрвеня браты Яраславічы паслалі ў полацкі стан паслоў з мірнаю прапановаю. Старэйшы з братаў — кіеўскі князь Ізяслаў — цапаваў крыж і кляўся, што не зробіць кепства Усяславу, калі той явіцца на перамовы. Але клятвы не стрымаў. Усяслаў і абодва яго сыны былі схоплены і пасаджаны ў «поруб» — кіеўскую турму.

Аб далейшых падзеях аўтар «Слова...» піша:

У сёмы Трынавы век
Уздумаў Усяслаў варажыць
Аб мілья дзятчыне сабе,
Што з славай яго заручыць.

Пусціўшыся ў хітрыкі, ён на борздага ўсебея князя І скочыў, памчаўся чым свет Да Кіева-града, да дня.

(Зананчэнне на стар. 14—15).

ТУТ ПАМЯЦІ ВЕЧНА ГАСПАДАРЫЦЬ

Кожны, каму даводзіцца пабываць у Навагрудку, не абміне гэты будынак, што знаходзіцца ў самым цэнтры горада, у сьмеры, які носіць імя Адама Міцкевіча. Будынак асабліва — Дом-музей выдатнага польскага паэта. «Маленства край, ты з намі да снання — чысты, святы, як першае каханне» — словы гэтыя высечаны на беларускай і рускай мовах на помніку А. Міцкевічу. Ды і шматлікія экспанаты таксама нагадваюць аб тым, як шмат значылі тутэйшыя мясціны ў жыцці выдатнага творцы.

У гэтыя дні ў памяшканні музея пануе асабліва святочны настрой. І зразумець яго не цяжка, калі скіраваць увагу на экспанат, які змешчаны на відэа імямі паэта. Гэта тэкст загада № 40 Навагрудскага павятовага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта ад 16 верасня 1920 года, падпісаны старшынёй камітэта таварышам Мертэнсам. Калі ў Навагрудку была ўстаноўлена Саветская ўлада, адным з першых мерапрыемстваў стаў загад аб узятці пад ахову дома А. Міцкевіча, у якім ён жыў і рос пасля таго, як бацька купіў у Навагрудку невялікую сядзібку.

Праўда, тады стварыць музей не ўдалося, паколькі неўзабаве Навагрудчына азналася пад буржуазнай Польшчай. І ўсё ж дзякуючы захадам міцкевічаўскага камітэта, які быў створаны ў горадзе, удалося дабіцца ад улад адкрыцця музея ў 1938 годзе.

Новая старонка ў біяграфіі Дома-музея А. Міцкевіча пачынаецца са снежня 1955 года. Разбураны нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады вайны, будынак быў адноўлены, а экспанаты сабраны занава.

Экспазіцыя багатая і разнастайная і з кожным годам папаўняецца новымі матэрыяламі. Але, безумоўна, асноўныя з іх пастаянныя і добра вядомыя тым, хто бывае тут. Сярод іх — манет хутара Завоссе, дзе А. Міцкевіч нарадзіўся 24 снежня 1798 года, карта Гродзеншчыны, на якой абазначаны мясціны, што ўпамінаюцца ў творах паэта. Падоўгу затрымліваюцца наведвальнікі ля куточка, што расказвае аб знаходжанні А. Міцкевіча ў маітку Туганавічы. Каханне да дачкі гаспадара Марылі Верашчан — адна з самых яркіх старонак у жыцці паэта.

Ідучы з залы ў залу, бы прыходзіць пачуццямі А. Міцкевіча. А яны ж так шмат увабраў у сябе. І сустрэч са знакамітымі людзьмі — сам Аляксандр Сяргеевіч Пушкін быў блізім сябрам паэта і перакладчыкам яго паасобных вершаў, і настойлівай напружанай працы над словам, вынікам якой сталі паэтычныя шэдэўры сусветнага значэння. «Конрад Валенроде», «Дзяды», «Пан Тадэвуш» — толькі паасобныя з іх...

Нямала прадстаўлена ў экспазіцыі матэрыялаў, якія гавораць аб папулярнасці твораў А. Міцкевіча ў беларускага чытача.

Вечна гаспадарыць у сценах Дома-музея памяці аб адным з самых выдатных твораў свету.

К. ЛУГАВЕНКА.

НЕВЯЛІКІ конь-тарпан, заляпаны балотнай тванню, спрытна сігае з купіны на купіну, прабіраецца па балоце. Хлапчына, што сядзіць вярхом на тарпане, у паршнях, скураных штанах і мядзведжай шкуры. Русая маладая барада, доўгія пасмы густых валасоў выбіваюцца з-пад баявога шлема. Блкітныя вострыя вочы глядзяць пільна.

Сядло і аброць на кані з рудой, трывалай, добра выдубленай скуры. Узбраенне маладога беларускага воіна простае, надзейна служыць гаспадару — кап'ё ў рудэ, меч ля пояса, за плячамі лук. Твар ездака заклапочаны — язда бездарма па лясках і балотах... Па сонцы, голлі дрэў, моху хлопец вызначае кірунак. Год назад іх атрад прайшоў па лясках і пералесках праз усю захопленую немцамі-крыжакі Прусію. Паселішчы, да якіх ён зараз едзе, называюцца Грунвальд і Таненберг.

Воін спадзяецца на свайго каня, прыручаны тарпан не падводзіць гаспадара. Перад багністымі мясцінамі воін саскоквае з тарпана і адпускае паводы. Конь і гаспадар разам, памагаючы адзін аданаму, сігаюць з купіны на купіну.

На ўскраіне лесу воін спрытна ўзлез на разгалістае дрэва, стаў узірацца ў далечыню.

Па ўсім полі паміж дэбоў і невялікіх паселішчаў Грунвальд і Таненберг бялілі шатры з намяляванымі крыжамі. Земляныя валы і насыпы, трохкутнікі коннікаў і шарэнгі пяхоты.

Польскія князі запрасілі немцаў-тэўтонцаў у Прыбалтыку дарэмна, думае воін. Хоць і дапалкі прусы і бурусы сваімі набегамі палякам, не трэба было зваць тэўтонцаў. Адумаліся польскія каралі, ды позна. Тэўтонцы знішчылі, паявольлі бурусаў і прусаў, адцяснілі палякаў ад мора, стварылі на берагах Балтыкі ад Віслы да Нёмана дзяржаву — Тэўтонскі ордэн, Прусію. Цяпер ідуць з крыжамі на грудзях і мячамі ў руках на Польшчу і Вялікае княства Літоўскае. Захапілі Жэмайце.

Воін убачыў шацёр нямецкага магістра, вялікі крыж на сцягу. Ля ўваходу варта — закаваныя ў жалеза рыцары. На ўзлеску, крокаў за дзвесце ад дрэва, на якім сядзеў хлопец, паўкругам на выспе ляжалі рыцары, назіралі за лесам.

«Дзюр, засада», — падумаў воін, пачаў пільней узірацца. За лесам у другім баку рыцараў не было, але ў хмызняку хадзілі коні. Немцы і тут трымалі дзор.

Дзюры воіна не здзівілі. Ён іх прадбачыў, пазбягаў, не-

здарма ж прабіраўся нацянькі, праз балота.

Чым больш разведчык разглядаў ваенны лагер, тым больш спакайнеў. Будзе што паведаміць вялікаму князю Вітаўту, можна будзе нават намаляваць на пяску размяшчэнне крыжацкага лагера.

Воін палез вышэй на яліну, абсягнуў усё Грунвальдскае поле, нават і лес, за якім стаяла іх воіска. Той лес адсюль толькі слаба сінеў, але воін ведаў,

Рыцары ў даспехах, з дарагім узбраеннем, у белых пышных плашчах з крыжамі, пер'і на шлемах, лёгка гарцуюць на рослых прыгожых конях.

«Сам магістр», — падумаў воін.

...Бой адразу пасля ўзыходу сонца, як таго жадаў магістр Ульрых фон Юнгінген, не пачаўся. Разведчыкі данеслі, што Ягайла і Вітаўт загадалі сваім

дзяваліся, што тарпаны пранясуцца паміж ям, усё больш ахоплення прагай бою. Спыніць іх зараз магла толькі смерць.

Немцы дасталі коп'і, нямецкія рыцары нацягнулі цяжкія лукі.

Воўчыя ямы і нямецкія лукі і коп'і зрабілі сваю справу. Лавіна конніцы Вітаўта прыпынілася, затапталася на месцы. Нямецкія лукі касілі коннікаў. Разведчык бачыў, як падалі пакалечаныя коні і воіны, запаў-

Генадзь ЛАНЕУСКІ

НА БЕРАЗЕ ЧЫСТАЙ РАЧУЛКІ

ЛЕГЕНДА

там стаяць іхнія дзюры, на дрэвах сядзяць назіральнікі. Там польскае воіска караля Ягайлы, чэшскі атрад Яна Жыжкі, тры палкі ўдзельнага Месіслаўскага князя, сорак палкоў пад агульным сцягам Пагоні князя Вітаўта, з іх шаснаццаць беларускіх палкоў. Галоўная сіла — конніца князя Вітаўта.

У конніцы Вітаўта менш літоўцаў, чым ураджэнцаў іншых мясцін. Там байры і дзюкі з Віленшчыны, Полаччыны, Віцебшчыны, Магілёўшчыны, Навагрудчыны, Берасцейшчыны, Гродзеншчыны, Піншчыны, Тураўшчыны, Смаленшчыны — з усіх зямель, якія зараз завуцца Літвой альбо Беларусскай.

Воін ганарыцца, што ягоныя землякі, як і літоўцы, складаюць гвардыю Вітаўта.

Ідзе з Вітаўтам на немцаў і малая арда татараў, пад сваім сцягам — конскім хвастом на шасце.

Воін схамінуўся. Паміж двух пагоркаў у лагчыне немцы капаюць доўгую яму і старанна ўсцілаюць яе свежым галлём.

«Воўчыя ямы-пасткі», — разведчык хацёў палічыць ямы, але не мог: яны цягнуліся цераз усё поле да балота. На пагорках, за пасткамі, немцы расставлялі цяжкіх коннікаў. «Цяжка тут будзе прайсці нават тарпану. Цэламі коней і воінаў запоўняцца гэтыя пасткі».

З лагера выехалі група коннікаў. Прыгожая кавалькада.

воінам стаць на малітву. Маліліся бездарма, кароль Ягайла і вялікі князь Вітаўт паставілі сваіх воінаў у ценю дрэў, а немцы млілі на пякучым сонцы. Магістр паслаў да Ягайлы і Вітаўта ганца. Той павёз валадарам польскаму і літоўскаму два мячы. Гэтым магістр хацёў іх абразіць, падахвочваў як хутчэй пачаць бітву.

Вяніку не было. Ніхто не ішоў на прыступ нямецкіх цяжкіх калон.

Толькі пад абед Ягайла і Вітаўт рушылі ў бой свае воіскі.

Вітаўт выехаў на зыходны рубяж, правае крыло войск, і моўчы ехаў адзін наперадзе войска. Супыніўся. Як па камандзе, сталі ўсе. У наспелай цішыні выразна прагучала адно толькі слова князя:

— Літва!

Меч князя імкліва паказаў у бок ворага.

— Літва!!!

Тысячы коней узняліся на дыбы ад гэтага слова, уся грозная лавіна імгненна ашчачінілася зброяй.

Конніца панеслася на ворага з прарэзлівым шматгалосым крыкам.

Малады разведчык на сваім маларослым тарпане несеў у цэнтры лавіны. Конніца імчала на воўчыя ямы-пасткі. Так загадаў вялікі князь Вітаўт, а ён ад трох разведчыкаў ведаў пра гэтыя пасткі. Наперад, разам з усімі — наперад! Воіны спадзяваліся на сваіх коней, спа-

няючы воўчыя ямы. Ацалелыя знузілі, аб'язджаючы ямы, імчалі ўсё ж, сігалі наперад.

Пасеклі слабыя рады лёгкіх нямецкіх пехацінцаў. За «воўчыя ямы» іх сустрала закутая ў панцыры рыцарская цяжкая конніца. Выконваючы загад магістра, яна растаптала сваю пяхоту-лучнікаў і кінулася ліквідаваць прарыв.

Вітаўт назіраў за боем з узгорка, падаў знак свіце. Забілі барабаны, затрубілі трубы — коннікі павярнулі коней. Вялікі князь без хвалявання пазіраў на адступленне сваіх войск, вось ён узняў каця на дыбкі, віхрам памчаў да лесу. Вітаўт выводзіў свае палкі з бою, адыходзіў з-пад Грунвальда.

Магістр Ульрых фон Юнгінген кінуў у бой пяхоту. Не стала літоўскай конніцы, цяпер яны па частках даб'юць астатніх. Яны перамогуць.

Палкі і палкі месіслаўскага князя ўступілі ў смяротную сечу з рыцарамі.

Адступае адзін фланг, другі. І сталі цэнтрам бітвы тры палкі месіслаўскага князя. Стаялі воіны, як укапаныя. Падалі і біліся параненыя. Ніхто не прасіў літасці, ніхто не ўцякаў. Тут падраўнякі ішлі на карысць немцаў. Месіслаўцы сцякалі крывёю, але іх мячы ўдасталіся пілі варажую кроў.

Адзін полк рыцары цалкам знішчылі. Два другія яшчэ трымаліся.

«...У КІЕВЕ ЗВОН ЧУЕ ТОЙ»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

Што ж прывяло Усяслава Полацкага на кіеўскі стол?

У 1068 годзе качавыя плямёны полаўцаў напалі на рускія землі. Аб'яднанае воіска ўсё тых жа князёў Яраславічаў сустрэла іх на р. Альце, але пацярпела паражэнне. Ізяслаў і Усевялад уцяклі ў Кіеў, а Святаслаў — у Чарнігаў. Полаўцы тым часам пераправіліся на правы бераг Дняпра і пачалі спусташаць Кіеўскую Русь. Бачачы бяздзейнасць і бяссілле князя і яго дружыны, кіяўляне гатовы былі выступіць на барацьбу супраць ворага гарадскім апелчэннем. Ды князь не адважыўся ўзброіць народ, у выніку чаго ўзьялося паўстанне. У час паўстання нехта выгукнуў імя

Усяслава Полацкага. Як лічаць даследчыкі, хутчэй за ўсё гэта былі людзі з полацкага гандлёвага двара. Усяслаў Полацкі, як ніхто іншы, падыходзіў на гэту ролю. Па-першае, ён быў з княжацкага роду, па-другое, яго надзялялі арэолам князя-пакунніка, схопленага ў выніку парушэння клятвы, і — самае галоўнае — ён належаў да патамкаў Уладзіміра Святога, а гэта значыць, меў права займаць кіеўскі стол.

15 верасня 1068 года кіяўляне вызвалілі Усяслава з «поруба» і пасадзілі вялікім князем кіеўскім. Гэта было першым у гісторыі Русі паўстанне гарадскіх нізоў. Ізяслаў уцёк у Польшчу.

Аб дзейнасці Усяслава ў наступныя 7 месяцаў мы нічога не ведаем. Маўнаць аб гэтым і летапісы. Можна толькі здагад-

вацца, што ў Кіеве ў гэты час усё было спакойна. Полаўцы былі адбіты, і дзейнасць князя была ў згодзе з народнымі масамі. Князь-ізгой сваім узлёткам быў абавязаны выпадку.

Тым часам Ізяслаў, уцёкшы з Кіева, знайшоў падтрымку з боку польскага караля Баляслава Харобрага, з якім, як паведамляе М. Грушэўскі, быў у сваяцтва: даводзіўся яму дзюродным братам і быў жанаты з яго цёткай.

Вясною 1069 г. польскае воіска рушыла на Кіеў. Кіяўляне на чале з Усяславам выйшлі яму на сустрэчу і чакалі ля Белгарада. Але бітвы не адбылося. Кінуўшы воіска, Усяслаў уцёк у Полацк.

Вобразна апісаў аўтар «Слова...» гэты ўцёк: Таму ў Полацку рана званы Пазванілі ў Сафелі святой Да завутрані, — ён жа праз сон Ужо ў Кіеве звон чуе той...

...Ад іх скочыў зверам лютым З Белгарада ў поўнач...

Паводзіны полацкага князя і да гэтага часу незразумелыя. Магчыма, ён адчуў, што пачаў траціць падтрымку кіеўскага насельніцтва, а магчыма, прадбачыў вынік бітвы. Не выключа-

на, што ён усведамляў сваё хісткае становішча ў Кіеве і не мог доўга жыць па-за Полацкам, Полацкай зямлёй, дзе яго пазіцыі былі больш-менш трывалыя.

У наступныя гады ваенныя поспехі гэтага князя чаргуюцца з няўдачамі, і Усяслава выганяюць з Полацка. Праз пэўны час ён зноў вяртаецца ў сваю вотчыну, нападае на Ноўгарад, але сам трапляе ў палон. Наўгарадцы адпускаюць яго «з ласкі бога». Потым ён паліць прадмесце Смаленска. Апошні раз князь, відаць, напамінуў аб сабе ў 1085 годзе, калі Уладзімір Манамах прыйшоў на Полацкую зямлю і зруйнаваў Менск, «не застаўшым у яго ні челядзіна ні скотыны».

На першы погляд можа здацца, што гэты князь быў надзвычай ваяўнічы. Але «крывавыя палосы» яго княжання (1065—1071, 1077—1079 гг.) не ахопліваюць і пятай долі яго палітычнай дзейнасці (1044—1101 гг.). Дзесяць год княжання кіеўскага князя Яраслава Мудрага і дзесяць год княжання яго сына Ізяслава

Усяслаў жыў з імі ў міры і згодзе, нават хадзіў разам «ваваць торкаў» у 1060 г. Можна, таму аўтар «Слова...» і спачувае полацкаму князю. Нельга забываць і тую акалічнасць, што Усяслаў памёр на самым пачатку XII ст., а «Слова...» было напісана ў канцы таго ж стагоддзя. Пры ўважлівым працытанні «Слова...» мы нідзе не ўбачым адкрытага закліку да дзяржаўнага яднання рускіх зямель вакол Кіева ці якога іншага горада, дзе таксама князямі былі Рурыкавічы. Аўтар быў чалавекам свайго часу і не мог не бачыць, як з кожным годам мацнеюць удзельныя княствы. Гэта быў заканамерны гістарычны працэс, у аснове якога ляжалі сацыяльна-эканамічныя зрухі. Таму аўтар «Слова...» і спачувае Усяславу Полацкаму, які адстойваў сваю зямлю, сваё княства. З другога боку, нельга было апраўдаць таго разладу між князямі, які прыводзіць «паганых» на «зямлю Рускую». За саюзае адзінства супраць іншаземных ворагаў, за адзінства, патрэбу якога не разумела большасць князёў (у тым ліку і Усяслаў Чарадзей),

Васіль Савіч ГАРБАЦЭВІЧ

17 верасня г. г. адшоў ад нас на 93-м годзе жыцця вядомы беларускі драматург, заслужаны настаўнік БССР Васіль Савіч Гарбацэвіч.

Нарадзіўся В. С. Гарбацэвіч 19 красавіка 1893 года ў вёсцы Дукора Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці.

Водгулле рэвалюцыйных падзей 1905 года дакацілася ў гэтую вёску і паклікала сялянскага хлопца да навукі, да асветніцкай справы. Скончыўшы ў 1913 годзе Рагачоўскую настаўніцкую семінарыю, ён працуе ў Лютаўскай земскай школе пад горадам Сянно.

У 1918 годзе ён канчае Мінскі настаўніцкі інстытут, які быў эвакуіраваны ў г. Яраслаўль, вяртаецца ў родную вёску, дзе доўгі час працуе ў Дукорскай пачатковай школе. На гэтую пару прыпадае захапленне яго літаратурнай творчасцю. Васіль Гарбацэвіч піша п'есы: «Вяселле» і «Чырвоныя

кветкі Беларусі», якія ўбачылі святло рампы ў Першым БДТ (цяпер тэатр імя Янкі Купалы). У 1924 годзе В. С. Гарбацэвіч запрашаюць выкладаць беларускую мову і літаратуру ў Магілёўскі педтэхнікум. Тут малады педагог і пісьменнік становіцца арганізатарам і кіраўніком магілёўскай філіі «Маладняка», стварае новыя п'есы «Яраслаўскі вечар» і

«Песні нашых дзён». У гэты ж час ён павышае сваю настаўніцкую кваліфікацыю, канчае Мінскі педагагічны інстытут.

З самага пачатку і да Дня Перамогі ўдзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне. Быў цяжка паранены, мае баявыя ўзнагароды.

У пасляваенны час вярнуўся ў родную вёску і настаўнічаў у Дукорскай сярэдняй школе аж да выхаду на пенсію. За спосехі на ніве народнай асветы ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Лепшыя п'есы Васіля Гарбацэвіча выйшлі ў 1983 годзе асобнай кнігай пад назвай «Чырвоныя кветкі Беларусі».

Васіль Савіч Гарбацэвіч пражыў доўгае, поўнае натхнёнай працы і творчасці жыццё. Светлая памяць аб ім надоўга захаваецца ў сэрцах яго вучняў і калег на літаратурнай справе. Саюз пісьменнікаў БССР. Міністэрства асветы БССР.

Радзелі і галоўныя сілы немцаў.

Магістра гэта непакоіла. Ён разумее, пасля адыходу Вітаўта, колькі б бой ні цягнуўся, перамога дастанецца яму. Магістр загадаў адвесці войскі, перастроіць. Выканаўшы яго загад, крыжакі ударылі з новай сілай. Не стала і другога палка месілаўцаў.

— Зіг хайль! — усё гучней неслася па полі. «Перамога!» І магістр, прыроджаны воін і палкаводзец, адчуў: час наспеў.

— У атаку дзякую конніцу! — загад Ульрых фон Юнгінгена.

Магістр сам павёў у цэнтр сечы лепшых адборных рыцараў.

Зброя, ты адзінае, што можа цяпер пастаяць за праўду, справядлівасць і бога, дык не выпады з рук, пакуль я жывы, пакуль маю сілы!

Так моляцца славяне і літоўцы. Гэтакасама, амаль гэтакасама просіць усваяшыя немцы. Перамогі над нячыстымі, паганцамі, перамогі над ворагам, і ў яго землях! Перамогі!

І ніхто не хацеў саступаць, і дрыжэла зямля, і падалі людзі паверх коней. Праціўнікі снапамі буйнымі клаліся пад булатам адзін ля аднаго.

«Перамогі!» — прасілі вусны на розных мовах. І не стала дня, і цёмная ноч прасцірала крылле пад яркімі промянямі сонца.

Страх і жах, удары.

— Зіг хайль!

І не чуваць «ура», і дужэюць рукі немцаў.

І ўсё ж «ура» загучала.

Вялікі Вітаўт не дарэмна прудзіў дарагімі сэрцу воінамі ямы-засадзі. Ён чакаў і тады, калі рвалася струна перамогі, калі толькі месілаўцы стаялі на месцы, грудзьмі сваімі памгалі перагрупавацца сябрам і паплечнікам.

Беларуска-літоўская конніца, меткія стрэлы, хваля стрэл, стральба на скаку, абучаныя коні самі хапаюць ворага, сцягваюць з сядла. Беларуская-літоўская конніца, цяжкі удар доўгага, як у пехацінца, мяча-шаблі, ёю можна сячы і калоць. Беларуская-літоўская конніца, гэта ты расхінула межы ад Балтыкі да Чарнамор'я...

Трашчыць лес, плёхае балота. Нячысцікам, ваўкалакамі вылятаюць коннікі.

Магістр не мог адступіць. Развярнуўшы цяжкую конніцу і ўсе рэзервы, ён рушыў насустрач беларуска-літоўскай лавіне. Гудзе зямля.

На шляху беларуска-літоўскай конніцы не было воўчых ям-засад, не было лучнікаў і коп'екальнікаў. Нямецкія рыцары ударыліся аб лавіну, як хваля ў бераг. Нядоўга паміж кальчуг і чорных постацей беларуска-літоўскай конніцы і немцаў.

ларуска-літоўскіх коннікаў віднеюцца белыя нямецкія плашчы з чырвонымі крыжамі.

Лязгат дзідаў і мячоў, удары конскіх капытоў, крыкі параненых і раздушаных. Працяглы гул.

Малады разведчык на маленкім тарпане ўсё бліжэй прабіваецца да магістра. Сціснуты нямецкімі коньмі, хрыпіць і, здаецца, вось-вось паваліцца малы тарпан. Тарпан кушае вялікіх нямецкіх коней. Уладная рука воіна сячэ рыцараў і зноў кіруе тарпана ў самую гучную бітву. Але вось раскалоўся шлем на галаве, русыя валасы рассыпаліся па плячах, з мядзведжай шкуру нерухліва завеслі абломкі варожых стрэл. Вочы яшчэ гараць агнём, як у рысі, але ўдар мяча ўжо не ўдар перуна.

Да магістра далёка, да яго не могуць прабіцца дзесяткі другіх адважных воінаў. Малады беларус ужо гэтага не бачыць.

Яго меч яшчэ сышоўся з мячом сустрагата рыцара. Той таксама паранены. Не ворушыцца адна рука. На момант сустрэліся іх раз'юшаныя погляды. Усю горыч паражэння сваіх укладвае ва ўдары мяча рыцар. Усю нянавісць да нямецкіх заваёўнікаў, боль па загінутых сябрах укладвае ва ўдары малады беларус. Вось яго меч нарэшце прайшоўся па рыцарскім шлеме. Шлем з трэскам зляцеў, адкінуліся чорныя, доўгія валасы крыжакскага рыцара.

У наступны момант беларускі меч адсек валасы крыжака. У тое ж імгненне быў рассячаны і чэрап магістра Ульрых фон Юнгінгена.

Было гэта ў 1410 годзе.

Адсвяткаваўшы перамогу, воіны князя Вітаўта вярнуліся ў родныя мясціны. Малады воін вылучыўся, шмат аб'ездзіў, выбіраючы ўтульную мясціну для селішча. Багата прыгожых палляў, чыстых рэчак і люстраных азёр сустраўся на ягоным шляху, ды аблюбаваў ён мясціну, блізкую да месца нараджэння, спадабаўся жонцы менавіта гэты сонечны пагорак на беразе крынічнай рачулі. Навокал стаяў чысты бор, на сонцы ён здаваўся асабліва зялёным і свежым. На ўскрайку такога лесу была бітва, на ўскрайку гэтага лесу ён паселіцца.

Тут, на зямлі продкаў, паставіў ён хату, збудоваў стайню для неразлучнага тарпана.

Потым вакол яго сяліліся сябры па войску.

Возера і селішча назвалі Грунвальд, увекавечваючы вялікую бітву народаў.

...Вёска Грунвальд ёсць у Пастаўскім раёне да сённяшняга дня.

і выступае ў геніяльным творы пазт.

У «Слове...» можна вылучыць два характэрныя погляды на вобраз і дзейнасць Усяслава Брачыслава — вешчага Баяна і аўтара.

Для Баяна князь — сучаснік, хітры, звячэйны чалавек, для якога смерць — суд божа — немінучы:

Хітры, быстры, ні птах той быстран
Суду божага не перажыў!

Але для аўтара «Слова...» Усяслаў — вобраз, паданне, чалавек з душою вешчуна, прэваратна-ваўкалакі.

Вобраз чалавека-ваўка захаваўся ў вуснай народнай творчасці і пазнейшых часоў. У народзе ў большасці выпадкаў гэты вобраз не асуджаецца. Захаваліся і старажытныя быліны пра вешчуна Усяслава, якога даследчыкі звязалі з Усяславам Полацкім. У былінах, як і ў «Слове...», Усяслаў пераўтвараецца ў ваўка, гайсае поначы.

Песняром язычніцкіх часоў быў і Баян, пра якога аўтар «Слова...» гаворыць:

Во Баян чарадзеин, як песний Захацеў каму пець патэсне.

Расцякаўся ён мысляй па дрэву,
Шэрым воўкам па полі-пасеву,
Сізакрылым арлом

пад абломкі, —
Так захопліваў свет ён далёкі!
Баян жа праспяваў Усяславу і апошняе пасмяротнае слова...

У сувязі з гэтым паўстае пытанне: мо не толькі апошнія паганскія часы яднлі гэтых людзей? Магчыма, гэтая сувязь была больш глыбокай? Хочацца спадзявацца, што далейшае вывучэнне помніка дасць адказ і на гэта пытанне, бо «Слова...» хавае ў сабе шмат яшчэ загадак і таямніц і да гэтага часу, вабіць нас, глыбока кранае душу, прымушае задумвацца над такімі адвечнымі паняццямі, як мір, братэрства, любоў.

Мінае час, але літаратурна-гістарычная значнасць «Слова пра паход Ігаравы» не змяняецца, бо яно з'яўляецца высокім узорам высокай старажытна-рускай культуры, яе самабытнасці і народнасці.

Сяргей ТАРАСАУ,
навуковы супрацоўнік
Інстытута гісторыі
АН БССР.

Сенсацыя сёлетняга лета прыйшла ў Югаславію з Мексікі, выклікаўшы сапраўдны бум сярод гісторыкаў, журналістаў, арганізатараў турызму і, вядома ж, гарацую цікавасць падарожнікаў. Менавіта тут, на тэрыторыі цяперашняй Югаславіі, трэба шукаць легендарную гамеравую Трою, свярджжа мексіканскі вучоны Раберта Салінас Прайс у сваёй кнізе з інтрыгуючай назвай «Спяная публіка Гамера».

Вось ужо больш як два месяцы не спыняецца плынь артыкулаў, нарысаў, інтэр'ю і проста павадмленняў друку, многія з якіх па эпічным размаху

лем, ужо авалодаў у Югаславію многімі. Ледзь не першымі адгукнуліся на сенсацыю габельскія сяляне. У адзін цудоўны дзень на рынках бліжэйшых гарадоў яны сталі прадаваць бульбу і гародніну са скрынь з надпісам «Прадукцыя Трой». З усіх бакоў у мяркуемы цэнтр антычнай цывілізацыі накіраваліся сотні «дзікіх» і арганізаваных турыстаў. Яны распытваюць у мясцовых жыхароў, дзе знаходзіцца вароты, праз якія праніклі хітрыя грэкі ў чэраве драўлянага Траянскага каня, упарта шукаюць сляды знаходжання ў Габеле Гамера. Не засталіся ў баку ад гэтых

лой Азіі, другія, узброіўшыся кнігай мексіканскага філалага, жадаюць пераканацца ў яго правасце, трэція ж, а іх колькасць марудна, але ўпэўнена ўзрастае, скептычна адносяцца як да адкрыцця Шлімана, так і да гіпотэзы Прайса. Напрыклад, вядомы югаслаўскі балканолог акадэмік Алоіз Бенац рашуча адваргае меркаванне, што менавіта Габела тое самае месца, дзе тысяча грэчаскіх караблёў асадзіла Трою. На яго думку, у такім выпадку тут даўно знайшліся б сляды такой вялікай культуры або цывілізацыі, якой была траянская.

Другі вядомы вучоны Дра-

ТРОЯ... НА АДРЫЯТЫЦЫ?

маглі б скласці канкурэнцыю самой «Іліядзе» вялікага грэка. Яшчэ б, гіпотэза Прайса абвясціла сталую сярод гісторыкаў думку, што Троя знаходзіцца ў Малой Азіі, на ўваходзе ў праліў Дарданелы.

Цэнтральная гіпотэза мексіканскага даследчыка заснавана на геаграфічнай інфармацыі, закладзенай у «Іліяду». Яна, на думку Прайса, упэўнена паказвае на тое, што арэнай Траянскай вайны была даліна ракі Нератвы, якая ўпадае ў Адрыятычнае мора непадалёк ад гарадоў Дуброўнік і Спліт. Аспрэчвае ён і трывалася ўяўленне пра Траянскага каня. Паводле яго дадзеных, ахейцы здзейснілі свой ілжывы манеўр не пры дапамозе драўлянай фігуры на колах, а падплыўшы да сцен горада на закрытай з усіх бакоў лодцы, упрыгожанай конскай галавой. Сама ж Троя, або, як яе называлі старажытныя грэкі, Іліон, схавана пад вуліцамі і дамамі размешчанага там сяла Габела, якое дзякуючы Прайсу ў лічаныя дні стала вядомым не толькі ў Югаславіі, але і далёка за яе межамі.

Свярджжэнні Раберта Салінаса Прайса яшчэ чакаюць доказаў, рашаючае слова тут павінны сказаць археолагі, якія, дарэчы, ужо вядуць раскопкі, праўда, не ў самой Габеле, а ў некалькіх кіламетрах ад яе ўніз па цячэнні Нератвы. Імі знойдзена вядомае старажытна-нарымскае пасяленне Нарона. Адкрыцці, зробленыя там, як лічаць спецыялісты, павінны заняць віднае месца ў вывучэнні антычнага свету. Але ўсё ж яны ні па часе, ні па культуры пакуль не маюць ніякіх адносін да праісаўскай Трой.

Тым не менш «дух траянцаў», які лунае над гэтым навакол-

падзей і мясцовыя ўлады. Па іх ініцыятыве ўсё сіло заняло падрывтоўкай да сустрэчы цікаўных падарожнікаў. Пачаткам рашучых дзеянняў стала стварэнне турыстычнага таварыства «Троя», якое каардуе работу тых, хто жадае памагчы ў прыёме гасцей, добраўпарадкаванні Габелы.

— Штодня ў нашу «Трою» прыязджаюць калі трохсот чалавек. У асноўным, гэта замежныя турысты, якія адпачываюць на Адрыятычным узбярэжжы, экскурсанта з Бялграда, Заграба, іншых гарадоў краіны, — гаворыць старшыня таварыства Граздана Апар.

Недахоп інфармацыі і сапраўдных сведчанняў гісторыі прадпрымальных габельскіх папаўняюць, у асноўным, камерцыйнымі сродкамі, адкрываюць рэстаранчыкі і кафе з антычнымі назвамі, арганізуюць на члег турыстаў, робяць рэкламу новаму аб'екту паломніцтва аматараў старажытнасці. Мясцовы мастак ужо стварыў эмблему Габелы, якая хутка разыдзецца ў значках, на паштоўках і маляўнічых праспектах: лодка, упрыгожаная галавой каня, Нератва, сонца і сцены старога гарадзішча, пад якімі, як хочучь вершы яе жыхары, знаходзіцца руіны Трой. Паклапаціліся яны і аб культурнай праграме. Сёлетнім летам госці сяла могуць убачыць пастаўлены мясцовым самадзейным тэатрам спектакль «Гектар і траянкі».

Усё гэта, аднак, мае пакуль толькі чыста забаўляльнае значэнне. Што ж датычыць навукі, то тут з нагоды «югаслаўскай Трой» ўжо разгарэліся гарацкая спрэчка. Адны настойваюць на агульна прынятай тэорыі аб месцазнаходжанні сталіцы Траянскага царства ў Ма-

гаслаў Срэявіч, на ліку якога нямала буйнейшых археалагічных адкрыццяў, таксама сумняваюцца ў абгрунтаванасці гіпотэзы Прайса. Аднак і ён прызнае, што пытанне аб месцазнаходжанні гамеравой Трой застаецца адкрытым, паколькі, на яго думку, старажытны горад, які знайшоў Шліман, не супадае з апісаным аўтара «Іліяды».

У сваёй перакананасці, што міфічная Троя знаходзілася на берагах Адрыятычнага мора, Прайс не адзінока. Яшчэ ў 1967 годзе, упэўніўшы прыхаўшы ў Югаславію, ён пазнаёміўся з жыхаром Дуброўнікі інжынерам Арыстыдам Вучэціцам, вялікім знаўцам Далмацыі і яе узбярэжжа. Многія гады свайго жыцця той прысвяціў збору доказаў сваёй тэорыі аб тым, што пасля дзесяцігадовай вайны Адысей добры дзесятак гадоў падарожнічаў менавіта па Адрыятыцы. Выбраўшы з твораў Гамера вершы, якія адносяцца да апісаных географіі мясцін, накірункаў вятроў і размяшчэння зорак, Вучэціц знайшоў у іх мноства супадзенняў са сваімі меркаваннямі. Параўнаўшы нядаўна пры будаўніцтве аэрапорта ў прыбярэжным горадзе Ціват былі знойдзены добра захаваныя антычныя вазы і амфары з выявамі Адысея, яго воінаў і маракі.

Кожная гіпотэза патрабуе сваіх матэрыяльных пацвярджэнняў. А пакуль навуковы свет вырашае, быць альбо не быць легендарнаму гораду ў даліне ракі Нератва, сяло Габела жыве сваім, ужо «траянскім» жыццём, вабячы ў гэтыя дні тысячы цікаўных турыстаў.

Уладзімір АНТОНАУ,
(ТАСС).
Вялград.

Будзённы ранак. Заклапачаныя людзі на калідорах; тэлефонныя званкі, ледзь чутныя з-за дзвярэй кабінетаў. Прыглушанае «рабочае» святло і галасы за шторами, што няшчыльна затуляюць уваход у амфітэатр. Адаленыя гукі музыкі. Гэта нагадвае атмасферу тэатральнага ранка... Але — менавіта нагадвае. Бо заўважаеш дэталі асаблівага, не тэатральнага, закуліснага жыцця.

Непадалёк ад вахцёрскага паста, напрыклад, — клетка з аленямі. Адзін жаўтаваты з белымі плямкамі на спіне; другі, відаць, альбінос... З боку «сцэны» (манежа, вядо-

распандэнт «Ліма» трапляе ў кабінет дырэктара. — Пакружылі па нашых лабірынтах — дык жа натога гэта і цырк, — усміхаецца дырэктар Іван Сямёнавіч Пашкевіч. — Мабыць, заадно звярнулі ўвагу на пльён нядаўніх рамонтных работ і рэканструкцыі? Створаны цяпер належныя умовы, зручнасці і ў так званай глядацкай частцы будынка — для нашых наведвальнікаў, і ў закуліснай — для работы і адпачынку артыстаў. Адрамантаваныя памяшканні для жывёл. Адбазы ж залежыць і творчая атмасфера! Дарэчы, майстры самага высокага рангу з за-

З экзатычнай групай жывёл — А. АЛЯКСАНДРАВА.

шага калектыву, — працягвае І. Пашкевіч. — За першае паўгоддзе 1985 года цырк заняў 3-е месца ў сацыялістычным спаборніцтве сярод тэатральна-відовішчых устаноў Украіны. Створаны ў Мінскім цырку да 40-годдзя Перамогі тэматычны парад-палог адзначаны 1-ай прэміяй па выніках усеагульнага агляду. Наш канцэртна-эстрадны аркестр пад кіраўніцтвам М. Фінберга — лепшы сярод аналагічных калектываў Украіны. Летась ён удзельнічаў у праграмах з'езда кампазітараў Беларусі, а цяпер запрашаюць у Маскву для ўдзелу ў з'ездзе кампазітараў ССРСР. Такое, здаецца, — упершыню ў гісторыі цыркавых аркестраў...

юць выступаюць сучаснага беларускага жывапісу. Глядач мае магчымасць пазнаёміцца таксама з экспазіцыяй музея, што расказвае пра стогадовую гісторыю цырка ў Мінску, пра гэты від мастацтва ўвогуле.

— Жанравы разнастайнасцю, суладдзем многіх муз прываблівае цырк і бабулю, і двухгадовага праўнука яе, — гаворыць дырэктар. — Вось чаму такі поспех на білеты да нас. Дарэчы, за год каля мільёна чалавек, і не толькі мінчан, наведвае прадстаўленні на нашым манежы. З іх 60 працэнтаў — дзеці. Цяпер мы запрашаем глядачоў на цыркавы спектакль «Шлях мужнасці і натхнення», які адкрыў новы сезон. Упершыню на мінскай арэне атракцыён «Львы і тыгры» пад кіраўніцтвам лаўрэата ўсеагульнага міжнароднага конкурсу, уладальніка «Залатога медала Парыжа», народных артыстаў УССР Людмілы і Уладзіміра Шаўчэнкі. З групай экзатычных жывёл выступае маці У. Шаўчэнкі — дрэсіроўшчыца А. Аляксандрава. Нумар «Лятаючыя пяршы» падрыхтаваны дыпламантамі Усеагульнага конкурсу артыстаў цырка пад кіраўніцтвам А. Стэцэнкі. Удзельнічае ў праграме сола-жангльер С. Сіратаў, узнагароджаны «Срэбраным клоунам» Міжнароднага фестывалю ў Монт-Карла, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, заслужаны артыст РСФСР. Увесь вечар на манежы клоуны... Словам, прадстаўленне разнастайнае. І заканчвае яго конны ансамбль пад кіраўніцтвам Б. Лазарава.

Уся наша сёлетняя работа — насустрэч XXVII з'езду КПСС і XXX з'езду Кампартыі рэспублікі. Плануюцца тэматычныя прадстаўленні, прысвечаныя гэтым падзеям; выстаўка «Мінскі цырк ад з'езда да з'езда»; тэматычная выстаўка выяўленчага мастацтва. Калектыву імкнецца і мастацтвам на манежы, і абслугоўваннем наведвальнікаў у час антрактаў унесці дастойны ўклад у ідэйнае, эстэтычнае, маральнае выхаванне свайго глядача.

...Выйшаўшы на праспект, карэспандэнт «Ліма» пацікавіўся ў бліжэйшай касе білетаў на новую праграму — аншлаг да канца месяца.

А ў вечары таго ж дня ўпершыню пасля летняга адпачынку зазлялі агні мінскага манежа. І фатограф зрабіў некалькі здымкаў.

С. ВЕТКА,
Фота А. ЛАВАДЫ.

АДКРЫЎ НОВЫ СЕЗОН МІНСКІ ДЗЯРЖАУНЫ ЦЫРК

ма) чуваць звонкі рознагалосы лямант сабакчак — ідзе рэпетыцыя... Па фае следы за служачай цырка ірочыць горды кот... На ірэсле адпачывае мініяцюрная жанчына ў дзіўным, іменна цыркавым, уборы... Да выхаду ў двор вядуць на шворцы мядзведзіка.

даваўненнем выступаюць у праграмах Мінскага цырка. Ён — сярод шасці ў краіне цыркаў індывідуальнага планавання, што дае нам права выбіраць для праграм лепшае з сённяшняга айчыннага і замежнага цыркавога мастацтва. Вядзецца ў нас і творчая работа над новымі нумарамі, атракцыёнамі. Прыемна паведаміць свежыя «факты біяграфіі» на-

Народная артыстка УССР Л. ШАЎЧЭНКА (атракцыён «Львы і тыгры»).

Ансамбль «Вечарніца коннікаў» пад кіраўніцтвам Б. ЛАЗАРАВА.

Расказваючы, І. Пашкевіч падкрэслівае: цыркавое мастацтва па прыродзе сваёй сінтэтычнае, немагчымае без суладдзя руху, музыкі, слова, харэаграфіі, мастацкага афармлення. А калектыву яшчэ падтрымлівае сувязі з творчымі саюзамі рэспублікі. Літаратары ўдзельнічаюць у падрыхтоўцы сцэнарыяў, тэматычных пралогаў, асабліва пад час святаў, навагодніх канікул. Кампазітары супрацоўнічаюць з аркестрам. Кінематографісты дапамаглі, снажам, аформіць адзначаны парад-палог мантаном храніральна-данументальных кадраў. Паводле дагавору з Саюзам мастакоў у цырку пастаянна працу-

З 23 па 29 верасня
23 верасня, 20.05
«АД РОДНЫХ НІУ»

Канцэрт сельскіх калектываў мастацкай самадзейнасці рэспублікі.

24 верасня, 19.45
«ВЕЧАРЫ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ»

Прагучыць вакальны цыкл А. Багатырова на вершы Г. Ахматавай. Выканаўцы: народная артыстка БССР І. Шыкунова і заслужаная артыстка рэспублікі Т. Міянсарава.

Вершы чытае актрыса Л. Немагай.
24 верасня, 20.10
«СЯБАР МАЛАДЫХ»

Адбудзецца сустрэча з аўтарамі і супрацоўнікамі часопіса «Маладосць». У ёй прымаюць удзел А. Грачынкіў, І. Шамякін, П. Маналь, Я. Янішчыц, К. Жук, мастак А. Марачкін.
25 верасня, 19.45

КАНЦЭРТ БЕЛАРУСКАЯ СІМФАНІЧНАЯ МУЗЫКІ

Вы пачуеце творы Я. Ціноцкага, В. Помазава, Я. Глебава.

Выканаўца — Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР. Дырыжор — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ю. Яфімаў.

25 верасня, 20.20
«РОДНАЕ СЛОВА»

Вядзе перадачу кандыдат педагогічных навук А. Калыда.
27 верасня, 20.30
«РОДНЫЯ НАПЕВЫ»

У канцэрце выступіць В. Пархоменка, Н. Мікуліч, Дзяржаўны народны хор БССР, вакальны ансамбль «Рачанька» і «Пралескі» з Гомельшчыны, ансамбль народнай музыкі «Святла», фальклорны ансамбль вёскі Гаравата з Брэстчыны.

28 верасня, 12.30
«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»

Прагучаць новыя вершы У. Паўлава.
28 верасня, 18.20
«У СВЕЦЕ ТАНЦА»

Перадача расказа пра гастролі Маладзускага тэатра оперы і балета ў Мінску, а Беларускага — у Кішынёве, пра ўдзел народнага ансамбля песні і танца «Нёман» у міжнародным фальклорным фестывалі ў Грэцыі, пра выступленне эстрадна-харэаграфічнага ансамбля «Чараўніцы» на XII Міжнародным фестывалі моладзі і студэнтаў у Маскве.

28 верасня, 20.00
«ЭКРАН СЯБРОУ»

Кінарэжысёр Д. Асанова. Перадача Ленінградскага тэлебачання.

28 верасня, 23.05
«СУСТРЭМІМ СЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Эстрадна-музычная праграма з удзелам Надзеі Мікуліч.

29 верасня, 13.50
«ВІНШУЕМ ВАС!»

Канцэрт па заданых работнікаў машынабудавання.

А Б Я В Ы

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАУНЫ ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў: загадчыка кафедры майстэрства акцёра і рэжысуры (дацэнт ці з ганаровым званнем); загадчыка кафедры моў і літаратуры (прафесар ці дацэнт); старшых выкладчыкаў; сцэнічная мова (1), канструаванне (1), фізічная культура (1).

Тэрмін конкурсу — месяц з дня апублікавання аб'явы.

Дакументы накіроўваць на імя рэктара інстытута на адрас: 220012, Мінск, Ленінскі праспект, 81.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04416 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыны ў двух экзэмплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.
Адказны гакратар Пятро СУШКО.